

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ,
КНИГОЗНАНИЕ И ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЯ

БИБЛИОТЕКА

ISSN 0861-847X • ГОДИНА XXIV (LXIII)

1'2017

РЕДАКТОР **ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ**

КОРЕКТОР **НАДЯ КАЛЪЧЕВА**

КОРИЦА **ГЕОРГИ ИВАНОВ**

ПРЕДПЕЧАТ **ВАСИЛКА СТЕФАНОВА**

ПЕЧАТНИ КОЛИ 9. ФОРМАТ 70/100/16. ТИРАЖ 250

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,

БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88

ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 9183 220, абонамент и продажби 9183 152, 9183 120

E-mail: sp.biblioteka@nationallibrary.bg; P.Velichkov@nationallibrary.bg

ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ 2017

РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ. ISSN 0861-847X

На корицата: Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – снимка Иван Добромиров

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

доц. д-р Александра Дипчикова
гл. ас. д-р Анка Стоилова
доц. д-р Анна Ангелова
доц. д-р Антоанета Тотоманова
Ваня Аврамова
доц. д-р Васил Загоров
Весела Гицоайка
Веселин Тодоров
проф. Владимир Ключев
Георги Бобев
д-р Джени Иванова
Елизабета Георгиев
Ефросина Ангелова-Пенкова
доц. д-р Живка Радева
д-р Иван Заров
доц. д-р Красимира Александрова
д-р Мариана Кирова
д-р Марчела Борисова
ас. Милена Колева-Звънчарова
доц. д.и.н. Милкана Бошнакова
Петър Величков
Росица Кирилова
д-р Силвия Найденова
доц. д-р Тодор Чобанов
Юлия Карадачка-Симеонова

Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст. Хонорари се изплащат само на поръчани материали.

Приемен ден за автори – сряда от 14 до 15 часа.

Списание „Библиотека“ се издава от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Действителен собственик – Министерство на културата на Република България.

Съдържание

Дискусионно 6–21	Александър Димчев Библиотеките и мигрантската вълна. Не страдаме ли от предубеждения? Политики и решения
Библиотеките по света 22–30	Елизабета Георгиев Как един библиотекар се изкачва по стълбите Професионални звания в областта на библиотечно- информационните дейности в Република Сърбия
31–41	Етлева Доми Технологични промени и информационна грамотност: мит или реалност за албанската библиотечна общност
Премиера 42–46	Иван Гарванов, Станислава Чолова Светът говори за библиосферата с възхищение Премиера на GLORIA BIBLIOSPHERAE (Ariadne's Thread) – международния научен сборник на УниБИТ, в НБКМ
Събития 47–51	Румяна Пашалийска Изложби за Емил Коралов и Милка Петрова-Коралова С достойнство те запазиха благородството на званието „писател“
52–62	Мария Младенова Учителят и книжовникът Нестор Марков
Клуб „Писмена“ 63–65	Стефка Рангелова „Минавам случайно“ е новата стихосбирка на Гълъбина Митева
Юбилей 67–71	Александра Куманова, Красимира Александрова Omnia praeclara rara На многая лета на професор Владимир Ключев За 60-годишнината на библиотековеда
72–76	Соня Кехлибарева 110 години от рождението на писателя Ячо Кабаивански Райна Кабаиванска е имала колоритен и харизматичен баща
Книготърговия 77–83	Светла Никова Малката книжарница – основни маркетингови принципи

Млади автори

84–86

Боряна Николова

Институтът „Смитсониън“ –
история на основаването и съвременен облик
Кратък преглед на информационните ресурси

Преводи

87–101

Руджеро Гиляревски

Публикационната активност
като оценка на научните постижения

Нови книги

103–105

Катя Исса

Арабските ръкописи – методика
на предварителната обработка на фрагментите

105–110

Величка Шардина

Библиографски стравки

От ръкописа

111–137

Павел Генадиев

Константин Величков, Ал. Балабанов, Симеон Радев
и участието им в създаването, редактирането
и издаването на сп. „Художник“ (1905–1909 г.)

138

Очаквайте новото издание на УДК!

139

Националната библиотека осигури достъп до East View

140–141

Четири от колекциите на Alexander Street
са достъпни в Националната библиотека

142–143

DMS KNIGA на 17 777:
кампания на Националната библиотека
за закупуване на камера за аноксия

144

ТАЛОН

За абонамент на списание „Библиотека“

Списание „Библиотека“ започва своята LXIII годишнина с добрата новина, че изданието вече е със запазената марка на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Редакционната колегия, която се състои от доказани професионалисти от Библиотеката и от сродни институции у нас и в чужбина, си поставя нелеката задача да разчупи тематичните рамки и да разшири авторския състав на списанието. Така ще се опитаме да потърсим новите аспекти на случващото се в областта на библиотечно-информационните науки, книгознанието и литературната история. Да се докоснем до най-новите тенденции в информационните технологии и до безбрежния книгосвят. Да открянем вратите на библиотечните колекции у нас и по света. Страниците на списанието ще бъдат отворени както за всички колеги, които има какво да споделят от своята практика или да разкажат за новостите в техните библиотеки, така и за млади дебютиращи автори.

През годината в списание „Библиотека“ ще бъдат публикувани приносни ръкописи от богатия фонд на Българския исторически архив на Библиотеката. Започваме с премълчавания над половин век ръкопис на Павел Генадиев „Константин Величков, Ал. Балабанов, Симеон Радев и участието им в създаването, редактирането и издаването на сп. „Художник“ (1905–1909 г.)“. В текста полемично и критично са изяснени потулвани и до днес истини около участието на тези прочути българи в списването на едно от най-известните списания у нас.

Уважаеми колеги и почитатели, списание „Библиотека“ е вашето списание, където сте добре дошли и като автори, и като читатели!

От редакционната колегия

Библиотеките и мигрантската вълна. Не страдаме ли от предубеждения? Политики и решения¹

Александър Димчев

**The libraries and the migrant wave. Are we not susceptible
to prejudice? Policies and decisions**

Alexander Dimchev

Summary

The situation is assessed in the context of the migrant wave. There are also various hypothesis about the readiness of the institutions to find a way to integrate the migrants into the culture of the host society. There are models offered that are used in the practice of libraries in some countries, such as Canada, the Netherlands, etc. These countries face less problems with the psychological and civil adaptation of people arriving from other areas. Libraries are used very actively at the base of these approaches. They are not only places

¹ Настоящата статия в по-различен план – „Защо библиотеките са полезни в обществото? „Великото преселение на народите“: опит за размисъл и за внушение“ – бе публикувана в сборника „Динамични библиотеки: достъп, развитие, промяна“ с доклади от XXVI национална годишна конференция, състояла се на 9–10 юни 2016 г. в София.

P.S. В края на доклада проф. Димчев си взе довиждане с колегите от ББИА със следния текст, който не бе експониран:

Вместо с богом...

МОИ ЛЮБИМИ КОЛЕГИ, Това беше моят последен доклад пред този висш форум – Националната конференция на нашата, на моята Асоциация. Човек трябва да знае докъде стигат мечтите му и кога да спре. Нека ВАШЕТО ПОКОЛЕНИЕ да поведе нещата така, както ги чувствате и ги съзирате във вашите блянове. Специално за себе си – сбъднах това, за което се борих, – за вашето, неподправено уважение!!!... Работата оставям на вас. Благодаря ви от сърце и от душа за всичко, което получих от вас и от СБИР– ББИА!!!

Искрено ваш,

Сашо Димчев.

В статията бяха направени корекции и тя беше представена като доклад на конференцията на УНИБИТ на 9 дек. с.г. – „Хармония в различията“. Въпреки че бе включена в програмата на форума, тя не беше отпечатана в сборника на конференцията. На мой въпрос за причината към организаторите от 23 дек. 2016 г. не получих отговор. Получих извинение. Предполагам, че съм нарушил „догмата“. Това е и поводът статията да бъде предложена със съответни добавки на сп. „Библиотека“ за публикуване. Намирам темата за много актуална. Ще се радвам да бъдат споделени и други мнения (противоположни) – в контекста на авторовата ми теза.

for transmitting cultural patterns, but are also community centers where people are active in many matters of social importance – health, national security, mental illness, education, child development and development through age, bibliotherapy and others. These issues are poorly represented in Bulgaria, as opposed to other advanced countries where library organization is harnessed very actively in solving such cases; it aims to “calm the public health” of the people who live in the society or want to be accepted and to be adapted in it. The report also addresses the position of the EU (the European Parliament) on the role of libraries with respect to migrants and the positive role that libraries are able to play in the adaptation process of migrants into society.

Key-words: migrants–problems–the Bulgarian case, reasons for the migrant wave, politics and decisions, the role of libraries in solving the migrant problem.

Въведение

През декември 2016 г., в навечерието на Коледа, се случиха няколко жестоки събития, които изостриха до краен предел мненията на живеещите в различни точки на Стария континент. Събитията бяха белязани и свързани с мигрантите.

Първото от тази неприятна поредица бе в нашата страна – бунтът в Харманли на местната общност срещу живеещите в лагера за бежанци. Той беше иницииран от факта, че мигрантите се разхождат в градчето свободно. Претекстът бе намерен – „те носят зарази“. Напразно отговорните власти се опитваха да обяснят на хората, че няма такава опасност. Поводът за местното недоволство обаче бе открит. Лагерът бе обсаден от протестиращи български граждани. В резултат на това властите реагираха неадекватно. Беше забранено на хората от лагера да излизат от него. Реално с подобни свои действия политиките го превърнаха в нещо сходно на „концлагер“. Реакцията не закъсня.

Започна „контрабунт на обидените“. В резултат на което отново пролича слабостта на органите да се справят със ситуацията. Наложиха се на място да дойде и „първият пожарникар“ – да гаси огъня, подпален от неговите „херострати“. Второто, което повдигна гнева и чувствителността на немското общество, беше свързано с наш „сънародник“, който по особено жесток начин изрита в гръб невинна жена в метрото.

Последното събитие, което отново изправи Европа на нокти, бе атентатът на коледен базар в Берлин, извършен от тунизиец, който се вряза с камион в нищо неподозиращи хора. Вследствие на този терористичен акт загинаха и бяха ранени десетки хора. Той раздели толерантното немско общество на две. На хора, които желаят мъст и крути мерки срещу мигрантите, и на такива, които осъзнават примитивизма и безсмислието на подобни терористични атаки, които няма да доведат до нищо добро. Те осъждат остро извършилите. Не желаят обаче по никакъв начин да се говори и да се търси колективна вина от всички мигранти. Виновните трябва да бъдат наказани – по законите. Добре е, че тези гласове са преобладаващи (за радост – все още!), тъй като националистическите движения се засилват. Свидетели сме, че идват популистки правителства, което не вещае добри дни за Европа и за света!

Каква е посоката?

Въпросът е на далновидност...

На 20 юни 2016 г., в рамките на заседанието на Комисията по култура и образование на Европейския парламент, беше проведен работен семинар на тема „Новата роля на обществените библиотеки“, иницииран от Тематичен отдел Б на Комисията.

За библиотечната общност както в България, така и в другите страни – членки на Европейския съюз, организирането на този семинар е знак на внимание към развитието на сектора и стъпка към намиране на общи решения за подкрепа на библиотеките и техните нови функции, произтичащи от променящите се потребности на обществото. Семинарът е организиран в сътрудничество с Програма „Публични библиотеки 2020“ и в него участваха колеги от водещи библиотеки и университети.

Част от дискусиата бе насочена към въпроси за потенциалната роля и възможностите на библиотеките и на техния персонал за справяне на страните с кризата с мигрантите. Всеобщо е изразеното мнение за огромната роля и отговорности на библиотеките в този процес в резултат на неформалните методи и подходи, които притежават, и са прилагани в течение на годините с подобни публики и групи от хора. Също така освен опита, те притежават и редица други предимства:

- място за неформално общуване;
- разполагат със сериозни информационни ресурси, с много добре подготвен и с хуманно отношение професионален състав;
- добри политики към представители на други общности;
- технологични възможности – за връзка и комуникация, дистанционно обучение и др.;
- предлагат разнообразни курсове за: ограмотяване, информационна грамотност; странознание; даване на компетентности и квалификация, правна култура, финансови регламенти, данъчни закони и др.
- разполагат с необходима площ и зони – за срещи, неформално общуване, почивка, детски кътове и площадки и пр.;
- поемат тежести на хората – финансови, за детски градини, за курсове, образователни, административни, здравни услуги и др.
- подпомагат даването на равен старт на хората – особено на мигрантските общности и т.н.
- места за намиране и наемане на работа;
- зони на сигурност и за спокойно прекарване на времето;
- обмен на култури.

Тези и други предимства превръщат библиотеките в желани организации, в оазиси за подпомагане на разнообразните групи от мигранти в страните от ЕС. Въпросът за тяхното вписване в подобни политики е въпрос на отношение, разбиране и отчитане на реалностите... на далновидност... Преди известно време министър-председателят на Италия (Матео Ренци) каза нещо знаменателно: „Ние ще борим ИДИЛ² не с оръжие, а с един млрд. евро за приобщаване на мигрантите към културните образци...“. (Да сме чули за атентат в Италия на подобна основа??? Това е държавата с открити морски граници. Подобно е положението в Гърция, която изживява тежки икономически санкции.)

² ИДИЛ – Ислямска държава.

Ще споделя нещо за нашата подозрителност и за мерките на българската държава – за изграждането на т.нар. „стена“ по югоизточната ни граница:

– Отново да блеснем и да се харесаме на чужденците – кого ли не водихме на тази „българска телена стена“...

– Проглушихме ушите на правителствените кръгове от ЕС за сигурността на нашите граници. В резултат на това все още не сме в Шенгенското пространство. Защо – всички знаем?!

– На няколко пъти се отпускаха допълнителни милиони за защитното съоръжение.³

Опитът с подобни съоръжения през тези последните две години в Македония и подобни страни сочи, че те са неефективни – строени са на принципа „страх лозе пази“.

Стените не помагат – те ни разделят!!! Нека да си спомним за няколко символни заграждения в човешката история – Великата китайска стена, Берлинската стена, стената между САЩ и Мексико, или за тяхната ефективност. Или по-точно за историческата им съдба.⁴ За оценката на разделените хора и народи. Явно тази оценка няма значение за част от днешните политици. Те не четат... За тях е важно да направят отново безумната линия „Мажино“. Важното е да дадем известно спокойствие на гласоподавателите... Докато ордите на Тамерлан не тръгнат, докато демократичните протести не наберат скорост...

Истината е друга!!! Не може един егоистичен континент, една държава, в която населението намалява и застарява, да иска да пази територии (да се превръща постепенно в „санитарна зона“ или в „резерват“, в приют за възрастни хора, да няма кой да обработва златна земя...) – да очаква нещо друго... Природата не търпи празни пространства!!! Ако не се засили нашата солидарност, не преодолеем егоизма, не продължаваме да ерозираме сами чрез загуба на ценностната система на нашето общество, или не излезем от нашите илюзии от мисленето за „Европа като: „културен феномен“; „историческа носителка на демокрацията“; „музей на света...“, сме обречени да приемаме нови и свежи попълнения от странници, докато не се появят новите културни белези, управляващи континента... Не можем в глобалния и технологичен свят да се държим като римски сенатори. Имаме опита на този модел. Римската империя рухна. Ако някой смята, че днешните представители на хомосапиенс са по-мъдри в изобретяването на нормите на човешко поведение, или по отношение на инстинктите към живота – той се лъже... Човек в своето нервно-физиологично развитие не е мръднал „на йота“. Няма еволюция. Може би така ни е създал Твореца... Само в технологичен план се развиваме. Единствено знанието може да ни направи по-мъдри, да спаси света. Иначе е добре да си спомним за един велик роман на един мъдър и силен човек (който не издържа) – „Дивото зове“. Ако не се прочете и осмисли от нашите „вождове“, при които за съжаление – четенето и мисленето не са на почит, – нека да не очакваме в нашите ловни полета да останем същите.

³ Успяхме да договорим около 168 млн. евро от ЕС – помощ за регулиране на процесите, свързани с „мигрантската криза“.

⁴ Преди години четох, че една от първите истории, в която е описан „терористичен акт“, принадлежи на Омир в неговата безсмъртна творба „Илиада“, в която описва действията на гърците, скрити в „Троянския кон“...

Това са илюзии!!!

По-добре да се подготвим да посрещнем пришълците с: „Добре дошли“, „Дзе-Дзе“, „Сабалорусум комшу“, „Уелкъм“, „Буенос авенидос“, „Биен веню“, „Добро пожаловать“, „Лепо сте долазили“, „Ни-кхай“, „Бине авенит“...

Политически игри и заиграване със... съдбите на...

Ще се опитам да ви представя тема, която ми се струва важна, свързана с идеи за развитието на политически аспекти на нашия глоболизиращ се свят на фона на играта „има-нема“ със съдбите на милиони хора, т.нар. мигранти.

Правя го в качеството си на академичен човек, в когото са залегнали дълбоки чувства за хуманизъм и за стремеж към правдата.

Като обикновен човек, който винаги остро се е възмущавал от игрите – били те глобални, локални, ведомствени, фамилни или лични, когато на карта се поставя човешкото достойнство на отделния индивид, притиснат от обстоятелствата в ъгъла. Поставен в безпомощно и унижително състояние на гавра с неговото човешко достойнство.

Особено жестоко се прояви този феномен със стотиците хиляди мигранти, подлъгани от политическите елити в Европа и впоследствие измамени.

Хора, бягащи от ужасите на войните, от мизерията, от несигурния живот, търсещи нов дом за своите деца.

Върху които се нахвърлиха като лешояди.

Върху които се извършиха чудовищни престъпления, останали ненаказани. Защото силните никога не грешат.

Върху които и с помощта на които държави и политици натрупаха огромни дивиденди. Бяха изстреляни в орбитата на обществения живот фашизоидни елементи – под претекст защита на националната сигурност и икономика...

Разиграха се срамни пазарлъци в XXI в., присъщи за робовладелския строй и за държави, заклеени от трибунали – за подбор и селекция на добрите и лошите мигранти...

На фона на тази гротескна картина нашият политически елит се опитваше неуверено, поради липса на национално отговорно чувство и заради раболепничене, да следва сляпо своите епигони – от „евала“ до „разпни ги“ – за мигрантите.

Всичко това става на фона на насаждане на античовешки морал от „демократичния“ свят!!!

Кое то говори за егоизъм и недостатъци или по-точно за това, че човечеството се развива в технологичен план, но не и в нервнофункционален и най-вече в морален!!! За липсата на състрадание, което е манипулирано чувство, неприсъщо на толерантността на българина!

Днес политолози, социолози и други започват все по-упорито да заявяват в публичното пространство, че новото пренареждане на световното общество и на неговия порядък е започнало. То се изразява в редица вектори и посоки. В основата на тази метаморфоза стоят технологичните изменения в нашия свят, които трансформират из основи човешкото битие, нагласи, реакции, глобални и локални политически процеси, психика, икономика, поведение и т.н. Те формират неочаквани явления и проблемни области, носители на активен положителен и отрицателен заряд. Трудни са за предсказване поради бързото и експоненциално нас-

лагване на нови явления, знаниеви ресурси, информация, негативни наслагвания и други феномени. Част от тях не се поддават на анализ на познатите методи за изследване на процесите и на случващото се около нас. Те не се побират в рамките на екстраполиране на процесите и явленията, с цел предсказване и решаване на нови явления. Необходим е нов апарат за достигане до „ядрените зависимости“.

За част от съвременните проблеми се сочи т.нар. преселение на народите, чиято вълна се отприщи и взема колосални измерения, особено в последните 2–3 години.^{5,6} Катализатор за това са преди всичко военните конфликти, предизвикани, според мен, изкуствено от цивилизования свят в износ на „цивилизационни норми“.^{7,8} В рамките на тази деликатна материя светът трябва да намери решение на тези изненадващи феномени:

- преместването на огромни популации от индивиди;
- адаптирането на мигрантите към устоите и културата на местното население;
- успокояването на локалните общности за намиране на добри модели за съжителството с „пришълците“.^{9,10}

За всичко това е нужно и сериозно технологично време. Ще минат години, докато се намерят общите допирни точки, които да хомогенизират различните групи от хора. Докато свикнат да мислят като представители на една диаспора. Това ще бъде и време на конфликти, на взаимна подозрителност, на постепенно налагане на подходите за толерантност и на завоюване на доверие.

Всичко това създава чувство у хората, че светът става все по-неуправляем. Сякаш пуснат на автопилот. Въпреки желанието и нескончаемите, защо не и отчаяни жестове и действия на политиците и на „пилотите и на диспечерите“, гравитиращи около тях, въввлечени в пилотската кабина и в кулите за управление да нормализират полета...

Оказва се обаче че това става все по-трудно! Защо?!

Защото, по моето скромно мнение, днес светът е объркан и забързан. Той при-

⁵ **Василев**, Б. Бежанците, Балканите, медиите. доклад пред Националната конференция „Медии и комуникации без граници. Бежанците“, УНСС, София, 30 март 2016 г. 12 с. (Ръкопис.); **Чуков**, В. Бежанците. история, развитие и съвременни особености. доклад пред Националната конференция „Медии и комуникации без граници. Бежанците“, УНСС, София, 30 март 2016 г. 15 с. (Ръкопис.)

⁶ Вж. *Бележки* № 1 и 2.

⁷ **Василев**, Б. Цит. съч.; **Сакс**, Дж. САЩ създадоха бежанската криза, сега трябва да я решат. – В: *Vesti* [онлайн]. [прегледан 11.03.2016]. <https://vesti.bg/temi-v-razvitie/tema-bezhancite-ot-siriia/saks-sasht-syzdadoha-bezhanskata-kriza-6051227>; **Чуков**, В. Цит. съч.

⁸ Вж. *Бележки* № 1, 2, 3, 4.

⁹ **Василев**, Б. Цит. съч.; **Димчев**, А. Глобална информационна инфраструктура. роля и мисия на библиотеките в променящия се свят. София: Унив. изд. Св. Климент Охридски, 2014. 480 с.; **Директорът** на Библиотека „Александрина“ изнесе публична лекция в Софийския университет. – В: *Софийски университет*. [онлайн]. [прегледан 26.12.2016]. https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/novini/novini_i_s_bitiya/direktor_t_na_biblioteka_aleksandrina_iznese_publichna_lekciya_v_sofijskiya_universitet; **Сакс**, Дж. Цит. съч.; **Gaiman**, N. Reading an obligation. – В: Neal Gaiman. // *The Reading Agency*, 14 окт. 2013. [онлайн]. [прегледан 26.12.2016]. <https://readingagency.org.uk/news/blog/neil-gaiman-lecture-in-full.html> (Лекцията на Нийл Геймън пред Агенцията за четенето, изнесена на 14 окт. 2013 г. в Барбикан център, Лондон. Годишните лекционни серии на Агенцията за четене стартират през 2012 г. като платформа за водещи писатели и мислители, които да споделят предизвикателни идеи за четенето и библиотеките.)

¹⁰ Вж. *Бележки* № 1, 2, 3, 4.

тежава институции (дори прекалено много), но не разполага с лостовете за бърза реакция.

Притъпени са, мудно работят и със скърцане елероните на „политическите машини“. Последните са свикнали да действат на бавна скорост. Да получават овации, където и да кацнат. Да живеят в темпове, които нарушават логиката на времето и на събитията, само и само да запазят своите елити – далеч от отминаването на тяхната епоха и поставянето им в музея на славата (или с друг знак). Около тях са формирани разнообразни страти от клакьори, „днешните преторианци“ с белите якички, които са безпомощни без активните протекции на властимащите. Които чувстват страх от нарушаването на статуквото. Еднакво стряскащ и двете прослойки. Защото, както се изрази Греъм Уотсън (лидер на най-голямата политическа сила в Европейския парламент преди около 12 години) на среща със студенти от Софийския университет: „Тъй като бях деквалифициран в моята област, единствената работа, с която можех да си изкарвам хляба, бе и се яви политическата ми кариера“.

Струва ми се, че днес нормализацията на полета в нашия свят трябва да стъпи на традиционализма и на новите реалности и на генерации – X, Y, Z... (Последните владеят лостовете на технологиите, имат запазено чувство за справедливост, което означава, че скоро ще трябва да поемат в свои ръце управлението на нашия и проекциите към бъдещия ни свят.)

Какви са тези реалности и зависимости:

- широко включване на експертното и гражданското начало в политическите процеси и при определяне на дневния ред на хората;

- активизиране и привличане участието на представители на младите генерации в решаването на проблемните области, свързани с технологичните проявления, както и при определяне еволюцията и бъдещето развитие на процесите и на глобалните изменения;

- засилване ролята на традиционни организации, доказали се като носители и спомагачи за формиране и възпитаване на ценности, образованост и налагане на високи културни образци;

- адаптиране на различните прослойки в обществото към възприетите образци и норми на поведение.

Позиции и тенденции, които са познати.

За съжаление, поради политически и финансови причини и демагогии, както и предвид определени характерологични феномени, те не се използват и прилагат достатъчно активно? Въпросите не опират до пари. Те са свързани с разумни политики и отказване от определени привилегии. В името на по-доброто и обозримо бъдеще!!!

Който заложи на тях, той ще изтегли печелившата карта, която ще го катапултира в новия космополитен свят.

В тази нелека и сложна игра от ключово значение са и си остават ИНСТИТУЦИИТЕ И ОБЩЕСТВЕНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ, които ще имат най-важната роля в адаптацията на мигрантите.¹¹

¹¹ **Директорът** на Библиотека „Александрина“...; **Чуков**, В. Цит. съч.; **Dimchev**, A. The Library. A Journey through Time... – В: *A Collection of Works by Teaching Staff Members in The department of Library Science, Scientific Information and Cultural Policy*. Compiler A. Dimchev. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press, 2013, с. 61–98; **Dimchev**, A. To Libraries, with Love. The Library-Information Policy of Bulgaria 1989–2013. – В: *A*

Сред този лабиринт от организации неминуемо ще трябва да бъдат въввлечени и БИБЛИОТЕКИТЕ. Те са доказали убедително своята роля в подобни моменти. Процесите ще се развиват успешно за онези, които оценяват важноста на иницирането и провеждането на отговорни политики, както и на мащабно инвестиране в библиотечния сектор за:

- информационните ресурси и инфраструктури;
- внедряването и развитието на технологиите;
- развиването на съответните услуги и техники – за мигрантите.

И всичко това, вплетено в контекста за адаптирането и усъвършенстването на човешкия фактор.

Не бива да забравяме и факта, че независимо от заложените в международните документи хуманни и демократични принципи за разширяване на достъпа до информацията, светът е разделен на богати и на бедни на информационни ресурси и технологии държави. За съжаление ножицата продължава да се разтваря. Данните сочат, че високоразвитите страни притежават около 85% от информацията и ИКТ. Дори се формира понятието „информационен империализъм“. Усилия да бъдат преодолените технологичната изолация и разделението се опитва да направи компанията Facebook. По време на форума Mobile World Congress, провел се в началото на 2014 г. в Барселона, в своя доклад „Искаме да създадем свободен сигнал/тон за интернет“ (We Want to Create a Dial Tone for the Internet)¹² Марк Зукърбърг заяви идеята за нов проект, коментирайки плановете на компанията за бъдещето ѝ в мобилните комуникации: „Повечето хора по света нямат достъп до интернет. След като Facebook достигна постижението да свърже един милиард потребители, погледнахме назад и се замислихме как можем да променим останалия свят. Проектът ще се подпомогне от няколко световни партньори“.

Заставам зад тезата, че мисията и функциите на библиотеката определено се дефинират от обществените порядки и от очакванията към нея.¹³ Ролите, които тя е поемала, еволюират в различните времеви отрязъци. Те губят своята модерност при дадени обстоятелства, за да бъдат припознати в друг период или епоха, или да бъдат доразвивани в нов план. Времената се менят и самата идея за библиотеката, за нейните функции и място се поставят в различни периоди на преоценка. Новите технологии през последните две десетилетия оказват по-сериозно въздействие върху библиотеките, отколкото различните фактори на влияние в предишните столетия. В забързания свят, в който живеем, сме подтиквани да преосмисляме и значението на библиотеката. Това, което е важно днес, е идеята за нейната ценност за хората, за ролята и еволюцията ѝ.

Интересни примери за ролята на знанието в развиване на сътрудничеството и адаптирането на различни общности към него ни дава Нийл Геймън: „Преди няколко години за кратко се чуа гласове, които твърдяха, че живеем в постграмотен свят, в който способността да извличаш смисъл от писаното слово е по-скоро

Collection of Papers, Projects and Articles. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press, 2013, 288 с.; **Gaiman**, N. Цит. съч.

¹² **Zuckerberg**, M. We Want to Create a Dial Tone for the Internet. – В: *Mobile World Congress Keynote* in Barcelona, Spain, on Feb. 24, 2014. [онлайн]. [прегледан 26.12.2016]. <http://mashable.com/2014/02/24/mark-zuckerberg-mobile-world-congress-2>

¹³ **Dimchev**, A. The Library...; **Dimchev**, A. To Libraries...; **Gaiman**, N. Цит. съч.

излишна, обаче онези дни отминаха: думите са по-важни от всякога. Управляваме света с думи и докато светът се плъзга в мрежата, ние трябва да го следваме, да разбираме това, което четем. Хората, които не са в състояние да се разбират помежду си, не могат да обменят идеи, не могат да общуват...¹⁴.

Мястото на библиотеките и на библиотекарите в протичащите процеси?

Неотменна част от процесите, свързани с интеграцията на мигрантите, се отнасят и до библиотеките

Неслучайно се учудваме на криминалните хроники на медиите. Отсъствието на ценности се заместват от най-различни сурогати или субкултури – чалга; мафиотски уроци – как да станеш добрият; как да достигнеш до върховете, без да се трудиш; как да накажеш тези леваци – интелектуалците. Жълтините и голотата са днешните ни доминанти. Кой от нашите управленци влиза в библиотека? Може би има единици, но това не се поощрява. Не се коментира в медиите. Наскоро имаше посещения на евродепутати в библиотеките. Това събитие беше експонирано като откриване на магистрала. (Ние сме по-различни – одухотворени...)

Както бе отбелязано, НЕ по същия начин стоят нещата в модерния свят. Библиотеките са особено притегателно място. Те са място за образование, култура, свободно време, сигурно място за хората... Те са високо оценявани, защото помагат на различните групи в обществото... Неслучайно и логото на рекламния клип за библиотеките в ЕС гласи: „Библиотеките променят живота на хората към по-добро“.

Библиотеките и мигрантите

Сега се извисява тяхната роля особено с мигрантската криза. Това са естествени места, които да поемат част от напрежението. Където да се обучават тези огромни популации – от различни народи и култури. (Колкото и огромен натиск да има срещу политиките в тези страни, както се вижда, броят на мигрантите не намалява – драстично.¹⁵)

Политиките ще си затворят очите, защото в Европа идва свежа работна ръка. Това е бизнес. Това е и част от решението и може би скромното отмъщение срещу нашия егоизъм: да имаме по едно дете, или да не създаваме семейства...

Що се отнася до интеграцията, това не е лек процес. Хората имат опит с тези групи – те вярват в институциите.

В еволюционен план, ако разгледаме възхода на някои от „империите“ – Великобритания, Франция, Холандия – едва ли е нужно да се обяснява техният възход без мигрантите. Подобен е примерът с Германия.¹⁶ Разбира се, че в тях има проблеми с различията в културите и споделяните ценности, което води и до определени проблеми.

Нека да направим малък завои към нашата действителност:

– Да вземем за пример един панелен блок, в който и да е град у нас. Нима нямаме проблеми с една част от нашите съседи? Или те с нас? Много сме различни напоследък и озъбени, намръщени, озлобени... (Не можем да се познаем зад

¹⁴ Gaiman, N. Цит. съч.

¹⁵ Сакс, Дж. Цит. съч.; Чуков, В. Цит. съч.

¹⁶ Димчев, А. Глобална информационна...

образите и маските, които си поставяме, а защо?... Това не е нашият идеал, нито душевност.)

– Нека да си помислим и за нашите деца и близки зад граница. Къде те са срещнали топлина? В началото ни гледаха като ракови заболявания – като прокажени, като терористи! Връщаха ни, екстрадираха ни, подиграваха се с нас и чакаха „корупционни“ в посолствата – бяхме опасност за западните демокрации. Подбивахме цените на услугите – полските, румънските, българските „бачкатори“!!!

– Защо нашите студенти са приети добре като бригадири в САЩ? Защото внасят принадлеен продукт.

– Защо направихме нашето райско кътче не само отблъскващо за младата ни генерация, но и за мигрантите?

Пак към библиотеките

Връщам се към БИБЛИОТЕКИТЕ – тези оазиси на знанието и на хуманизма (по отношение на различните групи от хора).

Попитайте моите уважавани докторанти (доскорошни) – за проблемите на т.нар. ромска общност в България, както и на мигрантите в Холандия и други страни. От тях ще научите интересни неща за ролята на библиотеката за сближаването на общностите. И най-вече за прословутата интеграция към културните модели на съответния социум.

Да сте чули в Канада за напрежения между общностите (с изключение на традиционния сепаратизъм на провинция Квебек), а там живеят повече от 100 народности. Не защото канадското правителство решава въпросите посредством образователната интеграция. То отделя около 100 млн. к.д. за преводи за нуждите на библиотеките. Така например децата от Камерун, мигранти в Канада, които за първи път докосват сняг и които вече имат Дядо Мраз с шейните, научават за своя добър старец в Камерун, който също им носи подаръци. Или образът на нашенската Пепеляшка и нейният аналог в Индия, Австралия, Перу?... Така се чупят бариерите, отпадат наслоени предубеждения. Подобни политики са въведени в библиотеките в света, за който мечтаем.

Защо да не го правим?!

Библиотеките НИ дават сигурност!!! Те НИ правят независими хора, които определят своите съдбини. Те НИ дават и частица от своето богатство.

Изследвания, проведени в различни точки по света, сочат следните факти. Не богатите посещават библиотеките. Тяхната публика е от всеки един от нас – хора средна ръка, – най-важната част от обществото, млади хора, без особени доходи, студенти, бедни хора, отритнати от обществото, аутсайдери, малцинствени групи... Индивиди, които търсят и се стремят към по-добро бъдеще за себе си и за своите деца. Които бягат от асоциални контакти и прояви, дори да намерят топлинка в привлекателните кътчета на библиотеката. Креативните хора!¹⁷

Други анализи, свързани със здравословния статус на хората, сочат интересни сведения. Обикновено около 80–85% от хората, преди да посетят лекар, се консултират с литературата или със сайтовете в библиотеките.

Да зачеквам ли темата за свободата на информацията? Един факт от демо-

¹⁷ Димчев, А. Глобална информационна...

кратичността на САЩ. След 11 септември беше приет т.нар. „Патриотичен акт“, с който бяха нарушени Конституцията и около 400 закона в тази велика страна. Документ, който едва миналата година бе отменен в голямата са част. Библиотеки-те даваха точна, достоверна и неоплетена с идеологеми информация и за нахлува-нето на страни от НАТО в Ирак. Публиката в САЩ, Англия и други страни разбра за измислените биологични арсенали от независимия източник на информация – БИБЛИОТЕКИТЕ.¹⁸

Наскоро немското правителство прие план за интеграцията на мигрантите. Съгласно този план те ще трябва до три години да се адаптират, да докажат или да натрупат умения и квалификация и да започнат работа. В тази стратегия роля би трябвало да бъде отредена и на библиотеките. Очакванията са и за други държави, които нямат разработени подобни цялостни концепции, също да създадат. В това отношение бих желал да посоча отново ролята, която се отрежда на библиотеките и на отделни форми, които предлагат за адаптация на мигрантите. Така например в скандинавските страни, по-специално във Финландия, въпросите се решават много сполучливо. За илюстрация бих посочил следната политика. При натруп-ване на критичен минимум от чужденци, които търсят препитание или убежище, държавата е длъжна да им осигури библиотечно обслужване на техния език. Това става посредством натрупване на книжни фондове в съответните библиотеки, или чрез уебсайтове... Във Великобритания публичните библиотеки използват разно-образни форми. Още от ранно детство за подрастващите и техните родители са въ-ведени методи за сближаване и за преодоляване на различията. В основата залягат игрови подходи и др. Много активно разпространение в държавите от ЕС придо-биват форми за предлагане на: езикови курсове; курсове за ограмотяване; квали-фикация, правни и финансови познания; информационна култура; странознание, знания за родината на чужденците и други полезни умения и компетенции за ми-грантите.¹⁹ Използват се основно три метода – присъствен, мобилен (посредством библиобуси) и в дистанционна форма (онлайн).

Защо Марк Зукърбърг, Бил Гейтс и много, много щедри благодетели се целят в БИБЛИОТЕКИТЕ и ги подпомагат? Независимо че владеят технологиите и зна-ят, че бъдещето е на електронните ресурси. Защото:

– Това се хора, които имат идеална представа за развитието на глобалните процеси, на света.

– Които могат да повлияят с една дума, за да се намалят или да се спрат субсидиите за „старите госпожи“ – библиотеките. Да се прехвърлят средствата към високотехнологичните компании, центрове, университетите и организации.

– Те НЕ го правят, защото знаят, че така ще открият огромна ниша в живота на хората.

– Ще обезкървят и лишат милиарди хора от артериите на знанието, от тези малки, но така важни капилляри в различни точки на света, в нашето, вашето, тях-ното нанесено местенце, град, село, паланка, махала.

– Ще нарушат комуникациите, дори в чисто човешки план. Желанието на хората да се срещат и да общуват са неща, които ни отличават от други същества на майката Земя.

¹⁸ Димчев, А. Глобална информационна...

¹⁹ Пак там.

– Те познават силата на библиотеките. Те знаят и за техните проблеми. Дали се радват на последните, или изчакват да се промени статуквото в полза на големите и силните. Не вярвам да удължават агонията на тази хилядолетна институция. Напротив, ПОМАГАТ.

– Защото знаят и много ЗА библиотеките, и още по-прекрасно ЗА посветените библиотекари, които работят в тях.

Защото библиотеките и хората, които се трудят в тях, са сред тези, които осмислят нашия живот – надявам се и твоя, и на милионите потребители. Те не са шумни в своите искания. Те творят. Те се отнасят с любов към своята, често пъти подценявана, но толкова важна за нашето човечество и за развитието ни професия – в днешния глобален мир, в който информацията и знанието имат определящи роли.²⁰ Те са част от онези дълбокомислещи и отговорни хуманисти, които ни превеждат от един цивилизационен пласт в друг, от една епоха в друга, от една технологична революция и среда в нова, без да има сътресения за нашия духовен свят. Те са професионалистите, които владеят богатството, наречено знание, и лостовете за неговото съхранение и управление. Те са сред институциите, които играят сериозна роля при формиране на мисленето, настроенията, политическата ориентация на хора и на държави. Колкото и странно да прозвучи следната теза за определен кръг читатели: те имат мисия. Предстои им да ни водят в бъдещето, да преодоляват неизвестността, да нормализират, съвместяват и да екстраполират процесите в областта на: традиционни документи; видео и вербални трансмисии; мобилни комуникации; трансформации на образи и тестове; общуването на потребителите във виртуалния и реалния порядък; неочаквани обрати в обработването, съхранението, ползването на информацията както в нейните ескалиращи производни – глобални и локални киберпроявления.

Библиотеките и библиотекарите заслужават нашата подкрепа именно заради това!²¹ Те променят живота на хората към по-добри перспективи. Особено ценни те са днес в сближаването на различните култури, знания, етноси и ценности. Ако не заработи този модел на институциите, в т.ч. и на библиотеките, светът ще продължава да се лута, да има нескончаеми конфликти, които ще генерират нови и нови вълни на преселници. Ще продължаваме да не се познаваме, ние, жителите на нашата планета, въпреки че живеем и сме възприели глобалния път и модел за развитие.

Шансовете на българските библиотеки

Ако се насочим към ситуацията с библиотеките в нашата страна – не можем да бъдем оптимисти за бъдещето.²² Не само по отношение на интеграционните процеси на мигранти, пребиваващи в страната, но и в национален план. Неблагополучията в библиотечния сектор рефлектират и се отразяват пагубно върху процесите на развитие на българския народ и държава. Не бива да се смята това за реплика, чрез която се преувеличава или прекомерно извисява ролята на библиотеките. Необходимо е държавата да поеме своята роля по отношение на политиките за развитие на библиотеките.

²⁰ Dimchev, A. To Libraries...

²¹ Пак там; Gaiman, N. Цит. съч.

²² Димчев, А. Глобална информационна...; Dimchev, A. The Library...; Dimchev, A. To Libraries...

В последните години международни организации (като ООН и др.) вменяват на правителствата въпросите за важността на библиотечно-информационния сектор и за отговорността им към него. В техните документи се настоява и препоръчва разработването на национално отговорни програми за сектора, като неотменна част от развитието на икономиката и на обществените процеси.²³ Тези изводи се налагат в условията на социум, функциониращ в икономика на знанието. В силно развитите държави библиотечно-информационният сектор се оценява и възприема като елемент от системата за националната сигурност и гаранция за перспективата на обществото, както и за активно влияние в международен план в културен, научен, политически и други аспекти.

Заклучение

От нас зависи много, за да изпълним с нов живот и идеи тези чудесни организации. На сегашния етап, освен с ценните документи, които съхраняват и предоставят на широките и многолики публики, наред с дигитализацията на своите съкровища и знаниеви ресурси, **БИБЛИОТЕКИТЕ** имат да изпълняват и няколко базови задачи за нашата цивилизация:

- Да участват в подпомагане и адаптация на мигрантите и да успокоят народите във връзка с т.нар. велико преселение.

- Да спомогнат за нормалното протичане на процесите, свързани с образователните политики, квалификацията и преквалификацията на огромни маси от хора.

- Да работят за преодоляване на предразсъдъците в различните групи от населението, вторачили се една в друга.

- Да спомагат за превъзможване на технологичното неравенство.

- Да работят за формиране на хомогенно общество от грамотни хора и от мислещи индивиди.

- Да работят за създаване на навици за труд в населението, като особено внимание да се обръща върху социалните и бизнес аспектите в това отношение...

Или ако се обърнем към наследството на Карнеги в неговата ненадмината и досега дарителска идеология, която той споделя в книгата си „Философия на богатството“, библиотеките са хуманистично средище за даване на възможности – особено на хора, които не са имали шанс да се родят в нормални условия, среда или семейство... Неслучайно Карнеги дава средства за създаването и подкрепата на около 2000 библиотеки в САЩ и в различни точки на света.

В днешното разделно време за човечеството библиотеките имат и доказват своето заслужено място – да помагат на хората, – обогатени с много нови функции съвременна мисия!!!

Ще ми се да завърша с думите на директора на Александрийската библиотека, произнесени в аулата на Софийския университет при неговото гостуване през февруари 2016 г.²⁴ В своята академична лекция, озаглавена „Седемте колони на революцията на знанието“, д-р Исмаил Серагелдин обърна сериозно внимание на бързо променящия се свят и разгледа различни аспекти на глобализацията. По

²³ Димчев, А. Глобална информационна...; Dimchev, A. The Library...; Dimchev, A. To Libraries...

²⁴ Директорът на Библиотека „Александрина“...

думите му някои от по-дълбинните въпроси по темата са как създаваме това ново глобално общество, как хомогенизираме нашите култури и как допускаме плурализъм. Според него ние сме свидетели на едно ново узаконяване на различията, които са навсякъде около нас и са видими повече от всякога...

Всичко споделено дотук ме кара да мисля, че там, където библиотеките се negliжират – обществата, институциите и хората нямат бъдеще. Повярвайте ми.

Бележка № 1

Според проф. Владимир Чуков в момента Европа е обект на най-силния бежански поток след Втората световна война. Първите две вълни са емиграционни, тъй като причините са икономически, а не политически. Първата вълна е от средата на 50-те години на миналия век. Икономиките на западноевропейските страни се нуждаят от евтина работна ръка. Те я намират в съседните региони, в Северна Африка и в Западна Азия. Източна Европа остава зад желязната завеса. Основният реципиент е Германия, а основният изпращач – Турция. В своята кулминация потокът достига около 625 000 души. Причината за въпросната миграционна вълна има и психологически генезис. Все още резонансът от Втората световна вълна не е отшумял и поради тази особеност именно ФРГ е най-големият реципиент. Дори други западни държави с по-нисък стандарт са изпращачи, а именно Италия, Португалия и Испания. Втората вълна е след падането на желязната завеса. Емигрантите са носители предимно на сходна ценностна система, което прави тяхната интеграция изключително бърза. Според изследване на немски научен институт именно източноевропейците притежават най-висок процент на интегрираност в сравнение с другите групи, а именно – африканци и турци (пристигнали в Германия преди три десетилетия). Става въпрос за около 650 000 души. Тогава обаче ЕС е вече 15-членен и бремето е поделено.

Настоящата вълна (третата) е най-нежеланата, тъй като тя се заражда като нежелана и недопустима. Огромният човешки поток се заявява като кандидат-бежански, а не като имигрантски, какъвто е де факто. Според данни на Евростат през август на 2015 г. сирийските бежанци в Гърция са едва 23%. Сред огромния поток има граждани на Африка, Азия, в т.ч. и от Западните Балкани, Русия и Украйна. За 2015 г. подадените молби за бежански статут в Европа са 1 250 000 и това е рекорд в историята на Европа. 35% от тях са за Германия, или това е увеличение със 125% в сравнение с 2014 г. Тогава са подали молби 562 000 души за бежански статут за целия ЕС. Общият брой на сирийците е 362 775, което представлява 29% за целия ЕС. На второ място са афганистанците със 178 000, или 14%, а на трето място са иракчаните със 121 000 души, или 10%. Общо трите групи представляват едва 53%. Така, както и през 2014 г., Германия е най-желаната крайна дестинация. За статут в нея са подали молби 441 000 души, което е 35,2% от общия поток. На второ място е Унгария със 174 000 молби, или 14%. Тя обаче не е крайна дестинация, а просто унгарските власти са много дисциплинирани. На трето място е Швеция със 156 000 молби, или 12,5%. Франция е получила над 70 000 молби, т.е. малко над 5%, Великобритания – 38 000, което прави над 3%, а Гърция – едва 11 370 молби, или по-малко от 1%.

Важен критерий за мигрантите и за тяхната адаптация е образователният. Социологическите изследвания дават противоречиви или поне непълни данни.

Според изследвания, цитирани от вестник „Хюриет“, около 50% от бежанците в Германия имат висше образование. В същото време едва 2% от намиращите се на турска територия са „квалифицирани работници“. Противоречиви са данните за България. В края на 2015 г. бяха обявени, че едва 7% от сирийците, търсещи убежище у нас, имат висше образование. През януари 2016 г. процентът падна на 4%. Прави впечатление, че по-образованите търсят за крайна дестинация Германия и скандинавските страни. За България структурата на миграционния поток се променя. Увеличават се значително гражданите на Афганистан и Ирак, които са преди всичко икономически мигранти. Според полицейски доклад задържаните граждани на Сирия през 2015 г. съставляват едва 15% от общия брой, на Афганистан – 30%, на Ирак – 52%, друга националност – 3%. Според статистиката тревожен е профилът на влизащите в България – над 50% са мъже на възраст между 18–34 години, като над 1/3 от тях са иракчани. 24% са без образование, 31% са с начално, 23% – с основно и 2% със средно образование. Остават 20%, които най-вероятно не влизат в полето на изследователите статистици, а и не са завършили висше образование. Освен това в нашата страна доминиращата група е от североизточните сирийски провинции Хасаке и Дейрезор и повечето са кюрди. С това е видно, че става въпрос за сирийската периферия, а не за големи градове като Дамаск, Халеб и Хомс. Принципът на придвижване е периферия към периферия и център към център.

Бележка № 2

Ще цитирам уводните и заключителните думи на Бойко Василев в доклада му „Бежанците, Балканите, медиите“ пред Националната конференция в УНСС на тема: „Медии и комуникации без граници. Бежанците“:

„Балканите се страхуват от бежанците. И в този страх балканските медии намериха своя нов консенсус. Но вместо да хвърлим камък и да обвиним когото и да било, нека да опитаме да отговорим на най-трудния от въпросите: „Защо?“. Тогава ще ни бъде доста по-лесно да вземем решенията за бъдещето...

...Отново старият сблъсък – локалните лидери на мнение се изживяват като глобални и локални дисиденти. Така черпят двойна легитимност: те са едновременно радикални бунтари и масови любимци; те хем са на контра, хем са по течението.

...Всяка стратегия за заселване на големи бежански маси на Балканите е обречена на масово отхвърляне и провал. Ключово е институционалното укрепване на балканските страни: правосъдие, ред, администрация, медии. Само силни държави и общества могат да влязат в истински, отговорен разговор за ценности. Балканите имат нужда от истории на успеха; на западния тип успех: свобода, благоденствие – и след това търпимост. Демократичното, справедливо и трайно решаване на проблема с местния „чужд“ (малцинства, роми) трябва да предхожда решаването на проблема с „чуждия“ „чужд“ – бежанците и мигрантите. Иначе провалите са неизбежни. Само така ще се обърне традицията от миналото. Да не се ядосваме на последствията, а да лекуваме причините. Конкретната медийна истерия е следствие; нездравословната медийна среда е причина. Зад нея стои още по-дълбока причина – нестабилни институции и липса на справедливост. Осмисляне на въпроса за периферията: Що е то да си периферия на Европа? Консу-

мираш ли предимствата ѝ, или само недостатъците? По време на студената война в границите се инвестираше – вижте двете Германия, Турция, Гърция, Южна Корея. Днес обаче стигаме едва дотам, да обвиняваме границата, че е граница. А това не стига...”

Бележка № 3

Джефри Сакс: САЩ създадоха бежанската криза, сега трябва да я решат. Преговорите с Турция, смята икономистът, не са начин за разрешаване на проблема. САЩ носят основна вина за бежанската криза, която бе предизвикана от войната в Сирия, където САЩ също играят водеща роля, смята известният икономист и професор в Колумбийския университет Джефри Сакс. Поради тази причина Вашингтон сега трябва да допринесе повече за решаването на тази криза. Според Сакс САЩ трябва да прекратят войната в Сирия, а след това да помогнат за разрешаването на бежанската криза, което включва прием на повече бежанци, отколкото са приели досега. „Свалянето на Асад бе иницирано от САЩ, финансирано от Саудитска Арабия и подпомогнато от Турция“, сочи Сакс. Според него САЩ са водели провалена политика, а последствията от опитите за свалянето на Асад са ужасяващи. „Това е още един пример, че не е никак добра идея със сила отвън да се правят опити за промяна на управлението в друга държава“, подчертава американският икономист, който разкритикува и поведението на Европейския съюз в бежанската криза.

Бележка № 4

Призив към ректора на СУ и към други организации – за мигрантите... „БНР, 21.09.2015 г. Проф. **Александър Димчев** от Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ написа открито писмо за бежанците, в което призовава Университетът да бъде пример за хуманно отношение на обществото. В него той дава конкретни идеи как мигрантите да станат част от нашия живот.“²⁵ „Основната част от проблема е, че хората, които идват тук, са мразени и се страхуват да покажат своята същност. Написах писмо срещу колеги от БАН и други институции, които са се обявили срещу пристигането на големи групи от хора. Те ги определят като заплаха за християнството и цивилизацията. За мен миграцията е нормално явление, предизвикано от геополитически фактори. Това обаче няма да предизвика сериозен разрыв, ако Европа се обедини и намери стратегия как да бъдат разпределени тези хора. Тези хора трябва да бъдат интегрирани.“ Това каза за „Хоризонт“ в предаването „Преди всички“ проф. Димчев на 22.09.2015 г. в 09:52 ч. Той обясни, че има колеги, които подкрепят идеята, и такива, които са против: „Аз смятам, че Софийският университет е мощна организация, която, ако даде пример в обществото, можем да излезем частично от тази бежанска криза. Могат да бъдат поканени представители на бежанците и да им се покаже, че нямаме негативно отношение към тях, както и предложение на МОН за приемане на бежанци във висшите училища“...

²⁵ В открито писмо проф. Димчев призова СУ да бъде пример за хуманно отношение към бежанците. [онлайн]. [прегледан 28.12.2016]. <http://bnr.bg/post/100604548/v-otkrito-pismo-prof-daimchev-prizova-su-da-bade-primer-za-humanno-otnoshenie-kam-bejancite>

Цялото интервю може да се чуе в звуковия файл.

Как един библиотекар се изкачва по стълбите

Професионални звания в областта на библиотечно-информационните дейности в Република Сърбия

Елизабета Георгиев

How a librarian climbs the stairs
Professional titles in the field of library and information activities
in the Republic of Serbia
Elizabeta Georgiev

Summary

The article presents the legal provisions in Serbian library legislation on which library workers can develop their career. In Serbia every librarian, depending on the extent of their education can develop professionally through participation in conferences and professional meetings, through implementation of new library services, arranging exhibitions, publishing articles in specialized journals and other and thanks to these activities in accordance with certain rules and deadlines to apply for a higher title. Higher title is an opportunity for professional development, but also encouragement in the work, which is expressed by the possibility of higher salary.

Key-words: librarianship, librarian, library specialists, the Republic of Serbia, Law for library and information activities.

Международни препоръки в областта на осъществяване правото на повишение в професията

В живота на всеки човек съществува правило, че без борба няма напредък. Тук можем да добавим, че без информации, учене, наука, четене няма напредък. Тези неща са свързани с библиотеката, като информационен център, и с библиотекарите, като посредници между потребителя и информацията. За да бъдат добри посредници между познавателите на библиотеките и съвременните технологии, както и създатели и творци на интересни библиотечни услуги, библиотекарите трябва да работят и да се стремят към личен и професионален напредък, а следователно и към напредък за по-добра комуникация с потребителите на библиотеката.

В международен план *Насоките на ИФЛА/ЮНЕСКО за развитие на обществените библиотеки и Манифеста на ИФЛА/ЮНЕСКО за обществените библиотеки*¹,

¹ **ИФЛА/ЮНЕСКО** Смерници за развој јавних библиотека и ИФЛА Манифест за јавне библиотеке. Београд: Народна библиотека Србије, Библиотека града Београда, 2005. (Београд: Зухра).

занимаващи се с проблема на човешките ресурси в библиотеките, подчертават важноста на възможността за професионално израстване.

Библиотечните служители, които са обучени за професионални дейности и в чието обучение непрекъснато се инвестира, трябва да бъдат мотивирани, за да се избегне заплахата от липса на интерес към професията от страна на младите хора. В този смисъл е необходимо да се осигурят възможности за професионално развитие на всички йерархични нива. Насоките препоръчват създаването на схема за професионална оценка на изпълнението на задачи, които позволяват на персонала не само преглед и оценка на собственото текущото изпълнение, но също така и евентуално бъдещо професионално израстване.²

Насоките на ИФЛА/ЮНЕСКО за развитие на обществените библиотеки различават три категории професионални работници в библиотеката:

1. Обучени библиотекари.
2. Библиотечни помощници.
3. Квалифициран специализиран персонал.

Обучените библиотекари са професионални библиотечни работници „които са учили библиотекознание и са се дипломирали“. Техните задачи са свързани с реализация на най-сложните задачи в библиотеката. **Библиотечните помощници** изпълняват основни библиотечни задачи, свързани със заемане и връщане на книги от потребителите. Като **квалифициран специализиран персонал** се определят специалисти от различни области, чиято дейност е обвързана с осъществяване на редица специализирани услуги в библиотеката. Това са примерно компютърни инженери, администратори, психолози, ПР-и и други.

Висши звания в сръбското библиотекознание

Сръбските библиотекари могат да се похвалят с възможности, които са регламентирани в Закона за библиотечно-информационните дейности и подзаконовите документи, регламентиращи прилагането му. Въз основа на нормативната база, след като изпълнят определени условия, библиотечните работници могат да очакват да бъдат възнаградени с висши звания, които водят и до промяна във възнагражденията им. Първо, въз основа на *Закона за библиотечната дейност* (*Държавен вестник на Република Сърбия*, № 34/94, бр. 101/2005) и *Правилника за по-близки условия за получаване на звания на лицата, извършващи професионални задължения в библиотеката*³ (*Службени гласник РС*, бр. 63/1994), а след това и въз основа на *Закона за библиотечно-информационната дейност*⁴ (*Държавен вестник РС*, № 52/11) и *Правилника за по-близки условия за получаване на висши професионални звания в библиотечно-информационните дейности*⁵ (*Държавен вестник РС*, № 22/13) са регламентирани правилата и условията, въз основа на които един библиотечен работник може да кандидатства и да получи висше звание.

² ИФЛА/ЮНЕСКО Смернице...

³ **Правилник** о близим условима за стицање звања лица која обављају стручне послове у библиотеци. [онлайн]. [прегледан 31.01.2017]. https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=3348

⁴ **Закон** о библиотечко-информационој делатности. [онлайн]. [прегледан 31.01.2017]. https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=3047

⁵ **Правилник** о близим условима за стицање виших стручних звања у библиотечко-информационој делатности. [онлайн]. [прегледан 31.01.2017]. https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=3348

В Сърбия библиотечното образование се получава във Филологическия факултет в университета в Белград. Обучението по библиотекознание се осъществява от 1991 г. В страната има 178 публични библиотеки, в които работят над 3000 библиотечни работници. Почти 90% от тях не са завършили специалност „Библиотекознание“. Въз основа на Закона и *Правилника за програмата на професионални изпити от областта на библиотечно-информационната дейност, начина на тяхното полагане и възнаграждението на членовете на Комисията за полагане на професионални изпити*⁶ (Държавен вестник РС, № 123/2012 от 28.12.2012 г.) една година след назначаването на един библиотечен работник в библиотеката, той е длъжен успешно да положи седем изпита⁷, след което получава основно звание: „книжничар“ (кандидат със средно образование), „висш книжничар“ (кандидат с полувисше образование) и „библиотекар“ (кандидат с висше образование).

Въз основа на *Правилника за по-близки условия за получаване на висши професионални звания в библиотечно-информационните дейности*⁸ по-високите професионални титли в областта на библиотечно-информационните науки в Сърбия са:

Професионално направление	Професионално звание – 1	Професионално звание – 2	Професионално звание – 3	Професионално звание – 4
Книжничар ¹	Независим книжничар			
Висш книжничар ²	Независим висш книжничар			
Библиотекар	Висш библиотекар	Библиотекар съветник	Висш дипломиран библиотекар	Дипломиран библиотекар съветник
Библиограф	Висш библиограф	Библиограф съветник	Висш дипломиран библиограф	Дипломиран библиограф съветник
Археограф	Висш археограф	Археограф съветник	Висш дипломиран археограф	Дипломиран археограф съветник

⁶ **Правилник** о Програму стручних испита у библиотечко-информационој делатности, начину њиховог полагања и висини накнаде за рад чланова Комисије за полагање стручних испита. [онлайн]. [прегледан 31.01.2017]. https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=3286

⁷ **Основи** на системата на државната администрација и на конституционни ред и разпоредбите на библиотечно-информационната дейност; Основи на библиотекознание; Каталогизиране и предметна и десетична класификација (писмена и усна проверка); Информатика в библиотекознанието; Библиографија; Историја на книгата и библиотеците. Кандидати с полувисше и висше образование пишат доклад върху тема по избор.

⁸ **Правилник** о ближним условима за стицање виших стручних звања у библиотечко-информационој делатности. [онлайн]. [прегледан 31.01.2017]. https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=3348

Информатор	Висш информатор	Информатор съветник	Висш дипломиран информатор	Дипломиран информатор съветник
Документалист	Висш документалист	Документалист съветник	Висш дипломиран документалист	Дипломиран документалист съветник
Консерватор	Независим техник консерватор ³ Висш консерватор ⁴	Независим висш техник консерватор ⁵ Консерватор съветник ⁶	Висш дипломиран консерватор	Дипломиран консерватор съветник

¹ Библ. работник със средно образование.

² Библ. работник с полувисше образование.

³ Библ. работник със средно образование.

⁴ Библ. работник с висше образование.

⁵ Библ. работник с полувисше образование.

⁶ Библ. работник с висше образование.

Независим книжничар

Въз основа на чл. 3. от *Правилника за по-близки условия за получаване на висши професионални звания в библиотечно-информационните дейности* условията за придобиване на професионална титла „независим книжничар“ са:

1. Получено звание „книжничар“.
2. Професионален опит от най-малко 15 години на по-сложни работи в библиотечно-информационната дейност от датата на получаване на званието.
3. Становище на матичната (оценяващата) комисия⁹.
4. Препоръка на ръководителя на институцията, в която е анализирана и оценена експертната дейност, качествата и ефективността на кандидата.

(2) Подробните условия, посочени в параграф 1 от чл. 3, се прилагат по отношение на придобиването на звание на „независим техник консерватор“.

Независим висш книжничар

Въз основа на чл. 4. от *Правилника за по-близки условия за получаване на висши професионални звания в библиотечно-информационните дейности* условията за придобиване на професионална титла „независим висш книжничар“ са:

1. Получено звание „висш книжничар“.
2. Професионален опит от най-малко 7 години в библиотечно-информационната дейност от датата на придобиване на званието.
3. Най-малко 10 точки от 2 различни групи, съгласно списъка на точки, въз основа на които се оценяват публикуваните статии и доклади от областта на библиотекознанието и информационните науки и други професионални дейности, считано от датата на придобиването на званието.
4. Становището на матичната (оценяващата) комисия.

⁹ Матичната комисия се формира от библиотекари в матична (регионална) библиотека. Членове на комисията могат да бъдат не само библиотекари от регионалната библиотека, но и библиотекари от другите библиотеки от областта, които притежават някое звание или се изтъкват в работата си като специалисти в определени дейности.

5. Препоръка на ръководителя на институцията, в която са анализирани и оценени експертната дейност, качеството и ефективността на кандидата, знания и способности за прилагане на основните професионални правила.

(3) Подробни изисквания, посочени в параграф 1 от настоящия член, се прилагат по отношение на придобиването на званието „независим висш техник консерватор“.

Висш библиотекар

Въз основа на чл. 5. от *Правилника за по-близки условия за получаване на висши професионални звания в библиотечно-информационните дейности* условията за придобиване на професионална титла „висш библиотекар“ са:

1. Получено звание „библиотекар“.
2. Владее на един чужд език.
3. Професионален опит от най-малко 7 години в библиотечно-информационната дейност от датата на придобиване на званието.
4. Най-малко десет точки от две различни групи, съгласно списъка на точки от деня на получаването на званието.
5. Становище на матичната (оценяващата) комисия.
6. Препоръка на ръководителя на институцията, в която са анализирани и оценени експертната дейност, качеството и ефективността на кандидата.

7. Познаване на информационни и комуникационни технологии.

(2) Подробните условия, посочени в параграф 1 от настоящия член, се прилагат по отношение на придобиването на званията „висш библиограф“, „висш археограф“, „висш информатор“, „висш документалист“ и „висш консерватор“.

Библиотекар съветник

Въз основа на чл. 6. от *Правилника за по-близки условия за получаване на висши професионални звания в библиотечно-информационните дейности* условията за придобиване на професионална титла „библиотекар съветник“ са:

1. Звание „висш библиотекар“.
2. Професионален опит от най-малко 5 години в областта на библиотечно-информационната дейност от датата на придобиване на званието.
3. Най-малко 20 точки в 3 различни групи според списъка на точки от датата на придобиване на званието.
4. Становище на матичната (оценяващата) комисия.
5. Препоръка на ръководителя на институцията, в която е анализирана и оценена експертната дейност, качеството и ефективността на кандидата.

(2) Подробните условия, посочени в параграф 1 от настоящия член, се прилагат по отношение на придобиването на званията „библиограф съветник“, „археограф съветник“, „информатор съветник“, „документалист съветник“ и „консерватор съветник“.

Висш дипломиран библиотекар

Въз основа на чл. 7. от *Правилника за по-близки условия за получаване на висши професионални звания в библиотечно-информационните дейности* условията за придобиване на професионална титла „висш дипломиран библиотекар“ са:

1. Получено звание „дипломиран библиотекар“.
 2. Владее на един чужд език.
 3. Професионален опит в библиотечно-информационната дейност от датата на придобиване на званието „дипломиран библиотекар“ от най-малко:
 - 5 години;
 - 2 години за кандидатите, които имат докторска степен в областта на библиотекознанието и информационните науки, от областта на археографията, защитата на културното наследство и документационните области;
 - 3 години за кандидатите, които имат академична магистърска степен или мастер от областта на библиотечно-информационните науки, от археография, защита на културното наследство и документационните области;
 - 4 години за кандидатите, които имат професионално звание на специалист в областта на библиотечно-информационните науки от областта на археографията, защита на културното наследство и от документационните области;
 - 3 години за кандидатите, които имат докторска степен в други области;
 - 4 години за кандидатите с научна магистърска степен или мастер в други области;
 4. Най-малко 10 точки от 2 различни групи, съгласно списъка на точки от деня на получаването на званието.
 5. Становище на матичната (оценяващата) комисия.
 6. Препоръка на ръководителя на институцията, в която са анализирани и оценени експертната дейност, качеството и ефективността на кандидата.
 7. Доказателство за владее на информационни технологии (ECDL и други сертификати за познаване на компютърни умения, лиценз за работа с електронни източници на информация и бази данни и т.н.).
- (2) Подробните условия, посочени в параграф 1 от настоящия член, се прилагат по отношение на придобиването на званията „висш дипломиран библиограф“, „висш дипломиран археограф“, „висш дипломиран информатор“, „висш дипломиран документалист“, „висш дипломиран консерватор“.

Дипломиран библиотекар съветник

Въз основа на чл. 8. от *Правилника за по-близки условия за получаване на висши професионални звания в библиотечно-информационните дейности* условията за придобиване на професионална титла „дипломиран библиотекар съветник“ са:

1. Получено звание „висш дипломиран библиотекар“.
 2. Професионален опит от най-малко 5 години в областта на библиотечно-информационната дейност от датата на придобиване на званието.
 3. Най-малко 20 точки в три различни групи според списъка на точки от датата на придобиване на званието.
 4. Становище на матичната (оценяващата) комисия.
 5. Препоръка на ръководителя на институцията, в която са анализирани и оценени експертната дейност, качеството и ефективността на кандидата.
- (2) Подробните условия, посочени в параграф 1 от настоящия член, се прилагат по отношение на придобиването на званията „дипломиран библиограф съветник“, „дипломиран археограф съветник“, „дипломиран информатор съветник“, „дипломиран документалист съветник“ и „дипломиран консерватор съветник“.

С цел да се оценят постиженията на един кандидат, желаещ по-високо звание в библиотечно-информационните дейности, освен иска за получаване на висшето експертно звание, придружено с библиография, кандидатът трябва да попълни *Списъка с точки на публикувани професионални трудове от областта на библиотекознанието и информационните науки и други професионални дейности*.¹⁰ Списъкът се състои от следните групи:

I група

Професионален труд в категоризирано национално/домашно списание (1,5 точки).

Професионален труд в национално/домашно списание (1 точка).

Професионално приложение в местно списание (0,5 точки).

Професионален труд във водещо международно научно списание (5 точки).

Професионален труд в категоризирано международно списание (3 точки).

Професионално приложение в международно списание (1 точка).

Професионално приложение в сборник от национална експертна среща (0,5 точки).

Професионален труд в сборник от домашна/национална експертна среща, публикувана в цялост (2 точки).

Професионално приложение в сборник от международна експертна среща (1 точка).

Професионален труд в сборник от международна среща, публикуван в цялост (3 точки).

Професионален труд в сборник от международна среща, публикуван в цялост на един от световните езици (4 точки).

Лекция по покана на международна конференция, публикувана в цялост (4 точки).

Професионален труд или глава в национална професионална монографична публикация (3 точки).

Професионален труд или глава в международна професионална монографична публикация (5 точки).

Оригинална професионална монография (8 точки).

Библиография като публикация (4 точки).

Редактиране на монография (2 точки).

Публикувана рецензия на монографична публикация (1 точка).

Сътрудничество в подготовката на библиографии, енциклопедии и речници (1 точка).

II група

Подготовка и настройка на авторски тематични изложби (физически или виртуални) с каталог-монография (4 точки).

III група

Превод на професионално приложение в национално списание (0,5 точки).

¹⁰ **Бодовна** листа објављених стручних радова из области библиотекарства и и информационах наука и других стручних активности. [онлайн]. [прегледан 31.01.2017]. https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=3428

Превод на професионален доклад в национално списания (1 точка).

Превод на професионална монографска публикация (3 точки).

Превод на международни стандарти (3 точки).

Превод на глави от международни стандарти (1 точка).

IV група

За редактиране на категоризирани национално професионални списания (1 точка).

За членство в редакционния съвет на международно професионално списание (2 точки).

За провеждане на професионален национален проект (2 точки).

За провеждане на професионален международен проект (4 точки).

За организиране на национална експертната среща (1 точка).

За организиране на международна експертна среща (2 точки).

V група

За изработка на план и програма на лекции, семинари, работни срещи и курсове за иновации в знания или информационната грамотност на експерти и населението (2 точки).

За поддръжка в съответствие с всяка отделна програма на експертни лекции, семинари, работилници и курсове за иновации в знания и информационна грамотност на експерти и на населението (1 точка).

Експертни лекции по покана в научни, образователни и културни институции в страната (1,5 точки).

Експертни лекции по покана на научни, образователни и културни институции извън страната (3 точки).

VI група

Работата в ръководните органи на национални професионални организации (1 точка).

Работата в ръководните органи на международни професионални организации (2 точки).

Работата в професионалните организации на национално ниво (1 точка).

Работата в професионалните организации на международно равнище (2 точки).

VII група

Изработка на софтуери на библиотечна система, портали, бази данни и т.н. (3 точки).

Допълване или подобряване на съществуващите софтуери с приложение в библиотекознанието (2 точки).

Създаване на прости библиотечни приложения (1 точка).

VIII група

Самостоятелно изготвяне на библиографски записи в електронна база данни (1000 записа – 1 точка–максимум 3 точки).

Редактиране на библиографски записи в електронна база данни (1000 записа – 0.5 точки–1.5 точки максимум).

– Точки получават само тези професионални трудове и дейности, за които са представени писмени доказателства.

- Ако трудът има до трима автори, всеки от авторите получава същия брой точки.
- Ако трудът има повече от трима автори, броят на точките се разделя на броя на авторите и на всеки автор се признава така изчисленият брой на точки.
- Електронните издания, като например електронна монография, електронно списание или професионален уебсайт с редакционния екип, са степенувани по същия начин, както и печатните издания.

Процедурата на получаването на едно звание е следваща:

А. Когато един кандидат подготви всички документи (попълнен иск за получаване на звание, биобиблиография, попълнен списък на точки, копия на публикувани доклади, авторски монографични публикации и подобно) изпраща ги в матичната (регионалната) библиотека.

Б. В матичната (регионалната) библиотека се формира комисия, съставена от председател и двама членове, които имат задача да дадат оценка за кандидата – дали изпълнява условията, или не.

В. След като матичната (оценяващата) комисия вземе положително решение относно иска на определен кандидат, с препоръка на някой от членовете на комисията или директора на матичната (регионалната) библиотека, всички документи се изпращат в Националната библиотека с цел националната комисия да вземе решение.

Г. Окончателно решение за получаване на висше библиотечно звание на един кандидат взема републиканската комисия, съставена от 10 библиотечни експерти, назначавани от министъра на културата на Република Сърбия.

Библиотеката е институция, за която обикновено съществува мнение, че в нея нещата вървят бавно, в смисъл – идват потребителите, търсят информация, получават я от библиотекаря и си отиват. Съвременната библиотека е много по-динамична, а за библиотекаря и днес е актуална мисълта на Конфуций: „Няма значение колко бавно се движиш, стига да не спиращ“. В смисъла на тези думи, живеят и работят библиотекарите: помагайки на други, те имат възможност да се развиват и да бъдат възнаградени за това. Библиотечните служители, които са обучени в професионалната дейност и в чието обучение непрекъснато се инвестира, трябва да бъдат мотивирани, за да не се откажат от работата, която, за съжаление, не е много ценена в обществото. В този смисъл поощрението, което сръбските библиотекари получават благодарение на възможността си да се борят за по-високо звание в работата си, им позволява да се борят за статута на самата библиотека и за ролята на библиотекаря като важно звено в развитието на всеки образован човек.

Литература

Милуновић, Драгана. Стручна звања у библиотечко-информационој делатности у Републици Србији у периоду 2000–2006 године. [онлайн]. [прегледан 31.01.2017]. https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1900

Технологични промени и информационна грамотност: мит или реалност за албанската библиотечна общност

Етлева Доми

Technological changes and Information Literacy: Myth or reality for Albanian Library Community

Etleva Domi

Summary

The national policy had been undertaken more initiatives on information technology than on information literacy. Information Literacy is incorporated into the daily practice of libraries and librarian educational centers.

In an age when the users – old and young, – are going to live with technology Information Media Literacy is a challenge for Albania. Information Literacy is becoming omnipresent in library educational curriculums as well as in the everyday education of the younger generation by enabling them to develop new skills to help them with their future clients.

Key-words: Information Literacy, Albanian Library Community, The National Library of Albania.

*Началото на велики начинания често
е резултат от ограничени възможности.*

Демостен

I. Технология

I.1. Насоки в развитието на технологиите през XXI в.

През последните 25 години преживяваме технологична революция и значителни промени за много кратък период от време. Бързото развитие на информационните и комуникационни технологии промени албанското общество. Отвори се „нови електронни прозорци“, които предоставиха достъп до глобалното знание. Интернет и насоките, в които той се развива, промениха ежедневиия живот на всички. Прилагането на нови технологии като таблет, лаптоп, мобилен телефон, iPad, iPhone, интернет, комуникация онлайн, електронни книги, електронни четци и др. предизвика информационна и комуникационна революция. Преди десетина години фейсбук и твитър не съществуваха, а днес мнозина не могат да съществуват без тях. Въвеждането от телекомуникационните оператори на технологията 3G и 4G за обикновените потребители на интернет революционизира телекомуникационните услуги в Албания.

Албания се насочва към развиване на информационния и комуникационния сектор със съзнанието, че една от най-важните характеристики на демократичното общество е високата оценка на всеобщия достъп до информация. Напоследък се разработват многобройни проекти на правителството с особено внимание към съвременните електронни публични услуги: електронно управление, електронни обществени поръчки, електронно законодателство, електронна търговия, онлайн разплащания, обслужване на едно гише, електронно здравеопазване, електронно образование, електронни свидетелства за управление на МПС за граждани и организации. Тези динамични промени улесняват достъпа до голям обем от информация, която се получава в дома или на работното място, в библиотеки или кафенета. През XXI в. хората повече от всякога са свързани с новите комуникационни средства и това се отнася особено до младото поколение, което е опитно в навигирането. Всъщност употребата на мобилни телефони е много по-разпространена от ползването на компютри преди няколко години. Младите хора днес израстват в дигитална среда, различна от условията през XX в. с невероятните технологични направления, които промениха и с всеки изминал ден продължават да променят техния свят.

Възходът на дигиталната информация засилва още вниманието към информационната грамотност, която е тясно свързана с умения в областта на информационната технология. Очевидна е необходимостта да се изгради информационно грамотно общество, което е важно ключово условие за социалното, културно и икономическо развитие на страната. Мощната технологична революция и глобалната тенденция към все по-достъпна и бързо създадена информация чрез мрежата налагат обучение по информационна грамотност за всички категории потребители. Технологичните новости от началото на века, които вече се използват от институциите на паметта, „разбиха“ стените на библиотеката и добавиха присъствие на „гладни“ и „интелигентни“ потребители. Някои от тях се отличават с „предозирана“ информация, но има и такива, които правят първите си стъпки по „информационната магистрала“.

Съвременните потребители се нуждаят не само от указания за разумно ползване на технологиите, но и от осигуряване на компетентност за всеобхватна употреба на това най-мощно оръжие на дигиталния век. В рамките на триъгълника *иновация/тенденции–потребители–библиотека* информационната грамотност е предизвикателство за библиотекарите, които ще трябва да насочват внимание към „дигитални потребители“ с различни образователни равнища. Светкавичната скорост на развитието в областта на информационната технология изпълва с ново съдържание ролята на албанските библиотеки в едно информационно грамотно общество: да се превърнат от доставчик на книги в информационен център, където библиотекарите да насочват навигирането на потребителите в огромния информационен пазар, като подпомагат тяхното дигитално ограмотяване. Нещо повече, те ще трябва да полагат усилия сами да придобият опитност по информационна грамотност. „Всеки трябва да притежава необходимите умения, за да се възползва от информационното общество.“¹ За това обаче предстои още много работа.

¹ World Summit on the Information Society (Geneva 2003). Plan of Action, <http://www.itu.int/ws/s/docs/geneva/official/poa.html>

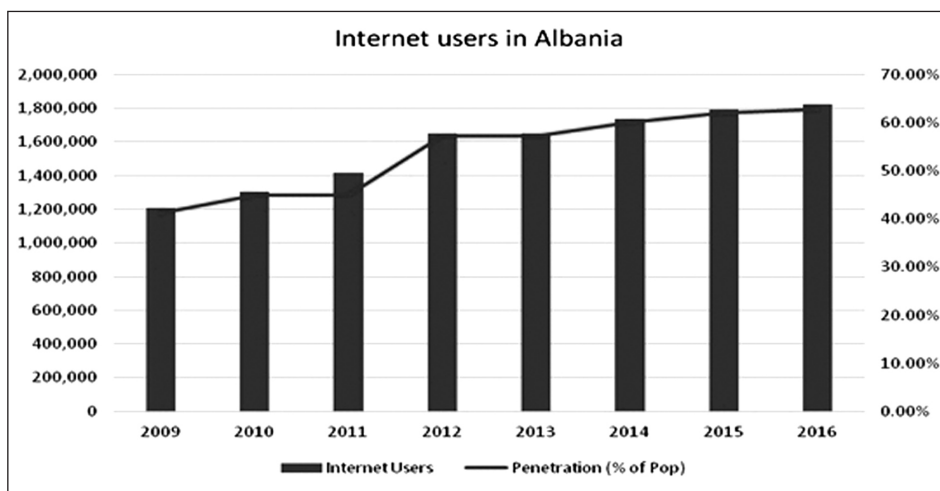
I.2. Статистически показатели

Внимателен преглед на свързаните с информационните и комуникационни технологии национални статистически данни за последните години показва нарастване на броя на активните потребители на мобилни телефони, на ползващите чрез тях интернет и услуги онлайн. Те имат желание да ползват все повече информационни ресурси и дигитално съдържание дори онлайн.

Потребители на интернет в Албания²

Таблица 1

Година	Потребители на интернет	Степен на навлизане (% от населението)
2009	1 207 113	41.2%
2010	1 305 847	45%
2011	1 414 145	49%
2012	1 649 237	57.2%
2013	1 649 237	57.2%
2014	1 736 695	60.1%
2015	1 794 798	62%
2016	1 823 233	62.8%

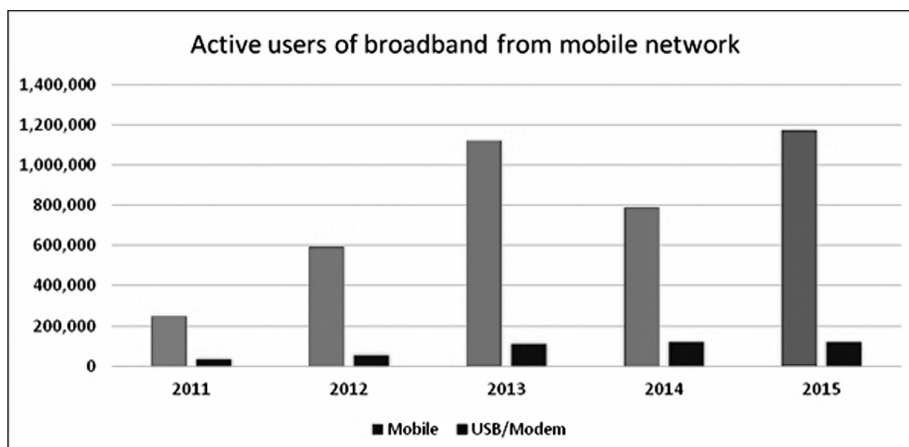

² <http://www.internetlivestats.com/internet-users/albania>

Таблица 2

Активни потребители на широколентов интернет от мобилна мрежа³

Година	Мобилен достъп	USB/Модем
2011	248 756	34 493
2012	594 308	55 405
2013	1 119 892	111 367
2014	787 650	120 325
2015	1 175 341	121 940

Нарастването на броя на потребителите на широколентов интернет от мобилна мрежа през 2015 г. е свързано с предлагането на услуги с 4G от мобилните оператори.

II. Информационна грамотност в Албания

II.1. Понятие

В Албания понятието „информационна грамотност“⁴ е познато, обсъждано, но не е широко използвано. Терминът е понятен за библиотекарите и се използва най-често от тях. Студентите го употребяват неправилно, то не се среща в учебниците и отсъства от тълковните и двуезичните речници, които са издадени в страната. Необходимостта от информационни умения и информационна грамотност в информационното общество не са ясно формулирани на национално ниво.

³ http://www.akep.al/images/stories/AKEP/publikime/raporte/RAPORTI_VJETOR_2015.pdf

⁴ Определение (ALA, 1989): „За да бъде информационно грамотно, едно лице трябва да може да разпознава кога е необходима информация и да има способността да я открива, оценява и използва ефективно“.

Трябва да се отбележи, че терминът „информационна грамотност“ е разпространен и правилно дефиниран най-вече сред библиотекари и информационни специалисти като „набор от умения, качества и поведение или основни компетентности, които всеки трябва да използва при определена необходимост“. Други общности обаче не са формулирали ясно информационната грамотност. Най-често значението на термина се обяснява и възприема от библиотекари и/или комуникационни специалисти чрез предложеното от Американската библиотечна асоциация определение. Често в дигитална среда хората действат като „грамотни граждани“ и навигират без напътствия през „океана на знанието“, като идентифицират, откриват, оценяват и използват необходимата им информация, без да знаят термина „информационна грамотност“.

Понятието за „учене през целия живот“ обаче е далеч по-широко познато като крайъгълен камък на образованието и информационното общество. Ученето през целия живот е съставено от разнообразни форми на образование и обучение, включително традиционната система на библиотечни училища, свободното обучение на възрастни потребители и професионалната квалификация. Огромното количество информация и въздействието на новите технологии са предизвикателство за всички в нашето общество, дори и за най-образованите. Затова идеята за учене през целия живот е включена във всички библиотечни програми.

Всички форми на учене през целия живот се осланят на работни методи, които развиват уменията да се търси информация и да се натрупва знание. Информационната грамотност е в основата на ученето през целия живот.

II.2. Интегриране на учебните програми

Курсове по информационна грамотност не се предлагат нито в училищата, нито в университетите. Училищата се съсредоточават само върху компютърната грамотност. Информационната грамотност е оценена като важна само в библиотечното училище. В Албания Националната библиотека е инициатор в прилагането на информационна грамотност по примера на движението за информационна грамотност в европейските страни, което произлиза от предвестници като инструкции за ползване на библиотеките и библиографиите и обучение на потребителя/читателя. През последните години тя насочи вниманието си към парадигмата на информационната грамотност и започна да разработва програми за нейното прилагане. В качеството си на законно установен център за библиотечно образование Националната библиотека организира Националното училище за библиотечно-информационни науки. Програмата на това училище включва познания в областта на информационната грамотност от 2002 г. Тя подготвя библиотекарите с умения за новаторско ползване на интернет и проектиране на уебстраници за техните библиотеки. Професионалното образование по библиотечно-информационни науки в Албания е силно развито.

Библиотекарите стават водещи в преодоляването на дигиталното разделение, като идентифицират и използват развиващи се направления (напр. автоматизация на библиотечни дейности и услуги, електронни публични услуги за потребители/граждани, електронни портали, услуги онлайн и др.), изучават потребностите на групи от ползватели (чрез статистически индикатори на уебстраниците) и включват информационната грамотност в академичните програми.

Различните форми на образование в Албания не включват информационната грамотност в програмите си. Процесът на информационно оgramотяване е съсредоточен най-вече върху компютърната, а не върху медийната и мрежова грамотност. В средата на 90-те години на миналия век в много факултети и в средното училище беше въведено обучение по информационна наука. Във висшите училища се предлагат само курсове по ИКТ. Информационната грамотност не е включена в училищното образование. Тя е оценена като важна само в Националното библиотекарско училище.

II.3. Ролята на библиотеките

II.3.1. Водещата роля на Националната библиотека

Като водеща във внедряването на информационната грамотност в страната Националната библиотека на Албания все повече се утвърждава като основна движеща сила в развиването на информационна грамотност и процеса на учене през целия живот. През последните години тя насочи вниманието си към разработване на програми и тяхното прилагане. И Албания е заливана от вълните на „техническата революция“. Информационното претоварване през последните години, свързано с нарастването на дигиталната информация, предизвиква все по-голямо внимание към информационната грамотност. В епохата на кибернетиката библиотекарите използват своите професионални знания за интерпретиране на информацията. Тяхната информационна грамотност произхожда от натрупани в миналото умения като: обучение за ползване на библиотеката и на библиографски бази данни, търсене на информация в онлайн каталог или дигитална библиотека, обучение на читателите/потребителите.

През последните пет години с подкрепата на Националната библиотека различни факултети и средни училища въведоха програми за библиографско изследване, търсене в интернет, търсещи машини и уроци или курсове за насоки при ползване на: библиотечни уебстраници, каталози (традиционни, електронни, дигитализирани), информационни ресурси и дигитализирани източници.

За последните две години Националната библиотека разработи пилотни проекти за информационна грамотност и популяризира добри практики. Нейните дейности включват организиране на конференция и споделяне на добри практики, превод и публикуване на ключови документи на ИФЛА/ЮНЕСКО за информационната грамотност. Част от тях вече са достъпни на уебсайта на библиотеката.

II.3.2. Университетските библиотеки

След 2000 г. университетските библиотеки осъзнаха необходимостта от организиране на обучение на студентите и преподавателите, за да ги посветят в „дигиталната компетентност“ на новата цифрова среда. Новите направления в развитието на библиотеките налагат потребителите да притежават нови умения и да ползват нови средства, които трябва да им бъдат предоставени от библиотекарите. В условията на новия неограничен „информационен океан“ някои от тях започнаха със систематично предлагане на програми за обучение на студентите, които бяха съсредоточени върху: използване услугите на библиотеката особено при научно изследване и учебния процес, онлайн каталога, сложното и булевото търсе-

не, употреба на печатни или електронни библиографски указатели, откриване на информация от електронни ресурси, търсене в интернет, дигитални библиотеки, електронни книги и т.н.

II.4. Стратегии

При отсъствието на официална стратегия за информационна грамотност, стратегическият документ на Националната библиотека на Албания за новото хилядолетие е съсредоточен върху отделни нови пилотни проекти, насочени към обучение на различни групи като: библиотекари, учители, потребители на библиотеки (ученици/деца на 10–15 години), както и към различни безспорни методи, които включват от индивидуална консултация до отворени курсове и обучение за ползване на интернет, дигитални услуги, съдържание, справки и др.

II.5. Форми на библиотечно образование по информационна грамотност

Информационната грамотност е от основно значение не само за обучението в библиотеките. В Албания е силно развито информационното и библиотечно образование. Информационната грамотност е включена в ежедневната практика на библиотеките и библиотечния образователен център. Тя е насочена както към библиотекари, така и към потребители на библиотеките.

II.5.1. Библиотекарите

II.5.1.1. Формално библиотечно образование

Тъй като в Албания няма специализирана образователна дисциплина библиотекостроение, Националното библиотечно училище представлява структурна част от Националната библиотека. Формалното образование на библиотекари в страната започва през 1969 г. с откриването на това училище. За разлика от други страни, програма по библиотечно-информационни науки не се предлага на университетско ниво и Националната библиотека продължава да бъде единствен национален център за образование на библиотекари. Важно е да се отбележи, че през последното десетилетие под въздействието на технологичните промени в националната библиотечна мрежа, бързото нарастване на броя на персонални компютри, развитието на интернет и неговите направления, програмите на Националното библиотечно училище се променят с въвеждане на нови модули, свързани с използването на интернет и притежаване на необходимите умения за това. Учебни дисциплини като организация на информацията, информационни изследователски инструменти, дигитална библиотека и информационна технология получиха значимо място в учебните програми. От 2002 г. в програмата на библиотечното училище бяха включени информационните умения. От програма от 210 часа, включваща информационна технология и информационна грамотност, са посветени 96.

II.5.1.2. Продължаващо библиотечно образование и професионална квалификация

Количеството информация в нашето общество и последиците от новите технологии са предизвикателство пред всички, включително и пред най-високообразованите. Затова, когато пред участниците в курсовете се постави целта да овладеят умения за ползване на компютрите в библиотеките, електронните каталози

онлайн, интернет, дигитална библиотека и др., в библиотечните програми на Центъра за продължаващо обучение се включва идеята за учене през целия живот.

II.5.1.2.1. Продължаващо библиотечно образование

Центърът за продължаващо обучение е създаден през 1999 г. Неговата дейност е насочена към предлагане на съвременно библиотекознание за всички библиотекари в съответствие с техните потребности и професионално ниво. Целта му е да оптимизира познанията, уменията и компетентността. Той организира семинари, уъркшопове и обучителни курсове, за да насърчи библиотекарите да приемат и осъществяват водеща роля в обучението. Ученето през целия живот включва различни форми на обучение: свободно образование за възрастни потребители, професионално обучение и др. Всички тези форми почиват на работни методи, които развиват уменията на отделната личност да търси информация и да развива знание. С влиянието на дигиталните технологии от началото на новото хилядолетие Центърът за продължаващо обучение разработи нова представа за информационно грамотните хора, които използват ИТ и са учещи през целия живот.

Библиотекарите трябва да бъдат технологично „грамотни“ дотолкова, че да осъществяват достъп до технологията и да я употребяват свободно, да ползват новите медии като интернет, бази данни онлайн и дигитални колекции. Центърът за продължаващо обучение организира редовно едногодишни академични курсове за библиотекари. Целта на учебната програма на Центъра беше да насърчава библиотекарите да развиват водещата си роля на обучители в дигиталната околна среда. През последните години, в условията на усложняване на технологиите, програмата насочва вниманието към запознаване на хората с нови умения при ползването на компютри в библиотеката, в дигиталната библиотека, дигитализираните каталози, онлайн електронните каталози, интернет, дигиталната и медийната грамотност, за да упътват потребителите как да откриват и прилагат информационните ресурси в ежедневието и трудовия си живот. Повече от 90% от модулите на продължаващото професионално обучение са свързани с информационната технология и грамотност.

II.5.1.2.2. Професионална библиотечна квалификация

Нарасналото внимание към информационната грамотност през последните години е резултат от прекомерно увеличения информационен обем и особено на обема на дигиталната информация. В епохата на кибернетиката библиотекарите като участници в тенденцията към електронна информационна инфраструктура трябва да управляват информацията и имат предвид, че тя предизвиква и необходимост от преосмисляне на отговорностите на библиотечните и информационни специалисти. Не трябва да забравяме, че библиотеката е културна институция, която предлага цялостно възприемане на информацията. Тя не е само определен брой информационни единици, а като демократична институция трябва да осигурява свободен и равен достъп до информационните ресурси. Достъпът до технологията обаче изисква притежаване на необходимите технически умения. Тъй като на практика хората се обръщат за информация по-често към интернет отколкото към библиотеките, албанските библиотекари се стремят да провеждат политики, с които да покажат на потребителите, че не се ограничават само с книгите, а са в

състояние да предоставят информация независимо от нейния носител. Популяризирането на информационни умения е тяхната най-важна задача.

През последните години Центърът за продължаващо обучение се включва в обучението на потребители/студенти под различни форми: кратки насочващи курсове за ползване на библиотеката, нейните информационни ресурси и електронни услуги, ръководство за ползване на електронните каталози и др. Той предлага обучение по уебография, откриване на информация, оценяването ѝ и намиране на електронни ресурси.

II.5.1.3. Магистърски програми

Първата магистърска програма по библиотекознание беше открита през 2009 г. Преди това нямаше специалисти, завършили тази степен на образование по библиотечно-информационни науки. Програмата беше организирана от Филологическия факултет в сътрудничество с Националната библиотека на Албания. Предвид нарастващия интерес към

информационната технология и обстоятелството, че информационната грамотност е ключов компонент на ученето през целия живот, магистърските програми за библиотекари са обогатени със съответния модул. Специално внимание се обръща на информационната грамотност в дигиталната епоха, нейната история, основни понятия, стандарти и инициативи.

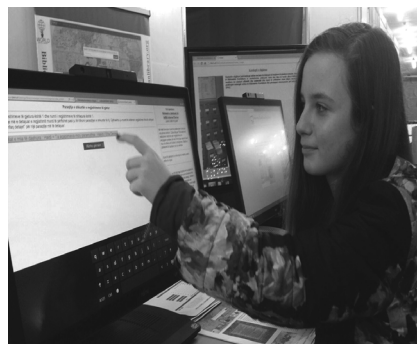
II.5.2. Ползвателите на библиотеките

Новите насоки в библиотечната технология, на които сме свидетели от началото на XXI в., събориха стените на библиотеките и създадоха „интелигентни“ и „жадни за информация“ потребители. В дигиталния свят, в който млади и стари ще живеят и/или ще отразават с технологиите, грамотността за информационната среда безспорно е основна мисия на всички видове библиотеки, за да се постигне преодоляване на дигиталното разделение между библиотекари и потребители

Курсовете по информационна грамотност за началното училище, предлагани от Националната библиотека на Албания в Центъра за библиотечно обучение, се съсредоточават най-вече върху информация за библиотечни колекции и услуги, събития от детския календар, справочници в читалните зали, библиотечен уебсайт, търсене на информация онлайн и др.

III. Защо сега, през XXI в., албанските библиотекари отново се насочват към информационната грамотност?

Като водеща за „системата на компютърната революция“ в новата дигитална среда библиотечната общност в Албания винаги се е придръжала към новите библиотечни закони, пре-

работени от Майкъл Горман⁵. През 1998 г.⁶, без да възнамерява да замести Петте закона на Ранганатан, той предложи да ги допълни по следния начин: *Библиотеките служат на човечеството; Всички форми на комуникиране на знание трябва да се уважават; Технологията трябва да се използва разумно за подобряване на обслужването; Свободният достъп до знание трябва да се запази; Изграждайки бъдещето, трябва да уважаваме миналото.*

„Информационните магистрали“, които ще осигурят равнопоставеност за всеки, който се движи по тях със или без свидетелство за правоуправление по информационна грамотност, се изграждат бавно. Библиотекарите, като участници в движението към електронна информационна инфраструктура и специалисти по търсене в интернет, осъзнават своята мисия да изследват и предоставят на потребителите информация, представена не само във физическа форма, но и виртуално.

Днес живеем в общество, в което господства дигиталното: дигитална комуникация – нов модел на информационно обслужване – дигитална информация, достъпна чрез компютърни умения – дигитални справки, които са разширяване на традиционното справочно обслужване – дигитален потребител. Нараства ролята на библиотечните професионалисти, защото те са не само технически посредници, но също и част от диалога с читателите. Една от най-важните мисии на библиотекарите в дигиталния свят е да откриват пътя на потребителите към дигиталната информация. Библиотекарят има ролята на медиатор между знанието и потребителите, а традиционното справочно обслужване се съчетава с дигитално.

В информационното общество, където комуникацията става все повече електронна и в глобалната мрежа дигитална информация се изпраща и/или открива с едно кликуване на мишката, където през интернет в новата онлайн среда потребителите намират огромни бази данни, библиотекарите и другите информационни специалисти полагат усилия да организират огромно количество информация, да проектират интерфейси, отговарящи на потребностите на ползвателите, да насочват вниманието си към информационната грамотност на различни потребители в епохата на дигиталното знание. Дигиталната „атмосфера“, която завладява света,

⁵ **Crawford**, Walt, Gorman, Michael. Future Libraries: Dreams, Madness, and Realities. Chicago: ALA, 1995. – с. 8.

⁶ **Gorman**, Michael. Our Singular Strengths: Meditations for Librarians. Chicago: ALA, 1998.

без съмнение включва и Албания, където „технологичната революция“ се приема ентусиазирано и „мощните технологични инструменти“ срещат „интелигентни потребители“. Информационните и комуникационни технологии пораждат „дигитална градина“, където миналото може да съществува едновременно с настоящето и бъдещето.

Албанските библиотекари, които са част от световната библиотечна общност, са водещи „градинари“ и си задават въпроса „Как да действаме в условията на дигиталното разделение?“.

Пол Зурковски припомня на библиотекарите: „Когато размишлявам за информационната грамотност, аз се замислям за проблемите, които ще се изправят пред нас през идващите 40–50 години, и за ролята, която информационната грамотност може да изиграе за преодоляването им... Представям си бъдещата роля на информационната грамотност и желая всички вие внимателно да обмисляте възможните развития, така че да бъдем много добре подготвени да посрещнем бъдещето с ентусиазъм и надежда“⁷.

Затова се приема, че информационната грамотност е изключително важна по време, в което всеки все повече и повече управлява своето „комуникационно средство“ по „електронната магистрала“ и е трудно „да се пътува“ без „проверено/контролирано гориво“ и без „свидетелство за правоуправление“, издадено от „осведомени“ и интелигентни библиотекари, които са най-подходящи да поемат тази мисия.

Преведе от английски

Александра Дипчикова

⁷ **Zurkowski, Paul.** Information Literacy is Dead... Long Live Information Literacy. – В: *Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practise: Proceedings of the European Conference on Information Literacy, ECIL, 2013*, с. 1.

Светът говори за библиосферата с възхищение

Премиера на GLORIA BIBLIOSPHERAE (Ariadne's Thread) – международния научен сборник на УниБИТ, в НБКМ

Иван Гарванов, Станислава Чолова

**The world talks about the bibliosphere with admiration
Premiere of GLORIA BIBLIOSPHERAE (Ariadne's Thread)
in the National Library**

Ivan Garvanov, Stanislava Cholova

Summary

The premiere of the international scientific collection of ULSIT GLORIA BIBLIOSPHERAE (Ariadne's Thread) was made on 20.12.2016 in the National Library "St. st. Cyril and Methodius".

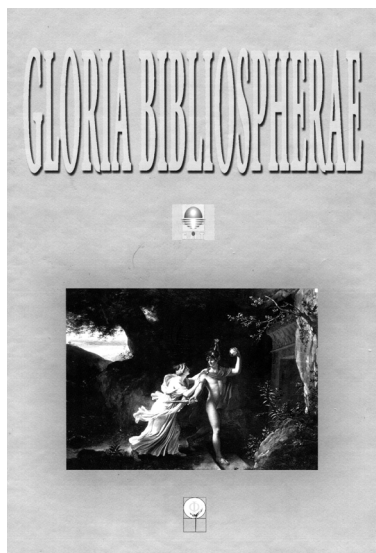
Verbatim report: reviews for the edition GLORIA BIBLIOSPHERAE made by 43 scientists from 12 countries and 4 continents, received in a chronologic order from 23.06.2016 to 19.12.2016. These fragments illustrate the intellectual base of the edition in which participate 146 authors with 167 various works.

Key-words: GLORIA BIBLIOSPHERAE (Ariadne's Thread), Acad. Prof. Alexandra Kumanova, University of Library Studies and Information Technologies in Sofia, National Library St. St. Cyril and Methodius, Assoc. Prof. Dr. Krasimira Alexandrova.

Премиерата на международния научен сборник на УниБИТ GLORIA BIBLIOSPHERAE се състоя на 20 декември 2016 г. в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Проектирането на плаката на премиерата върху огромен екран и „Серенадата за Любовта“ на Е. Тосели посрещнаха гостите – библиотечни и информационни специалисти от всички сфери на познанието – с разположените в средата на масата на Заседателната зала на Библиотеката 12 знаменца на страните, чиито автори участваха в международния научен сборник GLORIA BIBLIOSPHERAE – Австрия, Алжир, България, Великобритания, Грузия, Иран, Полша, Русия, Съединените американски щати, Турция, Украйна, Франция. Имаше и 13-о знаме – на Европейския съюз.

За патрони на премиерата бяха избрани министърът на външните работи на Република България г-н Даниел Митов, министърът на образованието и науката на Република България г-жа Меглена Кунева, извънредният и пълномощен посланик на Република Австрия Н. Пр. г-н Роланд Хаузер, извънредният и пълномощен

посланик на Алжирската демократична и народна република Н. Пр. г-жа Латифа Беназза, извънредният и пълномощен посланик на Обединеното кралство Великобритания Н. Пр. г-жа Ема Кейт Хопкинс, извънредният и пълномощен посланик на Грузия Н. Пр. г-н Зураб Беридзе, извънредният и пълномощен посланик на Ислямската република Иран Н. Пр. г-н Абдоллах Норузи, съветникът по културните въпроси към Посолството на Ислямската република Иран Н. Пр. г-н Мохаммад Али Кияни, извънредният и пълномощен посланик на Република Полша Н. Пр. г-н Кшищоф Краевски, извънредният и пълномощен посланик на Руската федерация Н. Пр. г-н Анатолий Анатолиевич Макаров, извънредният и пълномощен посланик на Съединените американски щати Н. Пр. г-н Ерик Сет Рубин, извънредният и пълномощен посланик

на Република Турция Н. Пр. г-н Сюлейман Гьокче, извънредният и пълномощен посланик на Френската република Н. Пр. г-н Ерик Льобедел.

Проф. Иван Гарванов – водещ на премиерата, приветства дошлите на презентацията на международния научен сборник GLORIA BIBLIOSPHERAE. Изданието се публикува в чест на професор Александра Куманова, която е действителен член на няколко академии на науките. Тя е първият и единствен засега в България т.нар. голям доктор и академик по библиотекознание, библиография, книгознание и философска когнитология (теория на научната информация). Книгата е израз на платформата на УниБИТ, според която университетът следва да бъде отворен към науката и културата на планетата.

С аплодисменти публиката посрещна председателите на премиерата: проф. д.ик.н. Стоян Денчев – ректор на УниБИТ, научен редактор на GLORIA BIBLIOSPHERAE и автор в изданието; доц. д-р Красимира Александрова – директор на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, автор в сборника; д-р Силвия Найденова – директор на Централната библиотека на Българската академия на науките, автор в сборника.

Почетни гости на премиерата бяха съветникът по културните въпроси към Посолството на Ислямска република Иран Н. Пр. г-н Мохаммад Али Кияни и отец Ярослав Бабик (Францискански орден на Католическата църква, настоятел на капуцините в България, Конкатедра „Св. Йосиф“ в София).

Акад. проф. Александра Куманова, УниБИТ

Проф. И. Гарванов обяви, че в отделните национални библиотеки и институти на 12-те държави и 4-те континента, от които са 146-имата автори на GLORIA BIBLIOSPHERAE, вече са се състояли представянията на тази изключително рядка по обхвата и синтеза си за библиотекознанието, книгознанието и библиографознанието нова книга, която днес има своята премиера в София, където е издадена от издателство „За буквите – О писменехъ“ на УниБИТ.

Водещият зачете фрагмент от вътрешната рецензия за сборника, подготвена от неговия първи рецензент проф. д.м.н. д-р Николай Ярмов, който е и автор в изданието, както и отзива на акад. проф. д.ф.н. Леонид Джахая.

След тези уводни думи проф. И. Гарванов покани Станислава Чолова – най-младия автор в сборника. Тя е студентка в IV курс, специалност „Информационна сигурност“, и е председател на Студентския съвет на УниБИТ. Неин асистент бе Цветомир Вайов – студент във II курс от специалността „Печатни комуникации“. Дватама въведоха присъстващите в света на книгата, като прочетоха два фрагмента от интервюто на д-р Николай Василев, съставител на изданието, с проф. Ал. Куманова: „За светлината на нещата“ (с. 46–47) и „За учителството и ученичеството“ (с. 112–113). Тези фрагменти бяха обединени от изпълнението на цигулка на Мария-Румяна Лиркова, която поднесе знаменитата творба на Волфганг Амадеус Моцарт Ave verum corpus Dei, обезсмъртяваща подвига *да създаваш*...

Проф. И. Гарванов обяви, че цели 155 астрономически часа епистоларни конференции, проведени от екипа на GLORIA BIBLIOSPHERAE с учените, участници в изданието от Австрия, Алжир, България, Великобритания, Грузия, Иран, Полша, Русия, Съединените американски щати, Турция, Украйна, Франция, предхождат сегашната премиера. Бяха огласени част от тях.

Проф. д.ф.н. Христо Мутафов, доайен на информационно-комуникативната сфера у нас, който е автор в сборника, представи своята рецензия за GLORIA BIBLIOSPHERAE. Той направи панорамен анализ и синтез на книгата. След него проф. д-р Донка Правдомирова – библиограф и библиографовед, също автор в сборника, представи виждането си за GLORIA BIBLIOSPHERAE. Тя определи проф. Ал. Куманова като приемник на делото на акад. Никола Михов и проф. Тодор Боров...

Проф. д-р Ирена Петева – заместник-ректор по научноизследователската и международната дейност на Университета по библиотекознание и информационни технологии и титулен рецензент на GLORIA BIBLIOSPHERAE, представи рецензията си за книгата като плод на международната платформа на научноизследователската дейност на УниБИТ.

В духа на утвърждаваните от проф. Ал. Куманова play-игри на Homo Sapiens, които са отговорни за творчеството, характерно и за науката, а не само за изкуството и литературата, водещият покани някои от присъстващите да оценят изданието в рамките на 1 минута:

– проф. д.ф.н. Мария Младенова – първи декан на Факултета по библиология, информационни системи и обществени комуникации в Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии (днес УниБИТ), изказа мнението си за библиотековедско-библиографския диапазон на сборника, обхващащ 12 държави и 4 континента;

– проф. д.ф.н. Иванка Янкова – декан на Факултета по библиотекознание и културно наследство на УниБИТ, поднесе гледището си за образователното значение на концепцията за библиосферата;

– проф. д.ф.н. Желязко Стоянов – Варненски свободен университет, автор в сборника, синтезира възгледа си за динамиката на научноизследователското творчество на проф. Ал. Куманова;

– проф. д-р Ани Данчева-Василева – Българска академия на науките, автор в сборника, посочи школата на учителите на проф. Ал. Куманова, които тя почита, следва и развива;

– проф. д-р Стоянка Кендерова – Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, автор в сборника, изказа впечатлението си от полифонията от сфери на научното познание в GLORIA BIBLIOSPHERAE;

– проф. д-р Кристина Върбанова-Денчева – заместник-декан на Факултета по библиотекознание и културно наследство на УниБИТ, говори за информационно-технологичното равнище на книгата – съвременна траектория на ноосферата;

– доц. д-р Богдана Тодорова – Институт за философия при Българската академия на науките, автор в сборника, изтъкна енциклопедизма на книгата;

– доц. д-р Маринела Нанкова – УниБИТ, автор в сборника, представи книгата като явление в серия „Факлоносци“ на издателство „За буквите – О писменех“;

– доц. д-р Магдалена Гарванова – УниБИТ, автор в сборника, поднесе възгледа си за ролята на труда за просвещението на информационната среда;

– ас. Силвия Филипова – Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, автор в сборника, говори за автобиобиблиографията на проф. Ал. Куманова и високото изпълнение на библиографията в труда;

– д-р Ариф Абдулах – Научноизследователски център към Висшия ислямски институт в София, автор в сборника, се изказа за полифонията от философско-религиозни картини на света, представена миролюбиво в информационната цялост на GLORIA BIBLIOSPHERAE;

– Ваня Аврамова – Библиотека на Химико-технологичния университет, докторант в УниБИТ, автор в сборника, сподели възторга си за учителството и ученичеството, интерпретирани в интервюто на д-р Н. Василев с проф. Ал. Куманова;

– отец Ярослав Бабиц – Францискански орден на Католическата църква, настоятел на капucinите в България, Конкатедра „Св. Йосиф“ в София, говори за философската натовареност на информацията, трактувана изключително успешно в GLORIA BIBLIOSPHERAE;

– доц. д-р Бонка Хинкова – директор на издателство „За буквите – О писменех“, поднесе възгледа си за книгата като образцова в контекста на продукцията на издателството на УниБИТ;

– г-жа Даниела Банчева – печатница „Авангард“, отпечата GLORIA BIBLIOSPHERAE, разказа за полиграфските и печатарските решения при отпечатването на книгата, които я превръщат в библиофилска рядкост...

Слова за GLORIA BIBLIOSPHERAE прочетоха директорът на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – доц. д-р Красимира Александрова (автор в изданието и рецензент на автобиобиблиографията в него), и директорът на Централната библиотека на Българската академия на науките – д-р Силвия Найденова.

Със специално слово към аудиторията се обърна културното аташе на Ислямската република Иран в България Н. Пр. Мохаммад Али Кияни, който е автор в сборника...

На финала на премиерата проф. д.п.н. Ал. Куманова благодари от името на екипа на GLORIA BIBLIOSPHERAE за прозвучалите гледища. А проф. И. Гарванов обобщи: „GLORIA BIBLIOSPHERAE утвърждава хуманизма на науката през XXI в. и ролята на информатизацията в този процес, чийто модел за библиотечнознание, библиографията и книгознанието, както и за сродните им области, утвърждава“...

Дискусиите продължиха на чаша вино на организирания от УниБИТ коктейл под звуците на „Серенадата на Любовта“ на Е. Тосели.

Изложби за Емил Коралов и Милка Петрова-Коралова¹

С достойнство те запазиха благородството
на званието „писател“

Румяна Пашалийска

Exhibitions of Emil Koralov and Milka Petrova-Koralova

They kept the nobility of the title “writer”

Rumyana Pashaliyska

Summary

Opening speech for the literature exhibitions “Emil Koralov, the non-conformist” and “Milka Petrova-Koralova, the nomad, daughter of the world” in the National Library “St. st. Cyril and Methodius” made on 23 November 2016.

Key-words: Emil Koralov, Milka Petrova-Koralova, writer, National Library “St. st. Cyril and Methodius”.

За мене е голяма чест да представя литературните изложби „Емил Коралов, неконформистът“ и „Милка Петрова-Коралова, скиталката, дъщеря на света“. Организиран от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Националният дворец на децата с дом музей „Ангел Каралийчев“ и Националният литературен музей, тези изложби са първото събитие от националното честване, с което отбелязваме 110-годишнината от рождението на двама от най-талантливите творци в нашата модерна проза.

Пред нас стои голямото писателско дело на Емил Коралов, създавано в продължение на половин век. Първокласен белетрист и ерудиран интелектуалец, той оставя респектиращо книжовно наследство, което наброява повече от 100 заглавия. Отделна литературна експозиция очертава творческите приноси на даровитата писателка Милка Петрова-Коралова, която през краткия си живот е не само достоен житейски спътник на Емил Коралов, но и негов верен съмишленик в общата им духовна територия.

Съхранени от националните културни институции и любезно предоставени от семействата Петрови-Коралови, тук са наредени и множество непоказвани досега оригинални материали: фотографии и авторски ръкописи, документи и кореспонденция, книги с автографи и ценни периодични издания, лични вещи

¹ Слово при откриване на двете изложби в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ на 23 ноември 2016 г.

и художествени произведения. Те са онези материални и духовни знаци, които представят образите на Емил и Милка Коралови като оригинални белетристи със свой художествен свят, като българи със солидна европейска култура, като творци с благороден и свободен творчески дух.

Тази изложба ни връща към времената от началото на миналия век, когато културните и високообразовани учители социалисти Донка и Дончо Станчеви съграждат за петте си деца известната във Вършец вила „Незабравка“. В този забележителен дом, сред книгите на огромната библиотека и под звуците на бащината цигулка израстват бъдещите писатели Емил и Лъчезар Станчеви. След Септемврийските събития от 1923 г. семейството е интернирано, а къщата им – опожарена. Преживяното през онези години и духовният свят на неговите родители остават завинаги част от интимната същност на писателя Коралов. Оттам извира неговият постоянен стремеж към справедливост и красота, дълбоката му отзивчивост към човешката участ, нравственият и социалният патос на твор-

Милка и Емил Коралови

време той вече е познато и утвърдено писателско име. Забелязан от Владимир Василев, Коралов е поканен за сътрудник на авторитетното списание „Златорог“, радва се на голям читателски интерес, белетристичният му дар му донася престижни литературни награди. През 1933 г. той завършва германистика в Софийския университет и свързва живота си с учителката Милка Петрова, която преподава френски език във Втора девическа гимназия. От тяхната голяма обич се раждат трима синове, а от духовната им близост – литературният вестник „Прожектор“, прераснал по-късно в известното издание „ЛИК“. Голямо дело на семейния творчески „тандем“ е и легендарният детски вестник с библиотека „Весела дружина“. Основан и редактиран заедно с братята на Емил Коралов – Лъчезар и Веселин Станчеви, известният детски седмичник излиза в продължение на 14 години и става любимо четиво на поколения българчета.

чеството му. Най-значимите му творби – и преди, и след войната – са взети „направо от живота“. Без да се вписват в литературния шаблон и идеологемите на времето, те пресъздават драматични съдби и остри социални конфликти, защитават достойнството на човека и неговата духовна неприкосновеност, внушават надежди за настъпването на една по-хуманна обществена действителност.

30-те и 40-те години на миналия век са щастливи за Емил Коралов. По това

Милка и Емил Коралови
със синовете си Ясен и Андрей

Завършила висшето си образование във Франция, Милка Петрова е една от най-ерудитаните и културни жени на своето време. Израснала в достоепна и просветена семейна среда, още в студентските си години тя има щастливата възможност да пропътува цяла Европа. Обикаля Франция, Италия, Германия, Дания, Норвегия, Белгия, Полша, Чехословакия и Гърция. Стига до Северна Африка и Сахара. Запознава се с уникални исторически и културни паметници, изучава нравите на местните хора, преживява вълнуващи приключения, спечелва приятелства за цял живот. От нейните лични преживелици се ражда знаменитият ѝ роман-пътепис „Сама по света“. Със своя оригинален замисъл и сюжет тази необичайна и самобитна книга прави огромно впечатление на читателската публика в онези години. Написана с голямо белетристично майсторство, тя до днес остава без аналог в нашата литература и заема почетно място сред най-добрите образци на българската литературна класика за деца и юноши.

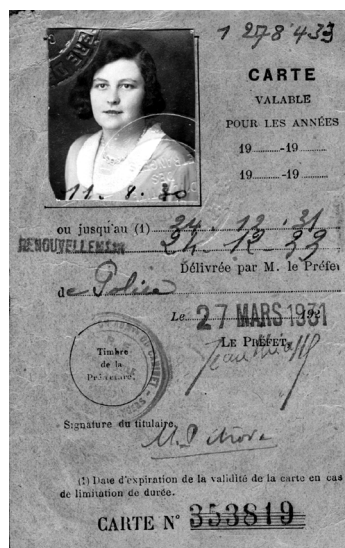
През пролетта на 1944 г. Емил Коралов е сполетян от голяма лична трагедия. Любимата му съпруга, майката на трите му деца, талантливата писателка Милка Петрова-Коралова си отива от живота едва на 37 години...

След време съдбата ще го срещне с младата оперна певица Иванка Митева, една от изгряващите звезди на Софийската народна опера. Любимка на публиката и специализирала с Хумболтова стипендия в Берлин, Иванка Митева благородно жертва кариерата си, за да се посвети на Емил Коралов и да отгледа с любов детската дружина, към която прибавя още едно момиченце.

Съвременниците са запомнили Емил Коралов като висок и строен мъж, винаги елегантно облечен, с привлекателна фигура и открито, красиво лице. Изискан в поведение и обноски, сдържан, немногословен, той излъчва достойнство и внушава респект. Работи на писалище от масивен славонски дъб, зад гърба му се извишава огромна библиотека. Пише писмата си на луксозна хартия, с тъмносини инициали в горния ляв ъгъл. Пуши рядко, но ако запали – предпочита хубава хаванска пура. След литературата от всичко най-много обича класическата музика...

Дълги часове от своето творческо време Емил Коралов посвещава и на редакторския труд, неуморно чете чужди ръкописи и става откривател на цяла плеяда млади таланти. И с даровитите, и с „мъчениците на неовладяното слово“, както Коралов е наричал откровените графомани, той винаги е учтив и внимателен. Дори когато пределно е нашарил ръкописите им, честолюбивите автори са били благодарни на известния писател, защото след време са осъзнавали, че той има право...

По времето на култа към личността светлата душевност на Коралов е потресена от бруталното посегателство върху невинни хора, от прекършените човешки и творчески съдби. Той все повече се убеждава, че безконтролната власт на „соци-

Милка Петрова –
студентка във Франция

алистическите велможи“ и техните съпруги – „жрици“ на културния живот, е „за-силващо се отрицание на оцелелия му идеал“. От неговия личностен и писателски протест се раждат безспорните му шедеври „Нова летопис“ и „Чинарите зашумяха“ – романите, предизвикали стотици читателски срещи из цяла България.

Емил Коралов (трети от ляво надясно)
с колеги писатели сред малки читатели

Широките литературни възгледи на Емил Коралов, нетърпимостта му към агресивните приспособленци, неизменната му позиция на „неконформист“ го правят неудобен, „неофициозен“ автор, който в тоталитарното общество – въпреки огромните тиражи на своите книги и въпреки читателското признание, не получава подобаваща оценка на голямото си литературно дело... Но това не накърнява вътрешната му свобода. Още от младините си той е добре запознат с финансирането и разпространението на „Самиздата“. Въпреки че си е поставил „смазващи“ епически задачи, писателят дълги години изхранва голямото си семейство с работата на „свободна практика“. Като критичен тълкувател на своята съвременност той продължава да отстоява истинските човешки и художествени ценности и признава за свой „върховен“ съдник единствено читателя...

В последните си години, разочарован от събития и хора, Емил Коралов мълчаливо се изолира от литературния живот, в който все повече властват „глашатаите на силата“. Не посещава кафенето и ресторанта на писателите, не дава и „дума да се издума“ за почивка на семейството му в съюзната станция във Варна...

„Труд, скромност и чест“ са неговите духовни послания, които предава в наследство и на своите деца...

И макар че високата нравственост не е автоматично онаследяваща се категория, скромността, професионализма, човешката почтеност отчетливо се забелязват и при следващите поколения Петрови-Коралови, които на свой ред предават тези добродетели на децата си. Те знаят, че да отгледаш достойни следовници е не

по-малко важно и значимо от усилието да отгледаш книгите си...

И ако отново се върнем в днешния ни ден, ще видим, че историята сякаш се повтаря... Ние, българите, отново живеем в „трудни и преломни времена“, където невежеството и агресивната псевдокултура често вземат връх, а завладяващата ни бездуховност чувствително е разколебала ценностната ни система.

Измъченият ни сънародник пак изнемогва в ежедневна грижа за бита, съобразителни „творци“ се тълпят около трапезата на всяка поредна власт, а истинските хора на духа отново са принудени да емигрират в собствения си вътрешен свят и никой не чува самотния им глас...

Затова ни се иска да вярваме, че наред със своите информационно-познавателни пластове посланията на тези литературни изложби ще помогнат на нашия съвременник да открие по нещичко и за себе си.

Богатите лични архиви на Милка и Емил Коралови ни позволяват да надникнем в живота им, изпълнен с духовност и човештина, да се докоснем до техните съкровени лични приятелства, до творческите им връзки с големи наши художници; да научим за гражданските им вълнения и несъгласия... Да съпреживеем трагичните събития и историческите поврати, белязали живота на Милка Петрова-Коралова, забравената европейка, и на Емил Коралов, неконформиста, които изминаха трудния си път с мълчаливо достойнство и запазиха завинаги благородството на званието „писател“.

Емил Коралов –
автор на *Нова летопис*
и *Чинарите зашумяха*

Учителят и книжовникът Нестор Марков¹

Мария Младенова

The teacher and bookman Nestor Markov

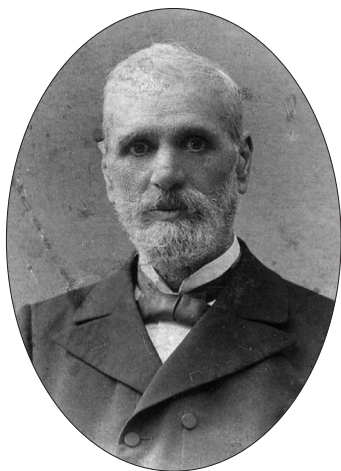
Maria Mladenova

Summary

Nestor Markov (1836–1916) is a teacher, reformer, bookman, public man and statesman, community center and theatrical activist. He is a patriot idealist who remains until the end of his life an earnest Russophile and a consistent militant for the democratization of the structure of the modern Bulgarian education and of postliberalized Bulgaria, to which he dedicates his whole conscious life.

The Gabrovo uprising, the Russian-Turkish liberation war, the San Stefano treaty and the Berlin treaty, and the Unification of Bulgaria are all events in which the revolutionary patriot took an active part, having the passion of a man, who had accepted his service to Bulgaria as his faith and destiny; by that he became one of the titans of the Bulgarian revival.

Key-words: Nestor Markov, revival, teacher, French-Bulgarian dictionary.

Нестор Марков

Сред големите български възрожденци, с чиито дела се гордеем и днес, Нестор Марков заема достойно място. Учител реформатор, книжовник, общественик и държавник, читалищен и театрален деец, той е

Увод

Изминалите 180 години от рождението и 100 години от смъртта на Нестор Марков (1836–1916) не успяха да покрият името му, родолюбивите му дела, участието му в борбата за самостоятелна българска църква, за национална и социална свобода на майка България със сянката на забравата.

Годишнините от рождението на големите и ярки личности в нашата история са добър повод отново да си припомним делата им, изпълнени със саможертва и мисъл за България, и да сведем глава, почитайки както стореното от тях, така и благородството и силата на волята, с които ги отстояват и действат според своите убеждения.

Сред големите български възрожденци, с чиито дела се гордеем и днес, Нестор Марков заема достойно място. Учител реформатор, книжовник, общественик и държавник, читалищен и театрален деец, той е

¹ По повод изложбата „Нестор Марков – будителят“, посветена на 180 години от рождението му, в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ от 10–31 януари т.г.

патриот идеалист, който остава до края на дните си убеден русофил, последователен борец за демократично устройство на новобългарското образование и на следосвобожденска България, на които посвещава целия си съзнателен живот.

Габровското въстание, Руско-турската освободителна война, Санстефанският и Берлинският договор, Съединението на България са все събития, в които революционерът родолюбец се включва с цялата страст на човек, превърнал служенето си на България в своя участ и съдба, изразтвайки като един от титаните на Българското възрождане.

Учител в Харманли и Хасково

Още преди да завърши училището на Йоаким Груев в Пловдив, Нестор Марков натрупва известен опит като преподавател. За кратко време е учител в родното си село Иробас (днес Криво поле), а след това в Харманли (1862–1865), където влиянието на гъркоманите е доста силно, а службата в черквата се води на гръцки.

Голям патриот, завладян от възрожденски идеализъм, през деня той учи децата да пеят бунтовните песни на Добри Чинтулов, а вечер тайно събира по-смелите мъже и им говори за необходимостта от самостоятелна българска църква, национална свобода и независимост, сплотявайки около себе си харманлийските родолюбци.

Една вечер заедно с Иван Недев напъхват гръцките църковни книги в един чувал и ги закопават в градината.

На 11 май организира тържествено честване на деня на св. св. Кирил и Методий с венци от божури и други цветя. Песни и музика огласили училището, а гъркоманите, които се опитали да прекъснат тържеството, били спрени и прогонени. Още на другия ден обаче родоотстъпниците наклеветили учителя пред турската власт, поръчали убийството му и се наложило учителят да избяга и да се укрие, но запаленият от него бунтовен дух се запазил.

След завършването на училището на Йоаким Груев, по негова препоръка, Нестор Марков е назначен за учител в Хасково (1866–1867), където влиянието на гъркоманите също е много силно. С учителстването на Нестор Марков в Хасково се слага началото на втория важен етап в живота му. Той става професионален учител – кауза, на която посвещава своята силна воля и неизчерпаема енергия до края на живота си.

По това време учебното дело в Хасково е във видим упадък, поради което учителят се заема да въведе строг ред и дисциплина. Много скоро здравата ръка на новия учител дава резултат и дейността на училището се подобрява, а учениците обикват Нестор Марков. В същото време гръцкото училище запада, защото повечето от родителите прехвърлят децата си в българското.

И в Хасково, както в Харманли, той повежда борба с гъркоманите. И тук учи децата да пеят бунтовни песни, работейки за създаването на тяхното национално самосъзнание. Скоро срещу Нестор Марков започват силни атаки и клевети от страна на хасковските гъркомани, заради неговите системни прояви на родолюбец и революционер. По този повод Стоян Заимов пише в мемоарите си: „Пробуждането на българщината в Хасково има две епохи: епохата на Нестор Марков – знамето на която е свободна българска църква, и епохата на Берковски – велика и свободна България“².

² Заимов, Стоян. Миналото. кн. 5. – В: *Искра* (Шумен), год. 4 (1892), № 6–8, с. 309.

Гъркоманите обаче наклеветяват Нестор Марков. Той е арестуван и откаран в Пловдив. Делото срещу него се гледа на 23.VIII.1867 г. В негова защита се явяват видни хасковски първенци, учителят е оправдан поради липса на доказателства и е освободен от затвора. Но хаджи Ставри Примов – водачът на гъркоманите – чрез „връзките си с гръцкия владика в Одрин успява да принуди учителя да напусне Хасково без право да учителства в целия Одрински вилает“³.

Нестор Марков си подава оставката и напуска Хасково, но работата му за пробуждането на хасковското гражданство дава значителни резултати и е високо оценена от Стоян Заимов, който твърди: „Нестор Марков, Христо Златаров, Йордан Ненов с неуморните си залягания бяха пробудили духа на българщината в Хасково и околността му. Марков и Златаров бяха организирали дружина от патриоти, която едновременно ламтеше за черковна и политическа свобода. Те бяха подготвили младежите в Хасково да посрещнат сърдечно народния апостол Васил Левски“⁴.

Учител в Плевен

По онова време потребността от учители в България е изключително голяма. Общините и настоятелствата и в градовете, и в селата се надпреварват да ангажират добри учители.

Разбрал, че Нестор Марков е без работа, Йоаким Груев му предлага две възможности: Битоля и Плевен. Нестор Марков избира Плевен.

В препоръчителното си писмо до плевенските първенци Груев пише: „Считам се за честит, като можах да подействам да Ви пратя за учител момък, снабден с всички елементарни науки на български, също турски и френски езици“⁵.

С пристигането си в Плевен през декември 1867 г. като главен учител Марков се насочва към реформиране на учебната, просветната и културната дейност в града и скоро дейността му дава сериозни резултати. Намира широко поле за изява. Доверието, гласувано му от местната власт и училищното настоятелство, стимулира неговия ентузиазъм. „По негова идея се обновяват старите и построяват нови сгради за Светиниколаевското, Горномахленското и Долномахленското училище. Заемайки се с реформирането и модернизирането на учебната програма на класното училище, Нестор Марков включва предметите българска граматика, българска и всеобща история, аритметика, физика, землеописание, както и новите за всички класни училища в страната предмети алгебра, анатомия и физиология“⁶. Същевременно от програмата отпадат религиозните дисциплини църковна история и катехизис с аргумента, че учебните часове могат да се запълнят с дисциплини от първостепенна важност. Въвежда и преподаването на френски и турски език, смятайки за особено значим факт в своето бъдещо развитие учениците да могат да общуват с постиженията на развити европейски и други страни.

³ Кънев, Нейчо. Строителят на съвременна Стара Загора. 170 години от рождението и 90 години от смъртта на старозагорския префект Нестор Марков. – В: *Старозагорски новини*, год. 12, № 195, 5 окт. 2006, с. 12.

⁴ Заимов, Стоян. Миналото. очерки и спомени из дейността на бълг. тайни революционни комитети от 1869–1877. Кн. 3, Тракийското съзаклятие. 2. изд. Пловдив, 1899, с. 185.

⁵ [Дописка от Плевен]. – В: *Турция*, Цариград, год. 4, № 20, 17 март 1868, с. 3.

⁶ Петрова, Олга. Учител в Плевен. – В: [Сто и петдесет] 150 години новобългарско образование. юбил. вестник, Хасково, 31 окт. 1966, с. 6.

За да онагледя обучението по физика, той купува за пръв път тук електрическа машина и някои физически уреди и създава специален кабинет, в който се правят полезни за обучението опити.

Нестор Марков има солидни приноси в обучението по физика и математика през XIX в., което е видно и от последните изследвания на съвременни учени.⁷ По негова идея през 1868–1869 г. в града е създадено и общинско девическо училище, което той открива с емоционално слово, обяснявайки необходимостта от грамотност не само за младежите, но и за девойките.

В това отношение Плевен има родолюбивия пример на Анастасия Димитрова (1815–1894) – първата българска светска учителка, която през 1840 г. създава в града първото девическо взаимно училище. Но след като се омъжва, тя го напуска и то замира напълно. Убеден, че България има нужда и от образовани жени, през 1868 г. Н. Марков поема със собствени средства обучението на две девойки в габровското училище. През същата година той участва и в създаването на женското благотворително дружество в Плевен, което насочва усилията си към събирането на средства за изграждането на постройка за девическото училище, в което броят на ученичките много бързо расте.

Нарастването на броя на учениците и разделянето им в два класа налага постъпването на нови учители. Назначени са Тодор Коджов, Пано Рогозаров, Матей Белчев, с помощта на които формират и трети клас. В преподаването се използват и учебници от Йоаким Груев и Христо Г. Данов. За учениците от II клас Нестор Марков въвежда изучаването на турски език.

По негово внушение някои ученици продължават обучението си „в Русия, Чехия и Австрия, един отива в Робърт колеж в Цариград“⁸.

1869 е изключително наситена и с прояви година на Нестор Марков в полето на духовната култура. Дошъл от Хасково с известен опит и в работата на читалище „Заря“, тук – в Плевен, на 1.X.1869 г. той инициира създаването на читалище „Съгласие“, като написва и неговия устав. Читалището бързо става притегателен център за плевенското гражданство.

Нестор Марков поставя началото и на театралното дело в Плевен. Със своите ученици той изучава пиесата „Многострадална Геновева“ от Кристо фон Шмид, преведена и побългарена от видния учител Кръстьо Пишурка, в която и женските роли се изпълняват от младежи. На 25 и 26.XII.1869 г. в салона на Светиниколаевското училище се осъществяват първите две представления на мелодрамата, която оставя незабравими впечатления у публиката.

Висока оценка за театралното дело на Нестор Марков дава големият театрален историк и критик Стефан Каракостов, който отбелязва: „Нестор Марков е положил сериозни грижи за първото представление на „Геновева“ в Плевен. Самостоятелната концепция на Нестор Марков показва как една пиеса, допусната от цензурата като религиозно-морализаторска, може да бъде подчинена на нова идея – защита на човешката личност. [...] През 1872 г. плевенци връщат за учител Нестор Марков и по-късно читалището прави усилена подготовка за поставянето

⁷ **Камишева**, Ганка. Приносът на Нестор Марков за обучението по физика и математика (1836–1916). – В: *Светът на физиката*, год. 38 (2015), № 3, с. 281–293.

⁸ **Марков**, Нестор. Бележки по народнообразователното дело в града Плевен и околността му през 1867–1873 година. – В: *Съгласие*, Плевен, год. 1, № 2, 31 март 1927, с. 12–14.

на „Криворазбраната цивилизация“ и „Походите на Бонапарта“, но и двете постановки са забранени“⁹. Но едно е ясно: че плевенското читалище и театърът в града са рожба на Нестор Марков.

Интересни спомени за учителя си Нестор Марков ни е оставил неговият ученик Георги Попов, който по-късно сам става учител. „Като човек, като учител и по трудолюбие Нестор Марков беше неподражаем. [...] Той беше висок, спретнат, чист и представителен човек. Беше сериозен в разговорите си, привлекателен и пленяваше слушателите си.“¹⁰

Особено ценен документ, отразяващ огромната работа, свършена от Нестор Марков в Плевен, са неговите лични спомени, даващи солидна информация и за просперитета на учебното дело в града, за времето, в което той е главен учител.¹¹

В Плевен Нестор Марков подготвя и два от първите си учебници: „Малка аритметика“ и „Собрание аритметически задатъци“ – първия български сборник със задачи, в който са дадени отговорите, а по-трудните са решени. В края на учебната година наред с успеха по другите предмети „особено впечатление произвел на годишния изпит бързият успех по турски език, чието изучаване в нашите училища от онова време и малко по-късно обикновено вървяло мъчно както поради недостатъците на арабската му азбука, така и поради постепенно растящата омраза на учениците към всичко турско. Особено важно било това, че учението на този мъчен предмет се насаждало от Н. Марков не с пръчката, а с умение и търпение“¹².

След провеждането на годишните изпити той напуска Плевен и отива в Русе заедно със съпругата си.

Екатерина Маркова (1848–1925)

По време на учителстването си в Плевен 32-годишният Нестор се оженва за 20-годишната Екатерина (Тинка), която е дъщеря на хаджи Константин хаджи Паков (1802–1885). Тъстът е много богат търговец, създал широка мрежа от търговски връзки както в Османската империя, така и в цяла Европа. Бил е член на Градския съвет на Плевен, училищен настоятел и е сред основателите на читалище „Съгласие“ през 1869 г. Щедро е дарявал пари за издаването на редица книги, сред които са и учебниците на Нестор Марков. Известно е също така, че хаджи Константин е подкрепял зет си във всичките му прояви – духовни, книжовни, борчески. Бил е и съмишленик на Васил Левски, защото, когато през 1872 г. Апостола идва в Плевен, го укрива в собствения си дом.

Екатерина хаджи Пакова ражда на Нестор Марков 8 деца, две от които умират рано. Тя се проявява и като известна общественичка: секретар е на благотворителното дружество „Майка“, ръководено успешно три десетилетия от Екатерина Каравелова. Обществената дейност на Тинка Маркова не пречи на семейните ѝ ангажименти, защото шестте деца вече са отраснали.

⁹ **Каракостов**, Стефан. Българският възрожденски театър на Освободителната борба. София, 1973, с. 524–525.

¹⁰ **Попов**, Георги В. Спомени [за Нестор Марков]. – В: *Читалище Съгласие 1869–1939*. юбил. сб. по случай седемдесет години от основаването на читалище „Съгласие“ в Плевен 1869–1939. Плевен, 1939, с. 41–49.

¹¹ **Марков**, Нестор. Бележки по народнообразователното дело..., с. 12–14.

¹² **Трифонов**, Юрдан. История на града Плевен до Освободителната война. София, 1933, с. 256.

Книжовното наследство на Нестор Марков

Книжовната дейност, която е проява на мислещия и творчески дух, винаги е привличала Нестор Марков. С написаните от него учебници и речници той заема достойно място сред представителите на нашето културно възраждане и българската възрожденска интелигенция.

Вкуса си към книжовни занимания той проявява още по време на своята учителска дейност. Натрупал добър педагогически опит, утвърдил се като един от най-знаещите и предпочитани учители още в Плевен, той създава своите първи два учебника: „Малка аритметика“ – за първоначалните ученици (1869), и „Собрание аритметически задатъци“ (1869), проявявайки математическата си дарба, която в бъдеще ще се прояви и в други членове на семейството му. Издадени в Русе през 1869 г., те веднага влизат в употреба, а „Малката аритметика“ много скоро има и второ издание. Те са значителен принос в обучението по математика през XIX в. и привличат вниманието на съвременните му учени. По време на учителстването си в Русе превежда от френски език и издава „Геометрия, праволинейна тригонометрия и статика“ (1871), съставена от известния математик Ж. Ф. Оливие, и „Граматика за турски език“. Издадена отново в Русе през 1871 г., турската граматика, по която са учили езика стотици български ученици, а и някои чужденци в България, много скоро претърпява второ издание (1874).

Един от най-добрите познавачи на френски език у нас, Нестор Марков написва и „Буквар за французки език“ (1874), който има огромен успех и бързо претърпява три издания, отпечатани в печатницата на приятеля му Христо Г. Данов. По време на габровския си период освен този буквар написва и първата и останала единствена „Лексикологическа граматика за изучаване на французки език и стил“ (1875), съставена по плана на Пиер Ларус.

Учебниците на Нестор Марков сами говорят за себе си и за техния автор, представяйки го като знаещ и можещ възрожденски учител. Кой е поемал значителните разходи по тяхното издаване? Искане ми се да вярвам, че това е бил бащата на съпругата му Екатерина хаджи Пакова, за която той се жени през 1868 г. в Плевен. При това всички учебници на Нестор Марков са издадени, докато хаджи Константин е бил жив.

Значителна част от малкото си свободно време Нестор Марков посвещава на „духоморни“ лексикографски занимания.

Убеден в ползата, която ще принесе владенето на френския език за общуването на младото поколение с културните постижения на западните страни, той се заема със създаването на френско-български и българо-френски речник. Убеденост и силен подтик в работата му върху тях е и фактът, че още в онези години френският език изпълнява функции на международен език, широко използван в сферите на дипломатията, политиката, културните и търговските контакти.

Първото издание на „Пълен френско-български речник“ се появява през 1894 г., а през 1906 претърпява второ илюстрирано издание. През 1898 г. излиза от печат и „Българо-френски речник“, отпечатан в Пловдив от Христо Г. Данов. Висока оценка на речника дава Стоян Михайловски, който е сред най-добрите сред владеещите този език в България. През 1872 г. той завършва френския султански лицей „Галатасарай“ в Цариград, след което следва право във Франция в университета в Екс ан Прованс. Завръщайки се в България, Стоян Михайловски преподава френ-

ски език в Юридическия и Историко-философския факултет на Софийския университет. В своята рецензия за речника от 1898 г. Михайловски отбелязва: „Нестор Марков е отличен граматик. Неговият речник е най-пълният, най-подробният, който имаме на български език. Той владее това, което бихме нарекли гения на българския език, или с други думи, той е един от грамотните наши книжовници“¹⁵.

Лексикографската дейност на Нестор Марков не остава незабелязана и от френската интелигенция. Затова в началото на март 1903 г. със заповед на френския министър на просветата и изкуствата Нестор Марков е удостоен със званието „Носител на орден за заслуги към просветата, литературата и изкуствата“.¹⁶ Това международно признание вероятно е импулсирало Нестор Марков да продължи лексикографските си занимания, утвърждавайки се като ярък представител на българската двуезична лексикография, който със своето крупно речниково дело се нарежда в редицата на своите именити предшественици Неофит Рилски, П. Р. Славейков, Найден Геров, д-р Иван Богоров и редица други изследователи на родния ни език.

Впечатляващ финал на упоритата и многогодишна лексикографска дейност на Нестор Марков е двутомният „Българско-френски и френско-български джебен речник“ (1912–1915), издаден в Лайпциг от авторитетното издателство „Ото Холце“. Доскоро се смяташе, че това са последните издадени речници на Нестор Марков, но за всеобща изненада бе установено, че през 1929 и 1940 г. те са преиздавани в Германия от същото издателство – години след като Нестор Марков тихо е напуснал този свят. След толкова изминали десетилетия е невъзможно да се каже спасен ли е Законът за авторското право, имало ли е сключен договор с някой от наследниците му за тяхното издание, но днес речниците липсват в България. Затова пък се откриват във фондовете на дълга редица национални библиотеки. В изданието от 1940 г. има и една добавка от 16 страници с осъвременен правопис на някои български думи, направена от д-р Александър Дорич. Спасен ли е Законът за авторското право, или не, това днес вече не е от съществено значение. По-важното тук е, че най-вероятно към речниците на Нестор Марков е проявен голям интерес както в Германия, така и от чужбина, поради което издателството „Ото Холце“ е предприело преиздаването на двутомника и през 1929, и през 1940. Не е изключено по света да са се появили и рецензии за тях, но това вече трудно може да се установи.

Висока оценка на речниците на Нестор Марков, които са плод на вродената му дарба да изучава чужди езици, която се наблюдава и у децата му, но и на упорития му труд в продължение на години, дава и Веса Кювлиева, която отбелязва: „Поколения български ученици, студенти и интелигенти са изучавали френски език по речниците на Нестор Марков. Те излизат от рамките на учебно пособие и се превръщат в средство за диалог с френската култура. [...] Те заемат достойно място в историята на българската двуезична лексикография и в нашата културна история като трудове, подпомогнали общуването ни с френската цивилизация“¹⁷.

¹⁵ Михайловски, Стоян. Една книга AD USUM SCHOLARUM. – В: *Бълг. сбирка*, год. 5 (1898), № 4, с. 392–399.

Рец. за: Марков, Н. Българо-френски речник = Dictionnaire bulgare-français / N. Markov. Пловдив: Хр. Г. Данов, 1898. 6, 831 с.

¹⁶ Димов, Недялко и др. Нестор Марков: От Криво поле..., с. 168.

¹⁷ Кювлиева, Веса. Приносът на Нестор Марков за френското културно влияние у нас. – В: [Сто и петдесет] 150 години новобългарско образование. юбил. вестник (Хасково), 31 окт. 1996, с. 6.

Освен автор на учебници и речници, Нестор Марков е създател и на поредица от дописки и научнопопулярни статии по редица естественонаучни въпроси. Специален интерес представляват мемоарите за учебното дело в родния му край и Плевен, както и за събитията от бурната 1876 г. в Габрово. Публикувал ги е във вестниците „Македония“, „Право“, „Турция“, „Отечество“, както и в сп. „Училище“, на които е бил сътрудник.

Цялостното книжовно наследство на Нестор Марков свидетелства за една разностранно надарена личност, с високи духовни възможности и интереси, които го нареждат сред първенците на българската възрожденска интелигенция.

Семейството и домът на Нестор Марков

Многолюдното семейство на Нестор Марков се установява в София едва през 1887 г., а малко по-късно той купува и голяма къща, намираща се на улица „Иван Вазов“ № 30, в която трайно се установяват със съпругата си Екатерина и вече отрасналите шест деца – една дъщеря и петима синове.

Неуспял да реализира копнежа си за високо образование поради липса на средства, Нестор Марков осъществява мечтата си чрез своите деца. Всички получават висше образование, всички владеят добре чужди езици и всички са дълголетници.

Дъщерята Парашкева (1872–1965) завършва с отличие престижния френски институт Notre Dame de Sion в Цариград.

Светослав (1874–1961) учи в Русия и става крупен предприемач и бизнесмен. Собственик е на мини „Чукурово“.

Константин (1879–1957) завършва медицина в Москва, след което остава на специализация, но заради участието си в руската революция от 1905 г. е екстрадиран в България. Посвещава живота си на организирането на борбата с маларията у нас. За научните му изследвания и ликвидирането на маларията му е присъдено званието „професор“. Посмъртно е удостоен със званието „заслужил лекар“ (1958).

Четвъртото дете е Марко (1880–1903). Наследил математическата дарба на баща си, като студент по математика в трети курс в Софийския университет се включва като доброволец в четата на Яне Сандански. Много скоро при едно сражение през Илинденското въстание младежът е убит. Семейството преживява изключително тежко това трагично събитие.

Владимир (1883–1962) завършва ветеринарна медицина в Германия. Специализира микробиология в Швейцария и в института „Роберт Кох“ в Берлин. Доктор на Берлинския университет (1911), учен със световна известност, той е член на Германската национална академия „Леополдина“ и постоянен представител на България в Международната асоциация на микробиолозите в Лондон. Основател е на микробиологията в България. Има над 100 научни публикации, между които редица монографии и учебници. Професор е от 1926 г. Избран е за академик у нас през 1952 г.

Иван (1886–1965) е най-малкият син на Нестор и Екатерина Маркови. Завършва право в Софийския университет. Работи като съдия в Лясковец и Велико Търново, прокурор в Кюстендил, председател на Районния съд в Асеновград, председател на Окръжния съд в Пазарджик, член е на Апелативния съд в Пловдив. Ползва се с изключителен авторитет сред юридическите среди.

Син на Иван е чл.-кор. на БАН проф. д-р Калчо Марков (1920–2010). Учи медицина в Австрия (1940–1943), но поради Втората световна война се завръща и довършва следването си в Софийския университет. Лекар микробиолог и генетик, специализира бактериална генетика в Кьолн. Заема високи административни длъжности в структурата на БАН. Учен със световна известност, през 1964 г. е избран за професор по микробиология, а от 1967 е член-кореспондент на БАН.

Правнук на Нестор Марков и внук на сина му Светослав е проф. д.м.н. Светослав Марков, който със сигурност носи от математическите заложи на пращядо си. Завършва Физико-математическия факултет на Софийския университет. Има блестяща научна кариера в Института по математика и информатика към БАН, в който завежда секция „Биоматематика“. Той владее няколко западни езика и чете лекции в редица чуждестранни университети.¹⁸

След установяването в София домът на семейството на Нестор Марков се превръща в средище за срещи на приятели, колеги, общественици, учени и интелектуалци, които са привлечени от гостолубието и духовната атмосфера, която цари в голямата къща, както и от интересните личности на стопаните й.

Финалът

Нестор Марков напуска този свят след боледуване на 11.XII.1916 г. Изпращат го „тихо и безшумно, без да се отдаде нужната почит и уважение за неговата много заслужила и родолюбива дейност“¹⁹.

Два дни преди да почине, Нестор Марков е посетен от някогашния си ученик Тома Васильов, на когото поръчва да поздрави и другите му ученици. Усещайки, че краят наближава, на сбогуване Нестор Марков му казва: „Всичко на този свят е суета. Само една книга е вечна и носи истината: това е Библията“²⁰.

Гостолубивият дом на ул. „Иван Вазов“ № 30 опустява... Преди години е разрушен, а на мястото му е изградена стоматологична клиника и нищо повече не напомня, че тук някога е живял един от титаните на Българското възрождане.

Закрито е основното училище в с. Криво поле, носещо името му, тъй като няма ученици. За Нестор Марков напомнят паметникът му, поставен през 1956 г. в центъра на селото, неговият барелеф на сградата на Областната администрация в Хасково и имената на три улици – в Плевен, Харманли и Хасково.

*За спомен на драгата
ми снаха Катя св.
Маркова.
от свекъра и
свекърва Н. Марков
26 февруари 1912 г.*

Автограф на Н. Марков за снаха му Катя върху „Българско-френски и френско-български джебечен речник“.

Текст: „За спомен на драгата ми снаха Катя св. Маркова от свекъра й Н. Марков, София, 26 февруари 1912 [г.]“

¹⁸ **Марчев**, Марчо Тенев. [Двеста и двадесет] 220 години род Демиреви от с. Криво поле, община Хасково. Хасково: [изд. авт.], 2006. 72 с.

¹⁹ **Димов**, Недялко и др. Нестор Марков: От Криво поле..., с. 191.

²⁰ **Васильов**, Тома. Нестор Марков..., с. 1.

Заклучение

Вдъхновяван от стремежа си да бъде полезен на своето отечество, Нестор Марков посвещава повече от 40 години на духовното, културното и политическото израстване на България. Учител реформатор и неуморен възрожденски будител, държавник и общественик, книжовник и патриот идеалист, изпълнен с кипяща енергия, насочена към беззаветна служба на род и Родина – тези качества отреждат на Нестор Марков достойно място сред най-изтъкнатите строители на възрожденска и следосвобожденска България.

Без хора като Нестор Марков няма България, няма българско самосъзнание, няма българска нация. Без личности като Нестор Марков бихме били слепи за българската история, за българския национален живот.

Името на Нестор Марков и сега е символ и пример на хората с твърд характер, които са будната съвест на своите нации. Днес, във времето на тотална духовна и икономическа разруха, България има остра потребност от личности като Нестор Марков, обладани от неговия чист идеализъм и готовност да й служат, водени от единствената мисъл за постигане на нейното истинско благоденствие, което и тя, и народът ни заслужават.

Една от последните снимки на Н. Марков с негови близки

Светослав Марков (на първи ред, седнал, без шапка) в мини „Чукурово“ със свои работници

Изложбата ще гостува на РБ „Захарий Княжески“ в Стара Загора от 13 до 31 март.

„Минавам случайно“ е новата стихосбирка на Гълъбина Митева

Стефка Рангелова

“I pass accidentally” is the new poetry book by Galabina Miteva

Stefka Rangelova

Summary

On 26.01.2017 in club “Pismena” of the National Library “St. st. Cyril and Methodius” was presented the new poetry book “I pass accidentally” by Galabina Miteva.

Key words: Galabina Miteva, “I pass accidentally”, club “Pismena”, National Library “St. st. Cyril and Methodius”.

На 26 януари т.г., в мразовитата януарска вечер, душите ни навести Раненият ангел на българската поезия. И у нас се затвърди точното и живописно определение на поета Любомир Чернев, така подходящо на поетеса като Гълъбина Митева. Както казва тя: „това име ми легна повече от кръщелното“.

Гълъбина Митева е родена през 1966 г. в Оряхово. Живее в родното си село Крушовица. В творческата си биография има пет издадени поетични книги: „Молитва“ (1993), „Пясъчен свят“ (1997), „Време за разпятие“ (2008), „Тази вечер Господ ме целуна“ (2014) и „Минавам случайно“ (2016).

Стиховете ѝ са превеждани на руски език от Олга Иванова, член на Съюза на писателите в Русия. Творби на Гълъбина Митева са награждавани в различни поетични конкурси. През 2015 г. тя печели Голямата награда на издателство „Буквите“.

Срещнахме гостите на клуб „Писмена“ с необикновения поетичен талант на Гълъбина Митева.

Гълъбина „пише така леко – както диша, както върви... Римите ѝ опияняват“ – заявява един друг поет, Ивайло Терзийски, в предговора към книгата.

А тя е озаглавена „Минавам случайно“, издание на русенското издателство „Бряг“ и е петата поред в творческата биография на Гълъбина Митева.

Ето две стихотворения, които поетесата прочете на гостите на клуб „Писмена“.

РЪЦЕТЕ НИ, КОГАТО ЗАМЪЛЧАТ...

И затуптят сърцата ни... отдясно.
И думите, когато загорчат,
захвърлени в пространството ни тясно...
Когато сме изчерпани... до звук!
И нощите са равни... на Безкрая.
И ми е все едно дали си тук,
или си зад стената, в друга стая –
тогава сутрин ще се будя в пет.
Ще пренебрегна факта, че съм Птица.
И факта, че минавам за Поет.
И просто... ще замеся за мекици!
Кафето, с вкус на вчерашна вина –
ще ни събира в кухнята за кратко.
Стрелките ще отмерват... тишина.
И моите сълзи ще са... в тетрадка.
А общият ни дом – ще ни дели!
Аз чак до мръкнало ще ровя в двора...
Живял си го, и знаеш – не боли.
Какво пък! Тъй живеят всички хора...
Обяда, както винаги, е в два.
Вечерята е – кой където сvari.
За огъня ще донесеш дърва.
А аз ще ида после за цигари.
И надвечер студения ни праг,
ако случаен гостенин прекрачи –
от Господ ще ни е по-мил и драг!
Без него самота довява здрача...
Но той ще поразчупи от леда.
И даже смях в очите ни ще плисне!
Ще го изпратим после, за беда...
И тишината тежко ще увисне!
Тогава... ще разполовим нощта
на спалнята на двете половини.
И в брачна, споделена самота –
ще минат... още двадесет години.
Аз мога! – да се будя точно в пет.
И, на съпруга... мога да приличам.
Душата – празна. Къщата – наред!
Но, ти такава... как ще ме обичаш?

НЕ МИНАВАЙ ПО МЕН! АЗ СЪМ ТЪЖНА ПЪТЕКА...

Дето ничии стъпки не чака.
И случайна сълза... Във очите на всеки,
който... нито веднъж не е плакал.
Не тъгувай за мен! Аз съм спомен за лято,
не опазило юлското слънце...

И накуцвам към залеза – с трънче в петата...
А денят... се смалява. До зрънце!
Не разпитвай за мен! Аз съм Изгрева мокър.
На разсъмване – ния росата.
А човешките думи – порязват до кокал
на събуждането тишината.
Не пътувай към мен! Бях за някого бездна,
от която... излизане няма!
Аз съм тясна пътека, която изчезва,
ако не е... Пътека за Двама.
Не посягай към мен! Аз съм билка горчива,
дето всеки не може да пие...
Беззащитно – добра... И невинно – красива...
А в листата – отрова се крие.
Не посягай! Аз мога да бъда огнище...
Но и болка! Която изгаря...
За Поета – поема... Която сам пише.
За осъден – последна цигара...
Аз съм къща, в която Небето ноцува.
И в която осъмва Зората.
И пчела неуморна, която целува
ароматния сън на цветята.
Аз съм грях за монаха в пустиня беззвездна...
Аз съм... най-разноликата драма!
За глупака – енигма. За слабия – бездна!
От която... излизане няма.
Не пътувай към мен! Аз така си живея –
като всяка Висока Пътека...
И самотно сред камъните се белея...
Но – не мога да бъда за всеки!
Не минавай по мен! Аз съм стръмна пътека...
И в Земята дъждовно се стичам.
И съм тежка сълза. Във очите на всеки,
който... никога не е обичал.

Духът на Гълъбина е свободолюбив, а поезията е тази, която я движи и ѝ дава
вярната посока.

Тя върви „по пътеки, които раняват“ и „лети надълбоко“. А душата ѝ... душата
ѝ е „кръпка до кръпка“ и „самотата сяда да вечеря с нея“.

Гълъбина събира сълзи и спомени, и надежди. Събира даже „на облаците
бели тъгата“.

Поетесата живее в „сълзите на дните“ и често се спъва „във всяка случена тъга“.
Всички ние забравяме котлона, но само от нейния „изкипява тишината...“.

И тя копнее да бъде стих в тази тишина!

И да събира „букет от истини“, който в крайна сметка се оказва бодлив... но си
е нейният и няма да ни го даде...

Тази вечер Ранения ангел на българската поезия случайно минава оттука...

И знаете ли, няма да срещнем Гълъбина по пътя, защото „криле от стихове си
е ушила“!

*Omnia praeclara rara*¹

На многая лета на професор Владимир Клюев За 60-годишнината на библиотековеда

Александра Куманова, Красимира Александрова

Omnia praeclara rara
Long life wishes for Professor Vladimir Klyuev
To his 60th anniversary
Alexandra Kumanova, Krasimira Alexandrova

Summary

Brief synopsis of the creative work of the scientist with large contribution to the management of the information and library activity.

List of his main books (41 titles), presented in chronological-alphabetical order.

Key-words: Prof. Vladimir Klyuev, librarianship, management, library training, library cadres, high qualification.

Владимир Константинович Клюев, роден на 6 юли 1957 г., е професор (2001), почетен работник на висшето професионално образование на Руската федерация (2006); завеждащ Катедрата по управление на информационно-библиотечната дейност (2007) на Московския държавен институт за култура (МГИК), председател на Учебно-методическия съвет на висшите учебни заведения на Русия по образование в областта на библиотечно-информационната дейност (2011). Научно-педагогическият му стаж е повече от 30 години.

Завършил е с отличие редовната форма на обучение на библиотечния факултет на Московския държавен институт за култура (1978) и неговия факултет за допълнително професионално образование по програмата за професионална преподавателска подготовка „Мениджмънт“ (2015). Випусник на програмата за професионално лидерство на Илинойския университет (САЩ, 2013).

В студентските си години В. К. Клюев има много отличия (1978–1980).

¹ „Всичко прекрасно е рядко“ – латинска крилата мисъл.

От края на 1980 г. В. К. Ключев в продължение на три години се обучава в редовна форма на аспирантура в Катедрата по библиотекознание на МГИК, попълвайки научната школа на доктора на педагогическите науки, професор, заслужил деятел на науката на Русия К. И. Абрамов. През март 1984 г. защитава докторска дисертация за получаването на научната степен „кандидат на педагогическите науки“, посветена на формирането и перспективите на развитие на библиотековедската подготовка на библиотечни кадри с висша квалификация.

Активната педагогическа дейност на В. К. Ключев започва от февруари 1984 г. като преподавател по организационно-управленски дисциплини в Катедрата по библиотекознание. Изминава всички етапи на професионалната си кариера в МГИК: преподавател (асистент, 1984–1986), старши преподавател (главен асистент, 1986–1991), доцент (по длъжност, 1991–1993; по научно звание, 1993), професор (по длъжност, 1993; научно звание, 2001), заместник-завеждащ на Катедрата по библиотекознание (февруари–май 2004), заместник-завеждащ на Катедрата по управление на информационно-библиотечната дейност (юни 2004–2007), завеждащ на Катедрата по управление на информационно-библиотечната дейност (от декември 2007 до днес).

В. К. Ключев е инициатор на въвеждането, автор на концепциите и методическото обезпечаване на професионално значимите новаторски учебни курсове „Икономика на библиотечно-информационната дейност“, „Маркетинг на библиотечно-информационната дейност“, „Библиотечно право“ („Юридическо осигуряване на библиотечно-информационната дейност“), а също на икономическо-правните раздели на базовата библиотековедска дисциплина „Библиотечен мениджмънт“ („Мениджмънт на библиотечно-информационната дейност“).

В. К. Ключев е водещ педагог на третото (2010) и неговото актуализирано (2015, 2016) издание на Държавния стандарт за висшето образование по „Библиотечно-информационна дейност“ (бакалаври и магистри). Той взема участие в концептуалното обосноваване на първия (2002) Държавен образователен стандарт за магистърска подготовка „Библиотечно-информационни ресурси“. Основен съставител (2013–2014) е на проекта „Професионален стандарт на специалиста в областта на библиотечно-информационната дейност“. Инициатор и координатор е на продължаващата федерална издателска серия от учебници „Бакалавър на библиотечно-информационната дейност“ (изд. „Професия“, 2012 г.). На В. К. Ключев принадлежат повече от 650 научни и учебно-методически труда на руски и други езици в общ обем от 430 авторски коли. Сред тях са: монографии, два сборника избрани трудове (един от които е на електронен оптически диск²), първият профилиран учебник „Мениджмънт на библиотечно-информационната дейност“, седем фундаментални учебни помагала, препоръчани от Министерството на културата на Руската федерация и отрасловото Учебно-методическо обединение. През 2017 г. под научната редакция и при съавторството на В. К. Ключев ще бъдат издадени два комплексни университетски учебника – по отраслов мениджмънт и маркетинг.

² Куманова, А. Синопис на мениджмънта, маркетинга, правото и педагогиката на библиотечно-информационната дейност. проблеми на планировката на библиотекознанието и библиотечното дело през XXI в. – В: *Издател*. В. Търново, 2013, № 3–4, с. 53–58. Рец. за: Ключев, В. К. Организационно-економическите аспекти на библиотечно-информационната дейност. Москва: Литера, 2013.

Сферата на научните интереси на В. К. Ключев е обширна – теория и практика на управлението на библиотечно-информационната дейност, микроикономически аспекти на функционирането на библиотеката, организационно-правни регулатори на библиотечното дело, развитие на професионалното библиотечно-информационно образование. Като автор на научноприложни публикации той има висок рейтинг на цитиране.

Под ръководството на В. К. Ключев се формира профилна научна школа – от водещите специалисти на отрасъла успешно са защитени 10 кандидатски дисертации. Ученият провежда постоянно действащ творчески семинар за студенти, в рамките на който се изпълняват актуални научноприложни курсови и дипломни работи, магистърски тези.

При определящото участие на В. К. Ключев са сформирани учебно-методическите комплекси по всички преподавани на завежданата от него катедра по специални дисциплини, създадена е учебно-творческа лаборатория по професионални новости, развиват се научно-методически партньорски връзки с водещите федерални, регионални и чуждестранни образователни и библиотечно-информационни учреждения.

В. К. Ключев е действителен член на редица международни и руски обществени академии и асоциации. Той е вицепрезидент на секция „Библиотекознание“ на Международната академия по информатизация при ООН и академик на Академията по мениджмънт в образованието и културата. Член е на общоруската обществена организация „Руско професорско събрание“. Действителен член е на Гилдията на експертите в областта на професионалното образование. Член е на постоянните комитети на Секцията по библиотечен мениджмънт и маркетинг и Секцията по библиотечна професия, кадри и непрекъснато образование на Руската библиотечна асоциация. Член е на Централния дом на учените на Руската академия на науките (секция „Книга“). Действителен член на Руското географско общество (Комисия по рекреационна география и туризъм). Влиза в състава на редколегиите и редакционните съвети на няколко руски (в частност, списание „Библиотека“) и чуждестранни професионални издания; член е на научния (РГБ³, ЦНСХБ⁴), попечителския (РГБМ⁵) и наблюдателния (МОГНБ⁶, „Н. К. Крупская“) съвет на библиотеките.

В. К. Ключев е включен в международните (The Contemporary Who's Who на Американския биографичен институт, САЩ; Who's who in the European Information World, Великобритания; Елита информатиологов мира, Русия; „Справочник Библиотечной Ассамблеи Евразии“, Русия), руските („Учёные России“) и отрасловите („Кто есть кто в библиотечном деле России“, „Кто есть кто в библиотечно-информационном мире России и СНГ⁷“) справочници и енциклопедии, отразен е в справочника „Выпускники МГУКИ (МГБИ, МГИК, МГУК)“ и др.; като персоналия е представен в електронната енциклопедия „Известные учёные“ (<http://www.famous-scientists.ru/3982>) и руската „Библиотечная энциклопедия“.

³ Российская государственная библиотека (рус.) – Руска държавна библиотека.

⁴ Центральная научная сельскохозяйственная библиотека (рус.) – Централна научна селскостопанска библиотека.

⁵ Российская государственная библиотека для молодёжи (рус.) – Руска държавна библиотека за младежта.

⁶ Московская областная государственная научная библиотека им. Н. К. Крупской (рус.) – Московска областна държавна научна библиотека „Н. К. Крупская“.

⁷ Союз независимых государств (рус.) – Съюз на независимите държави.

За научно-педагогическата си дейност в сферата на културата В. К. Клюев е удостоен с държавни, ведомствени и обществени награди, сред които и медалите „В память 850-летия Москвы“ (1997), нагрудния знак на Министерството на културата на Руската федерация „За достижения в культуре“ (2001) и Министерството на образованието и науката на Руската федерация „Почётный работник высшего профессионального образования Российской Федерации“ (2006). Присвоена му е Благодарност на Правителството на Москва (2016)...

Приноси книги на Владимир Клюев⁸

1. **Клюев, Владимир К.** Экономическое обеспечение деятельности библиотек : учебное пособие / В. К. Клюев, А. М. Чукаев. – Москва, 1991. – 76 с.

2. **Клюев, Владимир К.** Формирование общественных структур управления библиотечным делом Российской Федерации : лекция – Москва, 1992. – 40 с.

3. **Экономическая деятельность библиотек в новых условиях хозяйствования** : учебно-методическое пособие. – Москва, 1992. – 2 т.

Вып. 1. Экономические отношения в сфере библиотечного дела / В. К. Клюев, А. М. Чукаев. – 56 с.

Вып. 2. Основные направления использования хозрасчета в библиотечной практике / В. К. Клюев ... [и др.]. – 78 с.

4. **Клюев, Владимир К.** Современная библиотека : финансово-экономические аспекты деятельности : практическое пособие. – Москва, 1993. – 144 с.

5. **Клюев, Владимир К.** Формирование цен на интеллектуальную продукцию и услуги библиотеки : учебно-практическое пособие / В. К. Клюев, Н. П. Аббакумова. – Москва, 1993–1994. – 40 с.

6. **Клюев, Владимир К.** Блочно-модульная схема и профильный словарь маркетинга : структурно-логический аспект : дидактическое пособие. – Москва, 1994. – 56 с.

7. **Клюев, Владимир К.** Маркетинговые аспекты развития информационной деятельности библиотеки : научно-практическое пособие. – 2. дораб. и доп. изд. – Москва, 1994. – 112 с.

8. **Клюев, Владимир К.** Организационно-правовое оформление экономических отношений библиотеки с партнерами : учебно-практическое пособие. – 3. дораб. и значит. доп. изд. – Москва, 1994. – 84 с.

9. **Клюев, Владимир К.** Современные формы хозяйственной деятельности библиотеки : методическое пособие / В. К. Клюев, Г. И. Тартаковская. – Москва, 1994. – 33 с.

10. **Экономико-правовые аспекты функционирования библиотеки** : научно-практическое пособие / В. К. Клюев ... [и др.]. – Москва, 1994. – 184 с. – (Настольная книга библиоменеджера ; Вып. 1)

11. **Клюев, Владимир К.** Комплексная система экономической защиты библиотечного фонда : методическое пособие / В. К. Клюев, Г. И. Тартаковская. – Москва, 1995. – 35 с.

12. **Клюев, Владимир К.** Маркетинг в системе управления библиотекой : учебное пособие / В. К. Клюев, Е. М. Ястребова. – Москва, 1995. – 132 с.

⁸ Библиографска редакция – Ефросина Ангелова-Пенкова.

13. **Клюев, Владимир К.** Методологические аспекты и основы государственного-правового регулирования экономической активности современной российской библиотеки : научно-практическое пособие. – 2. доп. изд. – Москва, 1995. – 144 с.

14. **Клюев, Владимир К.** Основы микроэкономики библиотеки : дидактическое пособие. – Москва, 1995. – 51 с.

15. **Клюев, Владимир К.** Проблемы сертификации и стандартизации библиотечно-информационных услуг : учебное пособие. – Москва, 1995. – 43 с.

16. **Клюев, Владимир К.** Библиотека в спектре микроэкономических проблем : рекомендовано Министерством культуры РФ в качестве учебного пособия для вузов культуры и искусства. – 2. дораб. изд. – Москва, 1996. – 88 с.

17. **Инициативная деятельность библиотеки** : платные услуги и обслуживание : научно-практическое пособие / В. К. Клюев ... [и др.]. – Москва, 1996. – 204 с. – (Настольная книга библиоменеджера ; Вып. 2)

18. **Клюев, Владимир К.** Российская библиотека : правовой режим функционирования в условиях рынка : рекомендовано Министерством культуры РФ в качестве учебного пособия для вузов культуры и искусства. – 2. дораб. изд. – Москва, 1996. – 73 с.

19. **Клюев, Владимир К.** Сервисные услуги библиотеки : документально-правовое обеспечение : научно-практическое пособие. – 2. изд. – Москва, 1996. – 87 с.

20. **Клюев, Владимир К.** Библиотека в новой системе правовых отношений : учебно-практическое пособие. – Москва, 1997. – 48 с.

21. **Клюев, Владимир К.** Ценообразование и ценовой маркетинг в библиотеке : научно-методическое пособие / В. К. Клюев, Н. П. Аббакумова. – Москва, 1997. – 86 с.

22. **Клюев, Владимир К.** Экономика библиотеки в актуальных рыночных понятиях : опыт терминолог. и теоретико-прикладного осмысления : монография : в 2 ч. – Москва, 1997.

Ч. 1 – 80 с.

Ч. 2 – 92 с.

23. **Клюев, Владимир К.** Основы инициативной хозяйственной деятельности библиотеки : рекомендовано Министерством культуры РФ в качестве учебного пособия для вузов и колледжей культуры и искусства. – Москва : МГУК : Либерия, 1998. – 136 с.

24. **Инициативная деятельность библиотеки** : платная интеллектуальная продукция : научно-практическое пособие / В. К. Клюев ... [и др.]. – Москва : Пашков дом, 1999. – 262 с. – (Настольная книга библиоменеджера ; Вып. 3)

25. **Клюев, Владимир К.** Маркетинговая ориентация библиотечно-информационной деятельности : маркетинг в системе управления библиотекой : рекомендовано Министерством культуры РФ в качестве учебного пособия для вузов и колледжей культуры и искусства / В. К. Клюев, Е. М. Ястребова. – 2. дораб. и доп. изд. – Москва : Профиздат : МГУКИ, 1999–2002. – 144 с. – (Современная библиотека ; Вып. 1)

26. **Клюев, Владимир К.** Благотворительная ресурсная поддержка библиотеки : методология и методика привлечения библиотекой ресурсной помощи : научно-практическое пособие / В. К. Клюев, В. М. Суворова. – Москва, 2000–2002. – 80 с.

27. **Библиотечный менеджмент** : [программа и] дидактическое пособие [по курсу] для вузов и колледжей культуры и искусств по спец. 05.27.00 „Библиотеко-

ведение и библиография“, а также системы переподготовки и повышения квалификации библиотечно-информационных кадров / В. К. Ключев ... [и др.]. – Москва : Профиздат : МГУКИ, 2001. – 208 с. – (Современная библиотека ; Вып. 18)

28. **Ключев**, Владимир К. Хозяйственно-договорные отношения в библиотечной сфере : научно-практическое пособие / В. К. Ключев, В. М. Суворова. – Москва, 2001. – 116 с.

29. **Ключев**, Владимир К. Библиотечно-информационная деятельность в системе правового регулирования : библиотечное право : [программа и] дидактическое пособие [по курсу] для студентов вузов культуры и искусств по спец. 05.27.00 „Библиотековедение и библиография“. – Москва : МГУКИ, 2002. – 84 с.

30. **Ключев**, Владимир К. Правовая основа деятельности библиотеки : учебно-практическое пособие. – Москва : Профиздат : МГУКИ, 2002. – 96 с. – (Современная библиотека ; Вып. 31)

31. **Ключев**, Владимир К. Правовое обеспечение работы современной российской библиотеки : учебное пособие. – Москва, 2003. – 140 с.

32. **Ключев**, Владимир К. Кто есть кто на академическом Олимпе : к 10-летию Отделения „Библиотековедение“ Международной Академии информатизации при ООН : справочник / науч. ред. Ю. Н. Столяров. – Москва, 2004. – 164 с.

33. **Ключев**, Владимир К. Правовое регулирование и стимулирование труда персонала библиотеки : научно-практическое пособие / В. К. Ключев, Н. П. Аббакумова. – Москва, 2007. – 156 с.

34. **Ключев**, Владимир К. Управленческая экономика российской библиотеки : [монографический] тематический сборник избранных работ [1991–2007]. – Москва : ФАИР, 2007. – 385 с.

35. „**Жизнь неминуемо приходит к завершению...**“ : книга памяти Тамары Константиновны Ключевой (1917–2007) : [сборник]. – Москва, 2007. – 124 с.

Содержа материал от Владимир К. Ключев.

36. **Менеджер информационных ресурсов** : учебно-методическое пособие / В. К. Ключев ... [и др.] ; под общ. ред. В. К. Ключева. – Москва : Литера, 2009. – 328 с. – (Современная библиотека ; Вып. 36)

37. **Ключев**, Владимир К. Менеджмент библиотечно-информационной деятельности : учебник для вузов культуры и искусств / В. К. Ключев, И. М. Суслова. – Санкт-Петербург : Профессия, 2009. – 600 с.

38. **Ключев**, Владимир К. Ресурсное обеспечение библиотек на основе государственного и муниципального заказа : научно-методическое пособие / В. К. Ключев, О. Ф. Бойкова. – Москва : Литера, 2010. – 90 с. + 1 CD-ROM. – (Современная библиотека ; Вып. 61)

39. **Ключев**, Владимир К. Правовая среда библиотеки : учебно-практическое пособие / В. К. Ключев, О. Ф. Бойкова – Москва : Либерея-Бибинформ, 2011. – 224 с.

40. **Ключев**, Владимир К. Менеджмент ресурсного потенциала библиотеки : учебно-практическое пособие : рекомендовано [отраслевым Учебно-методическим объединением] в качестве учебного пособия для студентов вузов. – Москва : Литера, 2011. – 112 с.

41. **Ключев**, Владимир К. Организационно-экономические аспекты библиотечно-информационной деятельности [Электронен ресурс] : системный подход : сборник избранных трудов / сост. М. П. Захаренко. – Москва : Литера, 2013. Текстовое (символьное) электронное издание.

110 години от рождението на писателя Ячо Кабаивански

Райна Кабаиванска е имала колоритен и харизматичен баща

Соня Кехлибарева

**110th anniversary from the birth of the writer Yatcho Kabaivansky
Rayna Kabaivanska had a colorful and charismatic father**

Sonya Kehlibareva

Summary

The opera diva Rayna Kabaivanska, born in Bourgas, is one of the most significant world soprano singers during the second half of the twentieth century. Another equally interesting and unusual person is her father, Yatcho Kabaivansky: a veterinarian, an university professor, General Director of tourism, and founder of “Balkantourist” - the first tourist company in Bulgaria. Few people nowadays are aware that he used to be a writer, too.

Key-words: Yatcho Kabaivansky, Bourgas, writer, Raina Kabaivanska, Balkantourist.

Родената в Бургас оперна прима Райна Кабаиванска е една от най-значимите в света певици сопрано през втората половина на XX в. Също толкова интересна и необикновена личност е нейният баща Ячо Кабаивански – ветеринарен лекар, университетски преподавател, главен директор по туризма и кръстник на първата у нас туристическа фирма „Балкантурист“. Малко хора днес обаче знаят, че той е бил и човек на перото.

Ячо Кабаивански е роден в Пловдив на 15 януари 1907 г. Завършва гимназия в родния си град и ветеринарна медицина в София. Идва на работа като ветеринар в Созопол, а по-късно е ветеринарен лекар към Рибна борса в Бургас.

Определят го като колоритна и особено харизматична личност. В кръщелното си свидетелство той е записан Яким Иванов. Но намира за твърде обикновено и неатрактивно името си и като човек с много фантазия и артистичност си измисля друго – фамилията Кабаивански, като слага едно турско „каба“ отпред и „ски“ по полски отзад. Така името звучи вече по-интересно.

„Чиста фантасмагория! Дори постоянно носеше в джоба си документ, който удостоверяваше, че лицето Яким Иванов всъщност е лицето д-р Ячо Кабаивански“, отбелязва по-късно дъщеря му Райна.

Наред с преките си задължения като ветеринарен лекар, Кабаивански започва да пише. Първите му книги са по специалността: „Риба. С над 100 рецепти за готвене на риба“ (1935), „Сирене, кашкавал и масло от овче мляко“ (1938), „Птицевъдство и болести по птиците“ (1939), „Сиренарство. Ръководство по сиренарския занаят“ (1940), „Наръчник по заразни и паразитни болести по домашните животни“ (1941). Плод на едно от най-задълбочените му проучвания е книгата „Делфинът, черноморската акула и мидата като източници на хранителни продукти, промишлени стоки и фураж“ (1954). Значителен е и броят на научните му статии в периодичния печат по проблемите на Черно море.

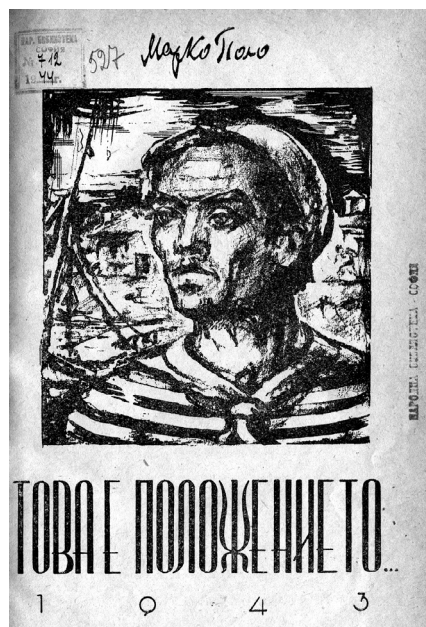
По-късно Ячо Кабаивански навлиза и в дебрите на художествената литература, но с псевдонима Марко Поло. Незнаен е подтикът му да приеме точно това име на венецианския търговец, живял през XIII в., пътешественик и откривател на някогашния остров Сипангу – днешна Япония, пропътувал Пътя на коприната до Китай и обратно. Но Ячо Кабаивански без съмнение е бил привлечен както от необикновеното и почти непознато за хората име Марко Поло, така и от атрактивния и волен живот на венецианеца.

В началото пише кратки разкази. Първите си творби печата във вестник „Бургаска поща“. През 1943 г. излиза първата му книга „Това е положението. Повест из живота на черноморските рибари“. Издадена е в Бургас.

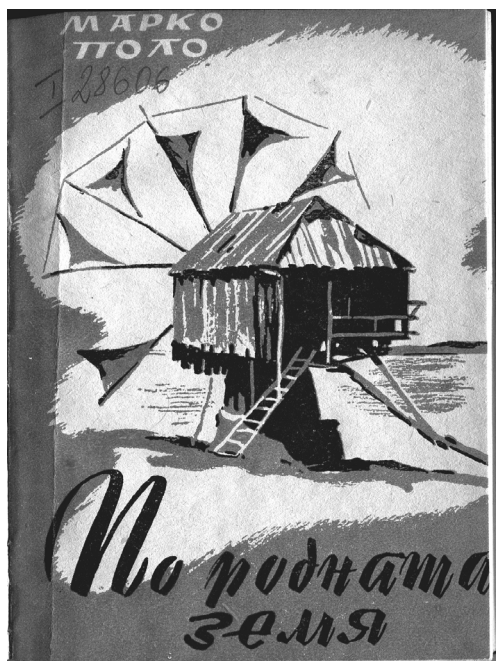
На първите ѝ страници авторът отправя своята благодарност с думите: „Тази книга се отпечатва с материалната помощ на двама рибари, които не желаят да им се знаят имената“.

Корицата е оформена от художника Павел Вълков. Книгата е населена с рибари, капитани на моторни лодки, със силни мъже, които се борят с морската стихия, за да изхранят семействата си. Авторът е убедителен в разказа си, защото познава трудния рибарски живот, пристанището на Бургас, рибното тържище. Пред читателя оживява времето, когато в Черно море се е ловял калкан, рибарските кошове са се пълнили с паламуд, зарган, кефал, сафрид, скумрия. Действието се развива между Созопол, Черноморец (Св. Никола) и Бургас.

Живял сред своите герои, Кабаивански познава психологията на рибарите и остро откликва на социалните им проблеми. Разкрива взаимоотношенията между моряците и собствениците на корабчетата. Описва трудната борба за хляб. Рисува вълнуващи природни картини, непознатото ни вече някогашно девствено Черноморско крайбрежие. Рибарите са постоянни гости в неговата къща, звънят дори в 3 часа през нощта, за да оставят току-що уловената прясна риба за своя любимец – бай Ячо.

Корица на „Това е положението“
от художника Павел Вълков

Корица на пътеписа „По родната земя“
от художника Никола Тузсузов

е съществувало Сарматското море. През същата година създателят на музея прави аквариум, в който поставя редки екземпляри риби и други морски видове. Амбицията на д-р Кабаивански е в Музея на рибарството да се съберат и покажат екземпляри от цялата черноморска фауна. Само за един месец музеят се посещава от над 8600 ученици и гости на града. За съжаление по-късно музеят престава да съществува и експонатите му се разпиляват.

Дъщерята Райна

На 15 декември 1934 г. в Бургас в семейството на ветеринарния лекар д-р Ячо Атанасов Иванов и Стайка Иванова, учителка по физика във Втора девическа гимназия, се ражда дъщеря им Райна. В регистъра на общината тя е записана като Райна Якимова Атанасова на адрес ул. „Богориди“ 4. По-късно семейството се премества в къща на ул. „Кирил и Методий“, зад едноименната черква.

Когато идва в Бургас на 19 октомври 1985 г., за първи път от детството си, Райна дава интервю за областния всекидневник „Черноморски фронт“. Спомня си с вълнуваща емоция за детството и за своя баща.

Това е рядко за оперната дива, която не говори много с медиите и не споделя лични неща. Но именно в родния град тя отключва сърцето си и разказва спомени, изпълнени с носталгия и любов по отминалите детски години. Говори с преклонение за своя баща. Това са мигове, запечатани в съзнанието на 7-годишно дете, изпълнени с романтична красота и предадени с художествена изразителност, явно генно придадени й:

„Спомням си мъчителните и прелестни часове, когато чаках майка ми да се

През 1945 г. излиза второ допълнено издание на книгата с посвещение: „На приятелите ми: Николай, Михаил, Аспарух и Лена“, а в края са поместени обяснения на моряшки изрази и думи.

По инициатива и в резултат от активната дейност на д-р Ячо Кабаивански през лятото на 1934 г. в сградата на Рибното тържище в Бургас се открива Музей на рибарството. В него са изложени препарирани черноморски риби, рибарски уреди, таблици за хранителността на рибното месо, произведения на рибно-консервната индустрия и други експонати, свързани с историята на риболова. Скоро след това експозицията на музея се обогатява с ценни вкаменелости на морски животни от терциера, събирани главно от морския бряг. Сред вкаменелостите се срещат миди, морски таралежи и големи охлюви с диаметър до 35 см. Надписите обясняват, че тия вкаменелости са останки от времето, когато

върне от училището. На площада полека се утаяваше вечерта... Отдалеч разпознавах мотоциклета на баща ми, купил го беше на старо и имаше необикновен гръмовит характерен глас в общо взето тихия град. Срещу нас беше къщата на Любомир Бодуров, който тогава още не беше певец. Спомням си и вечерите на плажа. Те бяха светли и спокойни вечери от края на лятото. Баща ми имаше много приятели тук... В такава вечер те печаха прясно уловената риба. А в морето съвсем близо се люлееха дини – така ги изстудяваха“.

Бащата е имал и други дарби, научаваме от разказа на Райна: „Той беше наистина единственият „музикален“ човек в семейството. Пееше, обичаше да пее... Можеше да подхване музикален инструмент и да акомпанира с него. Въобще имаше едно влечение и предразположение към музиката. Забележителни хора гостуваха у нас, баща ми дружеше с тях и това даваше своя отпечатък. В себе си носеше идеализъм, който никога не го напусна“.

В София

По време на Втората световна война семейство Кабаивански се преселва в София. Скоро след това се налага евакуация.

След края на войната Ячо Кабаивански е назначен за комисар по продоволствието. За ония години писателката Блага Димитрова е оставила в своите спомени следното: „Бях студентка. Войната още бушуваше. Група младежи, следващи славянска филология, се „впрегнахме“ да посрещаме югославските деца, пострадали от войната. Есента на 1944 г. – дъжд, хладно, облуката – пробити, краката – мокри. Югославските малчугани – голи и боси, но озлобени, говорили им какво ли не за „бугарите“. Подсмърчат, кашлят. Настаняхме ги – топла баня, бързо се съвземаха, но трябваше да ги обуюем и облечем. А откъде? И отидох в комисарството на „Леге“ при Ячо Кабаивански. Той бе в Отечествения фронт, много енергичен, вършеше главоболната работа по снабдяването на цяла България. Влизам при него, казвам му, че трябва да обуюем и облечем децата. Пита колко са. Отговорих му 500, но знам ли колко ще пристигнат още. Скоро станаха 14 000. Всички – крайно нуждаещи се. Той бе благороден човек. Облякохме ги, обухме ги, нахранихме ги. Той много ни помогна“.

По-късно Ячо Кабаивански става главен директор на туризма. Дотогава туристическите услуги се извършват от държавно пътническо бюро „Балкан“ към Министерството на транспорта, създадено през 1937 г. То се е занимавало главно с продажба на билети за пътувания в чужбина. Към името „Балкан“, Ячо Кабаивански добавя турист и така на 6 януари 1948 г. се ражда „Балкантурист“. Надарен с въображение, той е убеден, че България може да стане Швейцария на Балканите. Инициира построяването на туристическия комплекс „Златни пясъци“. В дома на Кабаивански цари интелектуална атмосфера. Чести гости са художници и писатели като Дечко Узунов, Илия Бешков, Елин Пелин, проф. Ал. Балабанов и др.

През всичките тия години Ячо Кабаивански не престава да пише. Излизат сборниците му с повести и разкази: „Двамата“ (1945), „Капитан Драго“ (1946), „Идат“ (1945), „Под бомбите“ (1945), „Да бий барабана“ (1948). Пътеписи, илюстрирани репортажи допълват литературната му биография. През 1952 г. написва и романа си „Темелко Ненков“ – книга за пернишките миньори.

Лъчезарният човек Ячо Кабаивански си отива от този свят на 1 септември

1955 г. в Ихтиман при неизяснени обстоятелства, едва на 48 години. Обясняват на семейството, че е загинал във военен камион по обратния път, заедно с всички останали, а намират в джоба му билет за връщане с влака.

След години

С указ на Държавния съвет на НРБ през 1985 г. на Института за повишаване на квалификацията на кадрите по туризъм и отдых в Бургас е дадено името на писателя, учения и общественика д-р Ячо Кабаивански. На тържеството на 19 октомври 1985 г. в Бургас присъстват дъщерята Райна Кабаиванска и синът Атанас Кабаивански. Пред сградата на Института Райна засажда малка ела, която днес е пораснала, за да напомня за посещението ѝ в родния град.

По решение на Общинския народен съвет Върбан Байчев – първи зам.-председател, обявява Райна Кабаиванска за почетен гражданин на Бургас. Тържествено и символично ѝ е бил връчен ключ на града. Почетен знак с герба на Бургас е даден на Атанас Кабаивански.

На 27 септември 2009 год. Райна Кабаиванска отново гостува в родния Бургас. С най-добрите ученици от IX международен майсторски клас в Нов български университет, който примата води, тя изнася голям концерт в Бургаската опера, посветен на 150-годишнината от раждането на Джакомо Пучини.

Почитателите на таланта ѝ през всичките тези години са следили нейната кариера. С радост са отбелязвали успехите. През своя творчески живот тя е създала десетки роли, стотици спектакли на сцените на най-реномираните оперни театри в света. Името ѝ заслужено е окичено с най-големите суперлативи: „Чаровницата Кабаиванска“, „Великата Райна“, „Бътерфлай на всички времена“, „Тоска – това е Кабаиванска“. Носителка е на множество престижни международни награди. Години наред води майсторски класове в Италия, Испания, Франция и България. Тя е професор в италианската академия „Чиджияна“. Много от учениците ѝ също правят световна кариера.

Райна Кабаиванска носи нещо от непокорния дух на баща си и от неговата благодат и духовна красота. Всеки човек си идва с името и като че ли то предопределя и живота му. Яким – означава благ.

Малката книжарница – основни маркетингови принципи

Светла Никова

The small, independent book store – key marketing principles

Svetla Nikova

Summary

This study is dedicated to the existence of the small book store, which continues to play a role as a business model for distributors and provides an enjoyable customer experience despite growing competition. The discussion includes key marketing principles and their application in the creation and continued existence of the small book stores. Independent booksellers have realized that customers want personal service. Knowledge of customer behavior and the pursuit of appropriate target markets offer significant advantages for independent book distributors. This study aims to prove that small book stores which apply successful marketing strategies, offer a good selection of books, and provide good customer service are depicted as a model in the book distribution industry.

Key-words: small book store, marketing strategy, target market, customer behavior.

Търговията на дребно, независимо от безмилостната пазарна конкуренция в съвременните условия на пазарна икономика, има своето място и намира реализация в добре организирани и управлявани обекти. В света на забързаните хора и динамичните действия, в света на работата под непрекъснато напрежение и натиск има потребност от места, където клиентите могат да получат персонално внимание и отношение. Това може да бъде осъществено най-вече в средата на малкия бизнес. Филип Котлър дава критерии за различаване и сегментиране на основните видове обекти за търговия на дребно, като книжарницата намира своето място при „специализираните магазини“ заедно с бутици, малки заведения, магазини за цветя, книги и др.¹ Всичко това обаче означава за собствениците и мениджърите на малките магазини принципно ново поведение към клиентите. Всеки клиент трябва да бъде отделна единица, изучавана, проучвана за навици и предпочитания и старателно, грижливо съхранявана. Ето защо това поведение на предприемачите се нарича персонификация на клиентите и се счита като главно условие за оцеляването на малкия бизнес в битката му за съществуване. Динамиката в съвременния свят наложи в различна степен и мащаби нови явления, свързани най-вече с техническия напредък и превръщането на интернет културата

¹ Котлър, Филип. Управление на маркетинга. София: Класика стил, 2005, с. 483.

в неделима част от ежедневието ни. Възможностите за дигитализация чрез сканиране на реални издания или пък директното издаване на нови коренно променя потреблението и задава нов тон на преразпределяне на силите в книжния сектор. Електронната търговия също има значителен и прогресивно нарастващ дял в пазарната логистика и развитие. Паралелно с това и процесите на стандартната книготърговия се монополизират в условията на пазарна икономика и се формират големи издателства с успешна политика, които не само се утвърждават и извоюват място, а и често диктуват правилата на пазара.

Малката книжарница, въпреки лавинообразно нарастващата конкуренция в книгоразпространението, има своето място и трябва да намери оптималната си форма и реализация, за да може едновременно да служи на книготърговеца като икономически фактор и да доставя книгата до потребителя по най-приятния за него начин. Тя е представител на книготърговията на дребно, която пък е „онази част от търговския цикъл, която продава на потребителите книги, предназначени за лично ползване и е последно звено от каналите на разпределение, свързващи издателите и купувачите/читателите“².

Можем условно да ги разделим на няколко подвида. *Широкоспектърни малки книжарници* – обекти, в които освен книги се предлагат и канцеларски материали, ученически пособия, ксерокс услуги, принтиране, ламиниране и др. Практиката показва, че тези стоки най-често са финансовият гръбнак на подобни обекти. *Тясноспектърните малки книжарници* са обектите на същинска книготърговия. Там книгата е основен предмет на разговор, на присъствие и на покупко-продажба. Водеща роля в нея има книжарят. През неговите познания, опит, ерудиция минава пътят на придобиването на книга, като той лично и прецизно подбира заглавията. Имената на тези книжарници са наложени, извоювали са място и са се доказали като институции, а не просто като обект на книготърговия. *Специализираните малки книжарници* се появяват най-често като резултат от наблюдение на процесите в книготърговията, които насочват собственика или друго отговорно лице в независимата книжарница да стигне до извода, че би било целесъобразно да специализира дейността на магазина си в някаква област. Най-високо ниво на обслужване се осигурява обикновено в книжарниците за продажба на технически и професионални издания, а също така и книги за бизнес. Такива са предимно книжарниците, разположени във и принадлежащи към университетите. В местата за наука закономерно трябва да присъстват и обекти за продажба на книги и учебници, които се търсят от студентите. Според зададените критерии за малки книжарници се разпознават и *антикварни книжарници, секъндхенд и книжарници от смесен тип*. Те биват различни видове и могат да се разделят на три подвида: секъндхенд – за употребявани книги, антикварни – в тях се предлагат книги с особена стойност и смесени, които обединяват двата типа.

В съвременния свят в по-широк мащаб, както и в нашата страна, съществуването на малката книжарница понякога се оказва трудно и зависещо от много обстоятелства с икономически характер. Освен желание е нужна и много добра подготовка за пазара, в който се навлиза, познаване на конкуренцията и добра

² Манчев, Ангел. Управление на книготърговията. София: Универ. изд. Св. Климент Охридски, 2014, с. 137.

търговска култура, защото реализирането и утвърждаването на пазара на такъв обект като бизнес начинание е сложен и трудоемък процес. Стъпките, трасиращи този сложен път, започват със създаването на фирма, юридическото оформяне на документи и изисквания, намирането на подходящо място, интериорната му аранжировка, подбор на коректен и ерудиран персонал, избор на заглавия и най-вече добро формулиране на целите и преценка на възможностите на собственика.

И издателите, и търговците на книги е важно да осъзнаят, че тяхната професия е „бизнес“ и че книгата освен носител на култура е и стока, подобно на другите стоки. Продавачът на книги трябва да има икономическа и търговска стратегия преди да пристъпи към откриването на обект. Той трябва да познава правилата на маркетинга и търговията, умело да работи с дистрибуторите, търговците на едро, с издателските каталози, за да поддържа възможно най-оптималния и разнообразен асортимент на своята книжарница. Все повече в днешно време книготърговията се влияе от редица фактори – местоположение, витрини, мърчандайзинг, интериор и новаторство във всички области. Всички тези компоненти имат своята важност и са част от цялостния процес на маркетинговата стратегия, превръщайки книжната търговията на дребно в малките книжарници не в дребно, а в огромно предизвикателство. Въпреки широко разпространеното в последно време мнение, че независимата книжна търговия е в криза, почти всеки може да посочи свои любими малки книжарници. Това доказва, че техният маркетинг е добре насочен и реализиран и те успяват удивително умело да се задържат на пазара, особено като се отчетат трудностите и конкуренцията, при които работят. Много от собствениците се сблъскват с редица препятствия и работят с ограничен паричен ресурс. Практиката на предприемачеството в страните с развита пазарна икономика показва, че малкият бизнес открай време е в постоянна борба с големите компании. И все пак малките магазини, книжарници, кафенета и ресторанти имат място в почти всички градове и населени места и често надхвърлят преките си функции и се превръщат в разпознаваеми обекти с обществена значимост. Изводът, който бързо и добре трябва да бъде усвоен и използван от собствениците на малък бизнес и предприемачите, е: инструментите за противодействие на „големите“ нямат икономически характер. Тук преимуществата са на тяхна страна. Въпросът за оценяването на малкия бизнес и дребното предприемачество е преди всичко въпрос на организационна култура.

Маркетинговият мениджмънт е изкуство и наука за прилагане на маркетингови принципи за избор на целеви пазари, задържане и увеличаване броя на потребителите чрез създаване, предлагане и предаване на по-висока стойност за клиента. В своята книга „Управление на маркетинга“ Филип Котлър дефинира неговата същност като „вид обществен процес, чрез който отделни хора и групи получават онова, от което се нуждаят и което търсят, чрез свободно създаване, предлагане и обмен на продукти и услуги с другите“³. По-малкият пазар, където основни действащи фактори са по-малки фирми, понякога има своите предимства. Това, което би било от полза за предприемачите в тази сфера, е убеждението, че успехът е възможен, ако непрекъснато се възползват от преимуществата на малките размери на фирмата. Тези преимущества се изразяват чрез следните основни характерис-

³ Котлър, Филип. Цит. съч., с. 9.

тики. Първо, това е несложна организация и структура на дейността. Този тип обекти лесно навлизат на пазара и в сравнение с други мащабни проекти изискват по-ниска първоначална инвестиция. За тях не е нужна излишна администрация. В същото време са по-близо до крайните потребители поради по-голямата си гъвкавост и мобилност. Друго предимство и важна предпоставка за успех е намирането на успешна маркетингова стратегия за собствена идентичност. Постигането на опростена, изчистена от излишните компоненти дейност, структура и организация не се постига изведнъж, а е постоянна грижа на предприемача. Той трябва още в началото да си зададе въпросите: кой ще участва във вземането на решения, кой ще се грижи за отчетността, кой ще извършва снабдяването с книги и други предлагани стоки, както и по какъв начин ще се извършват работните процеси. Необходимо е всичко това да бъде наблюдавано и анализирано от предприемача собственик. Нещо повече, предприемачът трябва постоянно да регистрира новите задачи, които възникват във фирмата, както и тези, които отпадат от дейността и по този начин да оптимизира всички дейности, а впоследствие и резултати. При функционирането на малката фирма като преимущество може да се посочи нейната икономичност.

Често собствениците предприемачи имат добра идея, добра първоначална реализация, но не винаги успяват да се наложат на пазара. Те обикновено извеждат на преден план следните негативни обстоятелства – липса на достатъчно пари за реклама на обектите; висока цена на наемите; нисък размер на търговската отстъпка за търговците; забавена (ниска) възвръщаемост на вложените средства поради наличието на посредници между производителя и пазара и редица други. Едно от най-важните правила в системата на индивидуалните продажби е внимателното подбиране на потенциалните клиенти. Най-важното решение на търговеца на дребно се отнася до целевия пазар. Докато не бъде дефиниран и не му бъде направен „портрет“, търговецът не може да взема последователни решения за асортимента, за вътрешното оформление на магазина, за рекламните послания, за цената и равнищата на услугите.⁴ Продуктовият асортимент на търговеца на дребно трябва да отговаря на пазарните очаквания на целевия пазар. Системата на индивидуалните продажби предоставя за предприемачите следните по-важни преимущества: гъвкавост и приспособимост, изразяваща се във възможността за промени както в пласментната политика, така и в разнообразието на предлаганите продукти; моментална обратна връзка за предимствата и недостатъците на предлагания продукт; няма ограничение на работното време в зависимост от конкретната икономическа среда.

Филип Котлър разглежда в своя модел на поведението четири основни характеристики на потребителя – културни, социални, лични и психологически. Те са подредени в логическа последователност в зависимост от техния обхват и дълбочина. С най-дълбоко влияние са културните фактори, които са: култура, субкултура и социална класа. Социалните характеристики или фактори се определят от: референтни групи, семейство, социални роли и статус. Следват личните фактори: възраст, етап на жизнен цикъл, професия, образование, икономически условия, начин на живот, личност и самовъзприемане. Психологическите фактори

⁴ Котлър, Филип. Цит. съч., с. 488.

са: мотивация, възприятие, научаване, убеждения, нагласа. За книжния сектор са характерни и различни всички тези фактори и групи. Мотивацията за покупка обуславя началните стадии на процеса на вземане на решение за покупка, защото предизвиква действията по хода на този процес. Ето защо потребителското поведение е обект на системно изследване в различните области на научното познание. Хората придобиват приблизително сходен комплекс от мотиви за действие в резултат на генетична обусловеност и социална принадлежност. Трудно може да се реализира прескачането на етапи, защото последователността носи обективен закономерен характер.

При малките независими обекти в едно от най-големите предимства може да се превърне именно добрият анализ на целевите групи на потребление. От изключителна важност е да бъде идентифициран пазарът, към който се прицелва собственикът на малката книжарница. Той трябва да познава и предвижда аудиторията си, т.е. да успява да предугади нейния вкус и търсене. Това е дълъг процес, но колкото по-бързо се ориентира пазарно, натрупа опит и поддържа ниво от знания, за да отговаря на читателските въпроси и колкото по-бързо си изработи модул за поведение, толкова по-бързо ще укрепи и ще наложи книготърговския си обект. Начинаещият търговец, който открива книжарница в нов район, трябва да използва всички средства, с които разполага, включително демографско изследване, за да разбере какви хора живеят и работят в района на книжарницата, а в процеса на по-нататъшното изучаване на ситуацията да си изясни какви книги биха желали да прочетат, и вероятно всичко това, което биха искали да си купят. Съвкупността от фактори, свързани с доброто познаване на принципите на потребителско поведение, е огромно преимущество за търговците в сектора на малката книжарница, тъй като контингентът им е сравнително по-малък и позволява по-добро ориентирание, прогнозиране и насочване на усилията към утвърждаване на успеха.

При вече съществуваща идея за създаване на търговски обект трябва да се пристъпи към конкретни действия, свързани с практическата реализация. Трябва да бъдат предвидени средства както за набавянето на стоков капитал, така и за осигуряването на обезпечение, покриващо всички съпътстващи фактори и стъпки. Навлизайки в същността на този бизнес, първите разходи са свързани с юридическото създаване на фирма. Намирането на подходящо помещение, най-често наемането му, също е разход, който не може да бъде пренебрегнат. За да бъде покрит периметърът на търсене при снабдяването с книги, трябва да се обхванат заглавия от всички сфери, като се даде преимущество на тези, които биха удовлетворили интереса на целевите групи. Както вече уточнихме, формирането на ясен и обективен поглед и добро познаване на потенциалните клиенти е в основата на книжния маркетинг. Броят на заглавията при добрите и утвърдените книжарници надхвърля няколкостотин, а в много случаи достига и до хиляди. Разбира се, в книжарниците, където се предлагат основно и само книги, той е много по-голям в сравнение с тези от смесен тип. Един от проблемите на по-малките обекти и техните собственици е, че са подложени на неравна битка с конкуренцията на големите търговски вериги. Малките книжарници много по-рядко успяват да договорят добри условия в процентите на търговската отстъпка и рядко ползват т.нар. консигнация.

Местоположението е особено важно за този тип обекти, като в някои случаи е и основен фактор за утвърждаването им. Книжарници, в които се предлагат пре-

димно книги, се радват на внимание от клиенти със специално отношение към книгата. Обикновено това са малки обекти, разположени в кокетни улички в близост до места с културна значимост, визуално различни са, имат свой облик и дори мирис. Те извоюват своята обществена роля и успех благодарение на добрия подбор на заглавия, ерудицията книжар и обстановката, в която можеш да попаднеш в плен на книгата преди всичко като дух и впоследствие да я придобиеш като стока, без това да е натрапчиво и да изпъква на преден план. Клиентите на този тип книжарници са почти константна категория и образуват нещо като невидимо общество. Разбира се, броят им нараства най-често чрез препоръка на обекта от един на друг клиент, чрез разговори за книги или интерес към определен вид литература.

Другият най-често разпространен тип малка книжарница обикновено е разположена в даден квартал. За разлика от описаната по-горе, нужно е тя да се намира на възлово, видимо място с голям човекопоток. Предимството на местоположението на тези книжарници е, че осигурява по-яркото им присъствие в квартала. Важно за този тип книжарници е да са в близост до магазини за друг тип стоки – кафе-сладкарница, зеленчуков магазин, аптека. Заедно те образуват периметър на потребление, който осигурява лесен и приятен достъп до всичко необходимо за нуждите на хората, обитаващи това място. Като голям плюс бих извела близостта на училище, детска градина и др.

Помещението и интериорът трябва да са така организирани, че да създават атмосфера. Ефектността трябва да се търси в уюта и бутиковото излъчване като отличителни черти на малката книжарница – контрапункт на големите вериги, които предоставят простор, лукс и усещане за книгата като стока. Клиентите обичат да споделят чувствата, които оставя у тях всяко пребиваване на такова място: „Много ми харесва това, защото когато попитам за някоя книга, докато я намерят винаги става въпрос за друга от същия автор, за нещо с подобен сюжет и накрая вместо с една си тръгвам поне с три книги и с усещането, че съм била на гости при приятел“⁵. При *подреждането* и организирането на книгите могат да се търсят иновации в презентацията. Не е задължително те да са подредени по класически начин. Хубаво е обаче да следват своя собствена логика, характерна за всеки отделен обект. По-големите и добре използвани за презентация витрини могат да се превърнат в едно от най-важните предимства на дадено помещение. Опитът на хората във всички форми на търговия, извършващи се на закрито, е превърнал в наука подреждането на витрините. Днес използваме термина „мърчандайзинг“, за да формулираме този процес. Светът на визуалната презентация или визуалният мърчандайзинг е този, при който хората, работещи в търговията и имащи артистични таланти, играят главна роля в създаването и поддържането на атмосфера, която да привлече и мотивира клиентите да купуват. Помещението на малката книжарница трябва да предоставя удобства за клиента и да осигурява неговия комфорт.

Характерен е и начинът на зареждане със стока. Важно е предварителното набавяне на необходимите книги преди отварянето на обекта, като се покрие пълната гама, която би задоволрила търсенето на вече определената целева група. При

⁵ Вж. **Разговор** за книжарниците и разни други книжни неща. – В: *Момичетата от града* (блог). [онлайн]. [прегледан 23.04.2015]. <http://www.momichetataotgrada.com/article/za-knijarnitsite.html#.VTeAepObSyc>

широкоспектърните книжарници това е комбинацията от книги, канцеларски материали и ученически пособия. Възможно е да се използват възможностите на книжните борси, където наред с щандовете, които представляват отделните издателства, има и профилирани в предлагането на всички видове канцеларски материали, включително и бланки за документи и други специфични стоки. Зареждането с канцеларски материали става лесно и удобно и чрез дистрибуторска мрежа. Много на брой и разнообразни са фирмите, които предлагат тази услуга. Те идват бързо и на място доставят нужния асортимент при предварително направена и одобрена заявка.

Намирането на подходящия човек за подходящата длъжност е основно правило в управлението на всеки бизнес. Най-често при малките обекти собственикът е и книжар, или в случаите, когато не е, помага и следи отблизо всички процеси. Най-сигурният начин за контролиране на асортимента е постоянната работа – преглед на списъка, отбелязване на продадените заглавия, наблюдаване на състоянието на рафтовете с книги, подмяна на изданията със слабо търсене. Основно изискване, което трябва да се предявява към хората, наемани като продавачи-книжари, са: способност да убеждават. Практически погледнато, това са хора, притежаващи уменията да вмъкват в разговора такива елементи, чрез които биха довели до представяне качествата на предлагания продукт; те трябва да могат да обясняват предимствата и ценността, които ще получи клиентът с придобиването на дадена книга; да будят доверие у клиентите. Опитът показва, че успехът на една продажба е в голяма степен зависим от наличието или отсъствието на доверие между двете страни. Това, може да се каже, в решаваща степен е валидно за директните продажби, каквито се реализират в малките книжарници. „Всяко взаимодействие, което се осъществява с клиент, е възможност да практикувате изкуството на взаимодействието“⁶, казва Сед Годин. Според неговата теория търговията не е състезание по усилия, а състезание по изкуство. В разговорите за книги се наблюдава т.нар. „емоционален труд“, който е много по-ценен от физическия. В „Малка червена книга на успешните продажби“ Джефри Гитомър посочва като първа сред многото причини за покупка харесването на търговеца, от когото купуваш. Това в основна степен важи за обекти като малките книжарници, където всяка покупка преминава през близкия контакт и разговор с продавача. Харесването е най-мощният двигател в търговските отношения. Харесването води до доверие. Доверието води до покупка. Покупките водят до установяване на трайни връзки. Това не е просто верига от житейски отношения, това е жизненоважен пазарен цикъл.⁷

Иска ми се да вярвам, че именно стратегически добре организирани обекти, намерили баланса в предлагането на книгата, ще се радват на по-добър търговски успех на техните собственици. Малката книжарница, с богат асортимент на предлагане и добро обслужване, би могла да е събирателен образ на най-добрите качества и представи за търговия в книжния сектор. Успешната маркетингова стратегия може да доведе до реализирането на печалба, което също е неделима част от идеята и материализира сантименталните измерения в предлагането и продажбата на книги.

⁶ Годин, Сет. Линчпин. Незаменими ли сте? София: Сиела, 2012, с. 96.

⁷ Гитомър, Джефри. Малка червена книга на успешните продажби. София: Изток-Запад, 2007, с. 7; Голдсмит, Маршал, Райтър, Марк. С каквото си успял, с него няма да преуспееш. София: Изток-Запад, 2008.

Институтът „Смитсониън“ – история на основаването и съвременен облик

Кратък преглед на информационните ресурси

Боряна Николова

The Smithsonian Institution – history and present-day aspect Brief overview of the information resources

Boryana Nikolova

Summary

The Smithsonian Institution is a good example how should be estimated not only its own national cultural and scientific heritage, but also those of other peoples in order to create a universal depository.

Key-words: Smithsonian Institution, Washington, history, information resources.

Открит през 1846 г., институтът „Смитсониън“¹ (Smithsonian Institution) във Вашингтон днес е най-големият музей и изследователски комплекс в света, състоящ се от 19 музея и галерии, 9 изследователски центъра и Национален зоологически парк. Мисията му се състои в увеличаването и разпространението на познанието, а целта му – в моделирането на бъдещето чрез съхраняване на наследството, разкриването на нови знания и споделянето на ресурсите му с останалия свят.²

Като свои ценности Институтът е избрал откриването на нови знания и идеи; креативност в работата; отлични постижения в качеството на обслужването; разнообразие; почтеност; служене на обществото. Като свои приоритети той е формулирал фокусиране върху т.нар. четири велики предизвикателства:

- разгадаване на мистериите на Вселената;
- разбиране и подпомагане на планетното биоразнообразие;

¹ На български език името на музейната институция се изписва съгласно транскрипцията ѝ от английски език, като в буквален превод от англ. на бълг. названието Smithsonian означава „Смитсонов“ или „На Смитсон“. По-нататък за краткост – назв.: институт „Смитсониън“ (въпреки че на англ. ез. най-често той се нарича Smithsonian).

² **About Us.** <http://www.si.edu/About> – 06.05.2011. – 1 с.; **Mission and Vision.** <http://www.si.edu/About/Mission> – 06.05.2011. – 1 с.; **The museums and Zoo.** <http://www.si.edu/Museums> – 06.05.2011. – 1 с.; **Newsdesk of the Smithsonian institution.** <http://newsdesk.si.edu> – 06.05.2011. – 1 с.; **Research centers and programs.** <http://www.si.edu/ResearchCenters> – 06.05.2011. – 1 с.; **James Smithson & the Founding of the Smithsonian.** http://siarchives.si.edu/history/main_founding.html – 06.05.2011. – 1 с.; **Smithsonian Collections.** <http://www.si.edu/Collections> – 06.05.2011. – 1 с.; **What is next? Annual report 2009.** http://www.si.edu/Content/Pdf/About/SI_Strategic_Plan_2010-2015.pdf – 06.05.2011. – 29 с.

- ценене на културите по света;
- разбиране на американския опит.

И още – улесняване достъпа за чужденци; съживяване на образованието; прекосяване на различни граници за постигане на интердисциплинарност; допълване на колекциите; подобряване на комуникационното обслужване и оценка на извършваната дейност. По-подробно за всички ценности и приоритети може да се прочете в Стратегическия план за развитие на Института за периода 2010–2015 г. На официалния сайт на Института са достъпни в PDF формат и годишните доклади за периода 2004–2009 г.

Институтът носи името на своя основател Джеймс Смитсон, роден през 1765 и починал през 1829 г. Джеймс бил незаконен син на Хю Смитсон, херцог Нортъмбърленд, и вдовицата Елизабет Мейси. През 1786 г. той завършил Пембрук колидж с научна степен магистър на естествените науки. През целия си живот се занимавал с проучвания и експерименти в областта на химията, геологията и минералогията. Прекарал дълги години, пътувайки из Европа и събирайки материали за колекцията си от минерали.

В началото на XIX в., след смъртта на родителите си, той избрал да приеме фамилията на баща си – дотогава се наричал с майчината си фамилия Мейси и така останал в историята като Смитсон. По времето на Наполеон и войната между Англия и Дания той бил поставен под домашен арест в продължение на две години. Като цяло здравето му било доста нестабилно. На 23 октомври 1826 г., докато живеел в Лондон, Смитсон съставил своето завещание, оставяйки цялото си наследство на своя племенник, но с клаузата, че ако последният няма законни наследници, всичко ще бъде наследено от Обединените щати, за да се основе във Вашингтон, под името „Смитсониън институшън“, едно учреждение, което ще работи за увеличаването и разпространението на знанието сред хората.

Когато през 1835 г. племенникът починал, без да остави наследници, наследството на Смитсон преминало в ръцете на американския Конгрес. През следващите осем години били обсъждани различни възможности какво по-точно да се направи с това завещание – да се основе университет, астрономическа обсерватория, научноизследователска лаборатория, музей или библиотека. Началото било положено на 10 август 1846 г., когато президентът Джеймс Полк подписал официален документ за основаването на Смитсониън институшън, който включвал повечето от предложените идеи. През 1904 г. с помощта на Александър Греъм Бел тленните останки на Смитсон били пренесени в Института. Останал въпросът какво Смитсон е имал предвид с думите си за увеличаване и разпространяване на знанието и защо е избрал да завещае своето наследство на страна, която никога през живота си не е посещавал.

Могат да се правят много предположения за същинските причини, но е факт, че самият той никога не е споменавал, където и да било, и никога не е говорил относно идеята си да завещае всичко свое на бившите британски колонии. Богатството на колекциите на Института е съставено от 137 млн. експоната, предмети и произведения на изкуството; 126 млн. от общо 137-те са притежание на Националния музей по естествена история; 6.4 млн. дигитални документа са достъпни онлайн през Центъра за търсене на колекции³; 1.8 млн. библиотечни тома са

³ <http://collections.si.edu/search>

притежание на Смитсоновия библиотечен институт; над 30 хил. кубични метра побират архивните материали на Архива. По-подробна информация относно това защо са важни колекциите на Института и какво съдържа всеки музей и галерия поотделно, се съдържа на следния линк: <http://newsdesk.si.edu/factsheets/fact-sheet-smithsonian-collections>. (Тук е много трудно да обхвана накратко и без това синтезираната информация, затова ще се въздържа да я представям.) Онлайн колекциите могат да се търсят по три от четирите налични категории (без „Любими на децата“), всяка включваща и съответстващите на профила музеи и галерии; и още по библиотечни и архивни ресурси и служби.

Институтът „Смитсониън“ е не само най-големият музеен комплекс в света, състоящ се от 19 отделни музея и галерии⁴, Национален зоологически парк и девет научноизследователски центъра⁵, управленски орган, администрация, персонал и доброволци, но за мен е и най-модерната световна музейна институция. В това определение имам предвид не само съвременната концепция за бъдещото му развитие, за поставените цели и задачи, за успешното управление и финансиране на цялата гигантска структура, не само огромния интерес, който предизвиква у хората, но и за изключителната мрежа от взаимосвързани сайтове и линкове, които дават невероятната възможност на всеки човек по света, имащ достъп до интернет, да се запознае из основи с всичко, свързано с историята и дейността на института.

Лично аз не знам за друг световен музей, който да е разработил подобна информационна мрежа, достъпна буквално за всекиго. За мен беше удивително да я открия – човек може да прекара дни, заровен из най-разнообразните информационни ресурси, без да е прочел всичко.

Изобщо използването и търсенето на традиционна литература е абсолютно излишно и не се налага, което направи възможно и написването на една такава тема. Разбира се, тук не можах да включа всичко онова, което ми се искаше. Но в общи линии се очертават основните шрихи на неповторимия институт „Смитсониън“. Волята на неговия косвен основател наистина е била изпълнена. Днешния си облик Институтът дължи на усилията на всички хора, които в продължение на повече от 165 години са се стремели да го развиват, разширяват, организират, направляват, обогатяват, пресъздават.

И днес институтът „Смитсониън“ свидетелства пред света как би трябвало да се цени не само собственото национално културно и научно наследство, но и това на останалите народи, за да се създаде общочовешка съкровищница.

⁴ <http://www.si.edu/Museums>

⁵ <http://www.si.edu/ResearchCenters>

Публикационната активност като оценка на научните постижения¹

Руджеро Гиляревски²

The publication activity
as an assessment of the scientific achievements

Rudzhero Gilyarevskiy

Summary

Ruggero Sergeevich Gilyarevsky – philologist, specialist in informatics, scientific and mass communication. Doctor of philological sciences (D.Sc.), professor, honored scientist of the Russian Federation. Head of scientific research in informatics in the All-Russian Institute for Scientific and Technical Information at the Russian Academy of Science.

In the article are discussed the sources of the modern policy for incentive the publication activity of the scientists, the impact of this policy on the scientific journals, a possibility of assessment of the efficiency of the scientific activity according to the quantitative data related to the edition of journals. An inference is drawing about the necessity of the improvement of methods for assessment of the results of research work. These methods should be based on the indicators encompassing the whole system of the scientific activity and not only the number of publications which are the final outcome of the scientific research.

Translated from the original (*Научно-техническая информация. Сер. 1. Организация и методика информационной работы*, 2014, № 8, с. 1–9 : табл.) by Alexandra Kumanova.

Key-words: publication activity of the scientist, efficiency of the research activity, results of the scientific work, role of the scientific journal, citation statistics.

„Публикувай или ще загинеш!“ А няма ли да загине в резултат на това науката?

Под мотото Publish or Perish! – „Публикувай или ще загинеш!“ – днес се реализира широкомащабен социален проект за стимулирането на публикационната

¹ Първ. публ. в: *Научно-техническая информация*, сер. 1. Организация и методика информационной работы, 2014, № 8, с. 1–9 : табл.

² Руджеро Сергеевич Гиляревски е филолог, специалист в областта на информатиката, научни и масови комуникации. Доктор е на филологическите науки, професор, заслужил деец на науката на Руската федерация. Ръководител е на научни изследвания по информатика във Всеруския институт за научна и техническа информация към Руската академия на науките (ВИНИТИ РАН).

активност в научното съобщество. Под публикационна активност на учените в наше време се разбира дейността им, свързана с публикуването на статиите им в научните списания и получаването на библиографски препратки към тези статии в публикациите на други учени (което на руски неправилно се нарича *цитиране*³).

В Русия държавните органи, контролиращи образованието и науката и управляващи тази сфера, определят броя на статиите, необходим за присъждането на научни звания на научните работници. Тези статии трябва да бъдат публикувани в списания, включени в списъците на рецензирани списания с определен *импакт-фактор*, включени в чуждестранни и руски бази данни. От университетите се изисква да предоставят сведения за броя на *цитирания* на статии, публикувани през последните 5 години в рецензирани научни списания на света, индексирани в базите данни *Web of Science*, *Scopus*, РИНЦ, в чуждестранни тематични бази данни (например *Social Science Research Network*), признати от научната общност, а също така за броя на научните списания, в това число електронните, които се издават от съответната образователна организация.⁴

Работниците от предишните институти на Руската академия на науките получават индивидуални рейтинги и стимулиращи ги парични суми към заплатата в зависимост от тъй наречените показатели на резултативност на научната дейност, които се изчисляват според броя и обема на публикациите в споменатите списания. Средните показатели на цитируемостта на публикациите на научните работници, преподаватели и професори се взимат предвид при атестирането им и акредитирането на научните учреждения и висшите учебни заведения.

Показателят „Публикационна активност“ стриктно се отчита от научните фондове при разпределението на грантовете за научни изследвания. Например наскоро създаденият Руски научен фонд изисква от ръководителя на проекта в областта на точните и приложни науки не по-малко от 11 публикации за последните пет години в изданията, индексирани в базите данни на *Web of Science* или *Scopus*, а условието за предоставянето на гранта е задължението да се отразят резултатите в 15 такива публикации.

Научното съобщество е реагирало на тези административно-финансови мерки, като активизира публикационната си дейност. Ако преди всеки учен е чакал окончателните резултати от изследванията или разработката, за да публикува статията си, то сега започнаха да се публикуват междинни резултати. Публикуването дори на такива резултати е започнало да заема все по-малко място в научните списания, които се запълват с материалите от дискусии, обсъждане на концепциите, терминологията, а също така с прегледи на по-рано публикуваните статии.

Редакциите на списанията също не са останали бездейни. Те, разбира се, се стремят да повишат рейтинга на изданието си и тъй като той започна да зависи

³ Английската дума *citation* означава *споменаване, позоваване* и не съответства на руската дума *цитиране*, означаваща буквално повторение на *чуждия* текст. Обаче в дадения случай в качеството на термин се е утвърдила директна калка от английски език, тъй като става дума за библиографски препратки. За цитиране в руското значение се използва английската дума *quotation*.

⁴ *Письмо* Министерства образования и науки РФ от 18 марта 2014 г. № АК-610/05 „О проведении мониторинга эффективности образовательных организаций высшего образования в 2014 году“.

от броя на получаваните от публикуваните в него статии препратки, се стараят да увеличат количеството им. При това понякога те прибягват и до не съвсем коректни методи. Така например издателството „Аналитика Родис“, което отпечатва 14 списания в широк спектър от научни дисциплини, е разпратило на членовете на редакционните съвети и редакционните колегии на списанията, а също и на авторите електронно писмо със следния текст:

„Обръщаме Вашето внимание на това, че във връзка с променените критерии за оценяване на качеството на научните списания особено важно става цитирането, поради което ние предоставяме намаление на авторите, които цитират статии от нашите списания: 1–2 препратки – намаление 10%, 3–4 препратки – намаление 20%, 5 и повече препратки – намаление 30%. За цитирането на статиите от нашите списания в списанията, влизащи в списъците на *Web of Science*, *Scopus*, *Web of Knowledge*, *Astrophysics*, *PubMed*, *Mathematics*, *Chemical Abstracts*, *Springer*, *Agris*, *GeoRef*, се предоставя намаление за една публикация от 50%. [...] Препоръчва се да се цитират статиите на други автори (не собствените!), издадени през предходните две години: тоест през 2014 г. трябва да се цитират статиите, излезли в периода 2012–2013 г., а също така, при необходимост, и статиите от други години.“⁵ Но и самите автори, които са членове на тесните научни съобщества, така наречените „незрими колективи“, разбирайки значимостта на прословутото цитиране от множеството трудове, послужили за източници на творчеството им, се позовават преди всичко на трудовете на своите познати. Образуват се клъстери от библиографски препратки, които отразяват не толкова истинската общност на темите на изследвания, колкото личните отношения между участващите в тях. След като се озоваха в ръцете на чиновниците, инструментите за оценяването на качеството на научната работа, на значимостта на научните публикации, създадени през многовековната еволюция на интелектуалното творчество, все повече започнаха да дават изопачена оценка на състоянието на науката. А както е известно, научното списание до ден днешен представлява важно средство за научна комуникация, без която никаква наука не е възможна.

Но кога се случи това, кога се появи призивът да се пишат и публикуват статии в списанията на всяка цена? От този въпрос се е заинтересувал един от най-изтъкнатите представители на нашата професия – Юджин Гарфилд, който през следващата година навършва 90 години. Още през 1996 г. професорът на Рокфелеровия университет Джошуа Лидърбърг го попита за това и той си призна, че макар и да използва този израз през последните 30 години, той никога не е срещал препратки към източника му.⁶ След задълбочено търсене стигнахме до Маршал Маклюън⁷, който през 1951 г. е написал на поета Езра Паунд (който презрително е наричал университетите *кръчми*): „Кръчмите са застанали на колене пред тези клозети [администратори на фондовете], като ги смятат за Санта-Клаусовци. Те ще изследват всичко, което ще утвърди Санта-Клаус. Ще мислят с неговите мисли, докато той им плаща сметките, за да ги осребрят, преди те да бъдат одобрени

⁵ *a-editor@yandex.ru* [онлайн]. [прегледан 26.11.2013].

⁶ **Garfield**, E. What is the primordial reference for the phrase „Publish Or Perish“? – *B: The Scientist*, 1996, vol. 10, № 12, с. 11.

⁷ **Letters** of Marshall McLuhan. M. Molinaro, C. McLuhan, W. Toye, eds. Toronto: Oxford Univ. Press, 1987, с. 226.

от този, моля за извинение, професорски плъх. *Да публикуват или да загинат* е мотото на тези кръчми“⁸.

При по-нататъшното издирване Ю. Гарфилд е стигнал до книгата на социолога Л. Уилсън „Социологическото изследване на професия“⁹, за пръв път излязла през 1942 г. В главата за престижа на изследователската функция авторът пише: „Прагматизмът, който доминира в академическите среди, повелява да се напише нещо и да се даде за печат. Ситуационните императиви диктуват кредото да *публикуваш или да загинеш* за съобществото“¹⁰. Л. Уилсън като студент е бил ученик на Робърт Мертон (1910–2003), патриарха на социологията на науката, който си спомнял, че в годините преди войната това кредо е било широко разпространено в научната среда. Уикипедия ни съобщава, че този израз се е срещнал в една книга, публикувана през 1932 г.¹¹ и в „Бюлетин на Асоциацията на американските колежи“ от 1938 г. в следния контекст: „Ние прекалено често си позволяваме да заместяваме изследване с описанието му. Хуманистът казва: *чети или ще подивееш*, а ученият повтаря този израз, като добавя: *публикувай или ще загинеш*“¹².

Всички тези хора добре са разбирали колко е пагубна за науката преднамерената активизация на публикационната активност, въпреки че тогава ставаше дума за оценката на научната дейност само на учените и само според броя на публикуваните от тях трудове. За Р. Мертон първи функционални императиви са били: колкото се може по-бързо да предава своите научни резултати на колегите си, но да не бърза с публикуването им; да бъде възприемчив за новите идеи, но да не се поддава на интелектуалната мода; да се стреми да намира знание, което ще бъде високо оценено от колегите, но да работи, без да обръща внимание на това, как се оценяват резултатите от изследванията му.

Но работата не е само в обсъжданото тук кредо и изразяващия го слоган. Като цяло става дума за ролята на научното списание в системата на научната комуникация и развитието на науката, за научната етика и съответствието ѝ на господстващите в научната общност нрави и за разумното използване на инструментите за оценяването на научната работа, която е важен вид интелектуална дейност. За да съдим за това, ще ни се наложи поне малко да навлезем в историята на въпроса.

Произход на научното списание

Списанието като вид издание се появява през XVII в.: за точната дата на това събитие се смята 5 януари 1665 г., когато е бил публикуван първият брой на френския седмичник *Le Journal des Sçavans* (Списанието на учените), който е

⁸ “The beaneries are on their knees to these gents [foundation administrators]. They regard them as Santa Claus. They will do ‘research on anything’ that Santa Claus approves. They will think his thoughts as long as he will pay the bill for getting them before the public signed by the profesorry-rat. ‘Publish or Perish’ is the beanery motto.”

⁹ Wilson, L. A Study in the sociology of a profession. New York: Oxford Univ. Press, 1942; New York: Octagon Books, 1964; New Brunswick, N. J.: Transaction Publishers, 1992 and 1995.

¹⁰ The prevailing pragmatism forced upon the academic group is that one must write something and get it into print. Situational imperatives dictate a ‘publish or perish’ credo within the ranks.

¹¹ Coolidge, H. J. Archibald Cary Coolidge: Life and letters. London: R.H.Lord Books for Libraries Press, 1932.

¹² *Association of American Colleges Bulletin*, 1938, vol. 24, c. 465.

дал името на този вид периодични издания. През същата година излиза и първият брой на английското списание *Philosophical Transactions* (Научни трудове). След половин век (през 1714 г.) в Германия излиза и първото реферирано списание *Aufrichtige und unpartheyische Gedancken über die Journale, Extracte und Monats-Schriften, worinnen dieselben extrahiret, wann es nützlich suppliret und wo es nöthig emendiret werden* (Искрени и извънпартийни мисли за списанията, екстрактите и месечниците, които се извличат и според нужда се допълват и се поправят).¹³

Научното списание е произлязло от кореспонденцията между учените. В края на XVI и първата половина на XVII в. учените са били толкова малко, че те са разменяли резултатите от научната си работа при лични срещи или в писма. „През първата половина на XVII в. къщата на абат Мерсен (в Париж) е била център на световната наука и математика. Без да се задоволява с организирането на седмични дискусии с участието на най-изтъкнатите учени, абатът с неравния си почерк е водил изключително обширна кореспонденция с учените от цяла Европа, като е съобщавал на всички за всичко, което е било ново и е представлявало интерес.“¹⁴

Главното предназначение на тези издания, определило характера на научните списания през следващите 150 години, е станало информирането за резултатите от изследванията във всички области на науката, литературата и изкуството, като по-специално внимание се отделяло на природните науки и техниката. За разкриването на съдържанието на книгите по онова време широко са използвали преките заемки и цитати от текстовете. Първоначално научната хроника е играла в списанието второстепенна роля, но постепенно все повече място в него започнали да заемат съобщенията за експериментите в областта на природните науки и наскоро откритите природни явления. Оригиначните статии в продължение на целия XVIII в. рядко са били публикувани в списанията. Обикновено те принадлежали на големи учени и са били в условната форма на традиционни писма от един учен до друг: така е било прието да се съобщава за научни открития в предишни епохи.

От XIX в. насам списанията стават основен източник на научните сведения. В тях се съдържала най-нова информация, освещавали се последните постижения на науката и техниката. През миналото столетие се е утвърдила изключително важна практика във всяка статия, публикувана в списанията, да се споменават всички научни трудове, които са били използвани при написването ѝ. Статиите в научните списания в днешно време са основен източник на научната информация, те трайно заемат първо място сред всички останали документи. Изследването на библиографски запитвания на няколко хиляди учени и инженери е показало нееднократно, че до 70% от всички използвани от тях източници са статиите в списанията.

Обаче увеличението на броя на списанията и бързото стареене на публикуваните в тях статии са довели до това, че вече от 30-те години на XX в. насам списанието като източник на информация започна да се подлага на критика от страна на учените. Те са предложили множество проекти за замяна на научните списания с други средства за разпространяването на знанията. В основата на тези

¹³ Бониц, М. Научное исследование и научная информация. пер. с нем. Р. С. Гиляревского. – Москва: Наука, 1987, с. 26.

¹⁴ Бернстайн, П. Против богов. укрощение риска. Москва: Олимп-Бизнес, 2006, с. 77.

проекти е било предложението вместо да се издават списанията – да се депонират статиите в специални отраслови центрове и да бъдат отразявани в реферативни научни списания.

Един от първите проекти от този род е бил предложен от руските учени, делегати на Международния геологически конгрес през 1933 г. През същата година англичанинът У. Дейвис е направил аналогично предложение, което е залегло в основата на известния „план на Бернал“, публикуван през 1939 г. в книгата на Дж. Бернал „Социалната функция на науката“¹⁵. Този план е бил обсъждан през 1948 г. на Конференция по научната информация, свикана от английското Кралско общество, а през 1958 г. – на Международната конференция по научна информация във Вашингтон. Дж. Бернал е предложил да се откаже и самата статия като форма на съобщение за резултатите от научните изследвания, тъй като тя не осигурява бързо и адекватно тяхното отразяване. Рационалните моменти на тези негови идеи са били реализирани при създаването на система за депониране на непубликувани научно-технически документи. Но планът на Бернал надали някога ще бъде изцяло реализиран, понеже той не отчита много от закономерностите на научните публикации.

Научните публикации, и по-специално статиите в списанията, са важен компонент на системата от научните комуникации, който, на свой ред, служи за основа на науката като социално явление. Ако не разбираме вътрешните закономерности на тази система, ние няма как да реализираме в нея каквито и да било проекти, тъй като резултатите могат да се окажат съвсем различни от целите на проекта. Преди всичко трябва да имаме предвид, че самият характер на научната дейност може да се разглежда в рамките на две противоположни концепции.

Една от тях е била формулирана през 1929 г. от испанския философ Х. Ортега-и-Гасет. Той пише: „...експерименталната наука се е развивала до голяма степен благодарение на усилията на изключително посредствени хора и дори доста посредствени. С други думи, в съвременната наука – това начало и символ на нашата днешна цивилизация – намират място интелектуално посредствени хора и им се дава възможност да се трудят за нея. По този начин повечето учени спомагат за общия напредък на науката, като остават затворени в тесните клетки на лабораториите си, като пчели в килийките на кошера или като в кула от слонова кост“¹⁶.

Концепцията за егалитаризъм в науката е била подкрепена от такива учени от миналия век като Н. Винер и Дж. Бернал. Доскоро почти всички пишещи за науката явно или неявно се придържаха към това мнение. Върху него се базира „общественото знание“ на Дж. Займан¹⁷, „личностното знание“ на М. Полани¹⁸, „комуникативното същество на науката“ на У. Гарви¹⁹.

¹⁵ **Bernal, J. D.** The Social function of science. London: Routledge, 1939. – В: *Appendix VIII*. Watson D. Project for scientific publication and bibliography.

¹⁶ Ortega y Gasset, J. *Rebelión de las masas*. Madrid, 1929; *The Revolt of the masses*. New York, 1932; цит. по кн.: *Комуникация в современной науке*. Москва: Прогресс, 1975, с. 390.

¹⁷ **Ziman, J.** Public knowledge: an essay concerning the social dimension of science. Cambridge: Univ. Press, 1957.

¹⁸ **Полани, М.** Личностное знание. на пути к посткритической философии. пер. с англ. М. Б. Гнедовского. Москва, 1985.

¹⁹ **Garvey, W. D.** Communication: The essence of science. Oxford: Pergamon Press, 1979.

Все по-често обаче справедливостта на това общо мнение се подлага на съмнение. То е било разколебано от впечатляващи изследвания на Р. Мертон, който е доказал, че в науката действа принципът, провъзгласен още в Евангелието от Матей: „Който има, нему ще се даде и ще му се преумножи, а който няма, и това, що има, ще му се отнеме“²⁰. За същото става дума и в трудовете на Д. Прайс, който разкрива социалния механизъм на цитирането на научните публикации, и С. и Дж. Коули, открили тясната връзка между интензивността на цитирането и реалния принос на учения към науката. По време на провеждането на тези и други, свързани с тях социологически проучвания, които са били провеждани предимно върху материала, взет от цитатите от трудовете на физиците, е било доказано, че повечето от публикуваните научни резултати почти никога не се използват от най-изтъкнатите учени, които правят най-значимите открития. Изводите, които следват от това, добре е формулирал Дж. Коул: „От всички социални институции науката се оказва сред най-стратифицираните. Наблюдава се съществен разрыв между малка „елитна“ групировка и основната маса учени. В същото време, въпреки тази стратификация, в науката се поддържа постоянно една ценностна система, основаваща се на принципите на егалитаризма и непрекъснатото изтъкване на духа на колективизма“²¹.

Елитарната концепция, според която развитието на науката се осъществява благодарение на големите открития на изтъкнатите учени, е била подготвена от Т. Кун, от книгата му „Структурата на научните революции“. Според него научните революции обезсмислят постиженията на *нормалната* наука. Той пише: „Мнозинството от учени по време на научната си работа са заети с това да внасят ред. Точно тази работа аз наричам нормална наука... Учените, занимаващи се с нормалната наука, не си поставят за цел да създават нови теории, освен това те обикновено са нетърпими и към създаването на такива теории от други. Напротив, изследването в нормалната наука е насочено към разработването на онези явления и теории, съществуването на които парадигмата съзнателно предполага“²².

Тази концепция е предопределена и от много трудове на Д. де Сола Прайс, в частност от книгата му „Голяма наука – малка наука“²³, в която е била издигната хипотезата, съгласно която половината от всички научни открития принадлежи на учените, броят на които е корен квадратен от общия им брой. В друг свой труд Д. де Сола Прайс изказва подобна мисъл по следния начин: „...ако например в света излизат 30 хиляди списания или в някоя страна има 1 млн. научни работници, то само едно малко ядро от 175 списания и хиляда учени са отговорни за половината от цялата литература като количество и, вероятно, за 70–80% от важността на съдържанието“²⁴.

²⁰ Мертон, Р. К. Эффект Матфея в науке. накопление преимуществ и символизм интеллектуальной собственности. – В: *THESIS*, 1993, вып. 3, с. 256.

²¹ Коул, Дж. Схемы интеллектуального влияния в научных исследованиях. – В: *Коммуникация в современной науке*. Москва: Прогресс, 1976, с. 422–423.

²² Kuhn, T. S. *The Structure of scientific revolutions*. Chicago, 1962; Кун, Т. С. Структура научных революций. пер. с англ. И. Э. Налетова. Москва, 1975, с. 11, 43–44.

²³ Price, D. *Little science, big science*. New York: Columbia Univ., 1963; Прайс, Д. Малая наука, большая наука. – В: *Наука о науке*. сб. статей. Москва: Прогресс, 1966, с. 281–384.

²⁴ Прайс, Д. Регулярные закономерности в организации науки. – В: *Органон*, 1965, № 2, с. 246–247.

За доказването на тази концепция са послужили трудовете на Ю. Гарфилд, използвал библиографските препратки като инструмент за информационното търсене.

Библиографските препратки като инструмент за информационното търсене

Принципът на цитиране е бил използван от Института по научна информация на САЩ, основан през 1958 г. от Ю. Гарфилд, за създаването на принципно нов вид информационно обслужване. По време на търсенето на информация Ю. Гарфилд е използвал като индекси библиографските препратки в документите. В издаваните от него указатели на цитираната литература, наричани също „индекси на научното цитиране“, тези препратки са разположени по азбучен ред на фамилните имена на авторите на цитираните трудове, като са посочени сведенията за документите, в които се споменават тези трудове. Творбите, които са били използвани за написването на статията, представляват своего рода координатна мрежа за търсенето ѝ. Ако една статия е посветена на съвсем нов проблем, който не е отразен в класификацията на науките, с още неутвърдена и малко известна терминология, то е много трудно тя да бъде открита в потока на световната литература с други методи. Указател на цитираната литература може да се представи като система от много нива на библиографски описания на документи, които се намират в обратна връзка един с друг.

Разбирането на потенциални възможности за групиране на документи според признака „обща препратка“ и стремежа максимално да се използва натрупаният масив в машиночитаема форма са довели до търсенето на нови пътища за прилагането на метода на цитиране. Още през 1963 г. М. Кеслер в Масачузетския технологичен институт (САЩ) е предложил да се смятат за свързани по смисъл документите, чиито автори се позовават на едни и същи трудове, а с броя на съвпадащи препратки да се измерва степента на такава свързаност. Този метод, който М. Кеслер е наричал *библиографско съчетание* на документите, дълго време не е имал широко практическо приложение, но през 1968 г. Ю. Гарфилд го е използвал за създаването на ретроспективна система за търсене върху компактдискове.

По друг начин са подхождали към този проблем сътрудникът на Института по научна информация на САЩ Г. Смол и тогавашната докторантка на Ю. А. Шрейдер (ВИНИТИ) И. В. Маршакова. Те по едно и също време, независимо един от друг, през 1972 г. са предложили да се смятат за свързани по смисъл и тематично трудовете, на които съвместно се позовават авторите на няколко документа. Този метод, който най-често наричат *съвместно цитиране*, има друга комуникационна основа. Във всяка една област на изследване има определен набор от важни трудове, отразяващи познавателната основа на тази област. Такива трудове се цитират от много изследователи и затова принадлежат към често цитираните. Нещо повече, те често се цитират заедно, като по този начин образуват съвместно цитиране. С други думи, едновременното споменаване на всякакви две или повече публикации в някакви последващи е прието да се нарича съвместно цитиране. Честото съвместно цитиране свидетелства за концептуалната близост между пуб-

ликациите, тъй като те се използват като единен комплекс. Между тези трудове сякаш възникват невидими връзки, които след нагледното им изразяване образуват смислови концентрати (кълстери). Съвкупността от такива кълстери на ключови трудове, отразяващи изследователските области, представлява своего рода карта на определена научна област, а съвкупността от карти – атлас на науката към даден момент.

При условие че подобни атласи се издават редовно (досега са излизали атласите по биология, биохимия, геология, математика, изчислителна техника), се появява възможност да следим редовно за динамиката на развитието на научните дисциплини, школи, направления, колективи, а следователно и целенасочено да въздействаме върху това развитие, т.е. да го управляваме. Методите на библиографското съчетание и кълстеризация на съвместното цитиране моделират съдържателните отношения между документите, като използват практиката и етиката на цитирането, които са се формирали при публикуването на научните трудове. Но всичко това е възможно само ако учените публикуват резултатите от изследванията си според появяването им и се позовават на трудовете, които те наистина са използвали. Ако обаче принуждаваме учените всяка година да публикуват каквото и да е и на всяка цена, то този инструмент за наблюдение върху развитието на науката се превръща в средство за измама на едни чиновници от други.

Какво на практика става днес с научните списания? Тъй като няма реална възможност да се правят изследвания на цялата съвкупност от списанията, съдържащи научна информация, обикновено се изучават малки групи от „елитните“ списания или централните зони на списанията в тесни области на науката.

Какво става с „елитните“ списания?

Елитни, разбира се условно, се наричат списанията, прецизно подбрани според техния импакт-фактор за отразяването в информационната система, създадена от Ю. Гарфилд през 1975 г. и наречена от него Отчети за цитиране на списанията (Journal Citation Reports – JCR). Това са най-авторитетните в научната общност списания по всички раздели на природните и обществените науки (според класификацията на науките, приета в САЩ).

Във ВИНИТИ на РАН е било проведено мащабно проучване, за да се разбере, доколко са устойчиви основните наукометрични показатели за такива списания в областта на природните науки за 16 години от 1995 до 2010 г.²⁵ Оказа се, че тези показатели остават динамически устойчиви, а използването им за оценяване на състоянията и тенденциите в развитието на науката е обосновано. Авторите²⁶ утвърждават, че от първоначалния състав на списанията са отпаднали само няколко. Получените от проучването данни позволяват да се оцени фактическото увеличаване на броя на елитните списания в областта на природните науки през анализирания период, броя на статиите в тях, а също така техният сумарен и среден импакт-фактор (*табл. 1*).

²⁵ Либкинд, А. Н. и др. Моделирование динамики процесса сохранения журналов в качестве наиболее авторитетных изданий. – В: *НТИ*, сер. 2, 2013, № 3, с. 9–34.

²⁶ Пак там.

Табл. 1

*Увеличаване на броя на списанията и статиите
в областта на природните науки в Journal Citation Reports (1995–2010)*

Параметри	1995	2010	Увеличаване
Брой на списанията	4623	8073	1,75
Брой на статиите	607 049	1 080 209	1,78
Среден брой на статиите в списанието	131,3	133,8	1,02
Сумарния импакт-фактор	5873,2	16 216,0	2,76
Средния импакт-фактор на списанието	1,27	2,01	1,58

Анализът на указаните във *табл. 1* данни сочи, че средният брой на статиите в годишния комплект на елитното списание през периода от петнадесет години почти не се е променил, а обемът на цитирането е съществено нараснал. Това потвърждава наличието на негативни последици от стимулирането на необоснованото цитиране дори в елитните списания, тъй като през предходните години средният брой на препратките към една статия е бил относително стабилен.

Друго проучване на елитните списания е било проведено от трима професори от два канадски и един естонски университет. Резултатите от това проучване са били публикувани под заглавието „Настъпва ли упадъкът на елитните списания?“²⁷. Учените са изследвали 27,8 млн. статии от тринадесет списания за 1970–2010 г. и 784 млн. препратки към статиите в тези списания според базите данни на Web of Science. В дадения случай елитни са наречени списанията, които се издават отдавна и през 1911 г. са имали най-висок импакт-фактор, като са включвали 1% от най-цитираните всяка година статии (Nature, Science, Proceedings of the National Academy of Science, Cell, Lancet, New England Journal of Medicine, Journal of the American Medical Association). Други проучвани списания, които са били наречени „развиващи се“, са имали най-висок ръст в своя дял от често цитируеми статии през последните четиридесет години (PLoS One, Journal of Clinical Oncology, Nano Letters, Advanced Materials, Nature Materials, Chemical Reviews). Авторите²⁷ отбелязват, че през последните 20–25 години ситуацията с престижността на списанията, определяна от цитирането на статиите в тези списания, бързо се променя. Това, според тях, се дължи на разпространението в интернет на отделни статии, несвързани със списанията, в които те са публикувани. Затова традиционно елитните списания (включително Science и Nature) започват да отстъпват по обем на цитирането на „развиващи се“ списания. При това, за да влязат в групата на най-

²⁷ Larivière, V., Lozano, G. A., Gingras, A. Are elite journals declining? [онлайн]. [прегледан 05.11.2013]. <http://arxiv.org/fip/papers/1.304/1.304.6460.pdf>

Пер. на рус. яз.: *Международный форум по информации*, 2013, т. 38, № 3, с. 3–9.

цитираните 5% или 1% списания, те трябва да получават два пъти повече препратки, отколкото преди 40 години. По този начин и в това изследване се потвърждава необосновано бързото нарастване на цитирания на статиите в списанията.

Още едно изследване, свидетелстващо за неблагоприятия в сферата на научните списания под влиянието на активизацията на публикационната активност, проучва практиката на цитиране на публикациите на руски автори в англоезичните списания²⁸. В статията (една от авторките, която е сътрудничка на Научноизследователския университет – Висше училище по икономика, О. Кирчик), основаваща се на база данни Web of Science, се демонстрира, че най-добре се цитират статии на руските автори, публикувани в англоезичните западни списания. Това очевидно за всеки руски учен обстоятелство бихме могли да илюстрираме с данните, характеризиращи не само положението на нещата, но и особеностите на използваната в това изследване база данни Web of Science (табл. 2 и 3).

Табл. 2

*Руските и чуждестранните списания
и руските статии според категориите на списания (1993–2010)*

Категориите на списания	Списания		Статии	
	Брой	%	Брой	%
Руските списания, издавани на английски ез.	7	0,1	870	0,2
Руските списания, издавани на руски ез.	86	1,2	80 626	16,2
Руските списания, преведени на англ. език	129	1,8	191 838	38,5
Чуждестранните списания	6 923	96,9	224 887	45,1
Общо	7145	100,0	498 221	100,0
В това число руските списания	222	3,1	273 334	54,9

Не можем да не отбележим, че в базата данни Web of Science от 7145 списания, в които са публикувани статиите на руските автори, само 222 са руски, което прави 3,1% , при което 1,9% от тях са на английски език и само 1,2% – на руски. При това 54,9% от статиите на руските автори са публикувани в руски списания и

²⁸ **Kirchik, O.**, Gingras, Y., Larivière, V. Changes in publication languages and citation practices and their effect on the scientific impact of Russian Science (1993–2010). – B: *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 2012, vol. 63, № 8, с. 1411–1419.

45,1% – в чуждестранни. Това явно не отговаря на реалното разпределение както на списанията, така и на статиите. В Русия всяка година се издават около 3000 списания, като една трета от тях влиза в списъка на рецензируемите научни списания, в които се отразяват резултатите от дисертационните изследвания. Затова надали трябва да очакваме правдоподобна картина на използването на трудовете на руските автори от чуждестранни учени, ако се основаваме само на материалите на тази база данни, тъй като тя отразява главно възгледите на американски учени, които взимат под внимание само своите сънародници.

И все пак разпределението на препратките, дадено във *табл. 3*, съответства на изразеното по-горе мнение за отношението на американските учени към руските им колеги. Най-малко американските учени се позовават на руските учени в рускоезичните списания, най-много – в своите списания. Руските учени също се позовават на руските трудове почти 4 пъти по-често в своите списания, отколкото в чуждестранни, в преведените почти 2 пъти повече, отколкото в излизаци направо на английски. Обаче в чуждестранните (предимно американски) списания американските автори по-често се позовават на трудовете на руските учени, отколкото те самите (вероятно поради голям брой на получените от руските автори препратки в трудовете на учените от други страни).

Табл. 3

Библиографски препратки, получени в статиите на руски автори, според категориите на списанията и страните, от които са цитиращите ги автори (1993–2010), в проценти

Страната, от която е получена препратка	Рус. списания на англ. ез.	Рус. списания на рус. ез.	Рус. списания, прев. на англ. ез.	Чуждестранни списания
Русия	21,2	63,8	40,2	15,2
САЩ	14,0	4,5	10,0	17,0
Германия	6,5	2,9	6,3	9,2
Франция	3,2	1,3	3,5	5,5
Великобритания	3,2	1,4	2,7	4,8
Китай	5,2	0,8	3,4	4,5
Япония	4,2	0,9	2,7	4,6
Италия	2,4	0,8	2,4	3,9
Канада	1,2	0,7	1,6	2,6
Испания	2,1	0,6	1,6	2,5

Особен интерес представляват резултатите от това изследване спрямо руската практика на цитирането в статиите, съдържащи препратки към трудовете на чуждестранни автори. Когато става дума за интернационализация на руската наука (за да не използваме негативния термин „глобализация“), най-често се има предвид проникването на сведения за постиженията на руските учени в чуждестранния печат. Според мен не по-малко, а може би и по-голямо значение има това, как ние (руснаците – бел. прев.) самите сме информирани за постиженията на чуждестранната наука. Приблизителна представа за това ние можем да придобием (като имаме предвид гореизброените ограничения на изходната база данни Web of Science) от табл. 4.

Табл. 4

Библиографски препратки, направени от авторите на руски статии, според категориите на списанията и страните, от които са цитираните автори (1993–2010), в проценти

Страната към статията, от която е направена препратката	Рус. списания на англ. ез.	Рус. списания на рус. ез.	Рус. списания, прев. на англ. ез.	Чуждестранни списания
САЩ	27,4	29,3	26,0	28,0
Русия	7,9	7,4	14,0	9,5
Германия	7,4	4,2	5,9	7,8
Великобритания	5,4	5,9	5,1	5,9
Франция	5,5	4,6	5,2	5,8
Япония	8,8	5,5	5,5	5,1
Русия	2,2	13,2	7,0	3,6
Италия	2,1	2,8	2,7	3,2
Канада	1,9	3,3	2,7	3,1
Швейцария	1,5	1,5	1,7	2,4

Преди всичко се откроява относителната еднаквост на дяла на препратките във всички категории списания (освен руските списания, издавани направо на английски език, вероятно поради малкия им брой) както в препратките към трудовете на руските, така и към трудовете на американските автори. А също така и фактът, че дялът на препратките към трудовете на американските учени надхвърля повече от три пъти дяла на препратките към трудовете на собствените си изследователи (със същото изключение). От всичко това се вижда, че съвкупността от

списанията, подбрани за база данни Web of Science, не дава обективни данни нито за получените от руските автори препратки, нито за практиката на руските учени в областта на цитирането.

Цитирането като средство за оценяване на научната продуктивност на учените и учрежденията

Като правим равностойност, трябва да отбележим, че тъй нареченото цитиране или по-точно казано, изучаването на разпределение на библиографските препратки към статиите в научните списания може да служи за интерпретирането на данни при съжденията за научната продуктивност на учените и учрежденията. За интерпретирането на тези данни обаче е необходимо да се отчитат много фактори, влияещи върху съответните съждения.

Преди всичко трябва решително да отхвърлим отъждествяването на публикационната активност с научната продуктивност или ефективност. Тези две последни категории за оценяването на интелектуалната дейност могат да дават само експерти след проучването на съдържанието на научните трудове.

Научните изследвания, резултатите от които се публикуват в статиите в списания, е прието да се делят на фундаментални и приложни. Резултатите от фундаменталните изследвания променят нашите представи за явленията и процесите, които се наблюдават в природата, обществото и мисленето. Резултатите от приложните изследвания ни позволяват да реализираме тези нови представи (насоки, тенденции, закономерности в развитието на различни отрасли на науката) в полезни методи, технологии, апарати, машини (в продукти или стоки, ако се изразяваме с езика на иновациите). Отраслите на науката се различават помежду си по преобладаване на фундаментални или приложни изследвания. Ясно е, че публикационната активност в научни отрасли и дисциплини, в които преобладават фундаментални изследвания, е значително по-висока отколкото в приложните.

Още по-съществени са различията в практиката и етиката на публикуването на статии в точните, природните, техническите, обществените и хуманитарните науки. Математикът получава съществени резултати веднъж на няколко години, а социологът или филологът може да публикува няколко труда за една година. Науките се различават с по-малка (обществените и хуманитарните) или по-голяма (природните и техническите) кумулативност. При първите необходимостта от преглед на натрупания обем от публикации (а следователно – и обемът на цитирането) е по-голяма, отколкото при вторите.

Освен това не бива да забравяме, че съвременната *голяма* наука (според терминологията на Д. Прайс) се отличава от предишната *малка* наука от лабораторен тип, когато всеки учен е бил и теоретик, и експериментатор, и сам е създавал приборите си. Сега, за да може един теоретик да напише статия, е необходим трудът на експериментатори, инженери, програмисти, информационни работници, които по научния си статут трябва да съответстват на неговото ниво. А трудът им далеч не винаги (и далеч не на всички тях) се отразява в съавторството или в написването на паралелни статии. При формалното оценяване на продуктивността и/или ефективността на научния труд само по броя на публикуваните трудове и/или получените препратки към тях се допуска сериозна грешка, спираща развитието на науката.

При оценяването на научните постижения или ефективността на научния труд, както и в атестационните изисквания за квалификацията на научните работници, се отчита предимно научноизследователската работа от теоретичен характер, като резултат от която и възникват научните публикации. Но теорията обобщава резултатите от експерименталните изследвания и наблюдения, които изискват апаратно, програмно, методическо осигуряване. То се създава от научните работници с не по-ниска квалификация.

Всички профили на научния труд се нуждаят от информационно осигуряване, което предполага мониторинг на научни, технологически и технически постижения, постоянното „преупаковане“ на знанията и много други неща, които влизат в понятието „научно-информационна дейност“, без която никаква друга – и особено изследователската дейност в науката, е невъзможна. Особено важно значение в наше време имат увеличаващите се потоци от информация, които облекчават достъпа до необходимата информация, навигацията по бази данни и документалните сбирки, класифицирането на тези данни, превод на текстовете на онзи естествен език, на който мислят научните работници, съответните терминологични изследвания, аналитико-синтетичната преработка на нова информация. Тези видове научна работа се нуждаят от същото морално и материално стимулиране, както и научните изследвания.

За усъвършенстването на системата за оценяването на резултативността на научната работа трябва да се разработят показатели, отчитащи цялата система на научната дейност, а не само изследователската ѝ част, която в наше време е завършващ етап, който се опира на всички предходни.

*Преведе от руски
Александра Куманова*

Арабските ръкописи – методика на предварителната обработка на фрагментите

Катя Исса

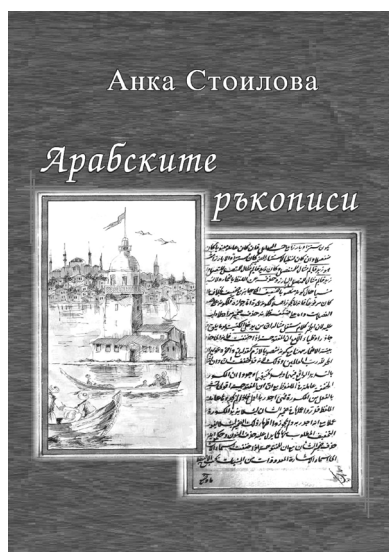
Arabic Manuscripts. Methodology of preparatory work with fragments

Katya Issa

Summary

The new book published by Sts Cyril and Methodius National Library is written by Anka Stoilova, and is titled: *Arabic Manuscripts. Methodology of preparatory work with fragments*. The book consists of preface and three chapters (1st: The Arabic manuscript; 2nd: Methodology of preparatory work with fragments and 3rd: The Arabic fragments in collection of Sts Cyril and Methodius National Library). *In addition to the text there are 241 illustrations, 28 tables and 12 figures. The book ends with conclusion, summary, references, vocabulary, lists of illustrations and of the manuscripts and materials used in the illustrations and appendix.*

Key-words: Anka Stoilova, Arabic Manuscripts, Methodology, work with fragments, Sts Cyril and Methodius National Library.

Към богатството на класическите произведения ние пристъпваме от пространството на своя свят и от опита на своето време, търсейки ценности, които да удовлетворяват нашите потребности. Често ги намираме, наричаме ги „вечни“, възползваме се от техните поуки, учим се от тяхната доблест, израстваме духовно, като черпим сила от техните непресъхващи извори. Съхранената мъдрост на арабските ръкописи не е непозната за нас, съвременните хора. Тя често прозира в проверени сентенции и ние мислим, че е твърде естествено те да са достигнали до нас през вековете и далечните земи по някакъв свой си, непознат, но съществуващ път. Замисляли ли сме се някога кой разчита сложните, едва личащи писания в арабските ръкописи, прилич-

ни на надиплена дантела, на места запазила за окото съвършената си красота, на места протъркана, прокъсана, избледняла от времето и с липсващи орнаменти от шевицата, на места трудна за разчитане шифрограма? Кой се ориентира в лабиринта от хоризонтално и вертикално, геометрически съвършено подредени или хаотично разпилени знаци и кой безпогрешно извлича ред от хаоса и ни поднася наготово мъдростта на предците? По света има такива хора, посветили живота си на красотата на арабското Слово и отдадени на благородната мисия да посвещават и другите в неговите тайнства.

В България на тази мисия се е отдала Анка Стоилова – авторката на най-новото издание на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, озаглавено „Арабските ръкописи. Методика на предварителната обработка на фрагментите“.

Книгата съдържа предговор, три глави, заключение и резюме. Текстът е богато онагледен с 241 илюстрации, 28 таблици и 12 фигури. Научният и справочен апарат включва списъци, приложения, речник на арабските думи, изрази и термини, библиография. Още първата част на първа глава – Арабският ръкопис – удивява с богатата информативност на всеки детайл от фрагмента и от ръкописната книга. Читателят едва сега си дава сметка колко много знания, колко години упорита работа са необходими и важни при издирването и съпоставянето на елементите на кодекса. Букви, графеми, печати, указалки, унвани, изпълващи ръкописите, създават сложни силуети, кръгови композиции, чертежи, схеми, рисунки, пресичащи се и засичащи се редове, сложната подредба на които символизира ту застинал танц, ту вихрен кръговрат, ту люшнала се на една страна узряла нива. Никога не бихме си помислили, че могат да бъдат важни и показателни толкова незначителни на пръв поглед подробности като цветът на хартията на ръкописите, съотношението между обемите на разноцветните части, броят на цветовете, начинът на сгъване на листовите в една кола и броят на прегъванията, определени от формата на кодекса. Пропорцията между ширината на лентата и междуредията, създадена вероятно за улеснение на читателя, често се нарушава от последващи коментари и вписвания, което прави труда на архивиста още по-тежък. Натъкваме се на множество ротации както на думи, така и на редове или вписвания в бележките във и около колофона, на красиви орнаменти в позлатените произведения на материалната култура или на задраскани, полуунищожени текстове, които са дело на изтъкнати калиграфи и са паметници на духовността.

Във втората част – Арабската графика – се изправяме пред блестящата ерудиция на авторката. Тя разглежда арабското писмо във всичките му аспекти – на ниво графема, графична дума, микротекст, текст, книга, харф в качеството му на неделима единица в плана на словообразуването, всички видове мори и техните градивни елементи. Стоилова определя мората като втората фонологична единица, която редом с фонемата получава своя точен и пълен графичен израз. Трудна е ориентацията във вековните текстове, предвид факта, че и до днес се изпускат и диакритични точки, и огласовки, както и хамзата, мотивираните логограми и тануините. Наличието на диакритични точки към част от арабските букви е предпоставка за винаги съществуващата вероятност те да бъдат изпуснати, разменени или поставени не на място, което поражда колебания у читателя. Според видния арабист Гиб „арабският текст съдържа само около седемдесет и пет процента от смисъла, останалите двадесет и пет процента трябва да бъдат допълнени от самия

читател“. Прочитът на А. Стоилова допълва онези 25% от съдържанието, коментира 100% от смисъла и пак оставя отворена вратата на въображението. От погледа ѝ не убягва нищо: бримка, зъбци, диакритични точки, дъги и издигнати елементи; удължаване, скъсяване и конфигуриране при лигатурно свързване; сулус, дивани и техните разновидности – сложната и красива орнаментика и декорация; особеностите на личните почерци при работата над фрагментите. Стоилова разкрива за нас калиграмите – внушителни картини от думи, носещи не само смисъл, но и хармония, пропорционалност и изящество. Предложените седем групи принципи за класифициране на текстове и самите класификации изискват многократно и многостранно обглеждане, разшифроване, изучаване и любов. Различните групи систематизации разкриват връзките между основните текстове, възникващи в процеса на създаване на кодексите. Стоилова владее всички техники за сегментиране на текста и кодекса във всички аспекти на сегментацията на различните нива на писмената реч. Тя прецизно и адекватно предава значението във функциите на сегментиращите графични знаци и средства; безпогрешно разграничава по-ранен изходен текст в производните текстове, обикновено свързани със създаването на коментарите и супракоментарите, за да определи мястото на всяка дума, израз или малък откъс – дали е от изначалния текст, или е част от пояснението на автора, или от допълнението на преписвача, или е вписан от втора ръка.

Втората глава е посветена на методиката на първична обработка на фрагментите, с която се установява дали във фонда се съхраняват части от един и същ паметник под различни сигнатури, за да бъдат обединени и подготвени за следващите етапи на обработване и описване. За целта авторката разработва оригинална система от последователни стъпки и процедури за събиране и анализиране на информацията за фрагментите с оглед на тяхното евентуално обединяване. Методиката може да се прилага не само при фрагментите от арабските ръкописи, а и при тези от турски и персийски кодекси, които са част от общата арабографична средновековна книжнина.

В последната глава са представени арабските ръкописни фрагменти във фонда на НБКМ, резултатите от тяхната първична обработка и възстановяването целостта на повече от 60 кодекса чрез създаване на обща работна база данни, което е предпоставка за въвеждането им в научно обращение.

В заключение ще си позволя да перифразирам един от цитатите в книгата – „Слава на Аллах, който направи арабския език ключ за изяснението и го превърна в средство, което предпазва от грешки в речта...“, – за да вместя в едно изречение огромния принос на книгата на д-р Стоилова – ключ за изясняването и средство, което предпазва от грешки. Ключ към истината и мъдростта!

Стоилова, Анка. Арабските ръкописи: методика на предварителната обработка на фрагментите. ред. Мария Личкова. София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 2017. 512 с.

Книгата можете да купите от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Цена – 24,42 лв.

Библиографски справки

02(092)+0(092)+92 Иванчев, Д

Димитър Иванчев (1910–1990). Книги, статии и интернет ресурси. 1933–2013. 40 загл. Бълг. ез. Февруари 2016. РБР

172.3 Религия и държава

Религиозни и ценностни противопоставяния в Европа през първите десетилетия на 21 век. Книги, статии и интернет ресурси. 1995–2015. 30 загл. Англ. ез. Януари 2016. РБР

316 Социология

Социална промяна – индивидуална, групова, обществена. Книги и статии. 1995–2014. 20 загл. Бълг. ез. Март 2016. РБР

316.77 Социология на комуникацията

Кроскултурни аспекти на бизнес комуникацията. Книги, статии и интернет ресурси. 1983–2015. 53 загл. Англ. ез. Януари 2016. РБР

323 (497.2) Вътрешна политика. България

Изследвания за българския преход. Книги и статии. 1989–2007. 512 загл. Бълг. ез. Юни 2016. НБКМ

323.22 Дисидентство

Дисидентството по време на комунизма в България в периода 1956–1989. Книги и статии. 1990–2016 г. 115 загл. Бълг. ез. Юли 2016. НБКМ

330.13 Потребление – методи на изследване

Изграждане на потребителско поведение у децата. Книги, статии и интернет ресурси. 1994–2013. 42 загл. Бълг. ез. Януари 2016. РБР

330.16 Иновации. Предприемачество

Роля на иновациите в предприемаческата дейност на малките и средни предприятия. Книги и статии. 1992–2014. 40 загл. Бълг. ез. Април 2016. РБР

334.788.2 Търговско-индустриална камара

Русенска търговско-индустриална камара 1890/95–1948. Книги и статии. 1890–2014. 136 загл. Бълг. ез. Юни 2016. РБР

336 Финанси

Управление на капитала на фирма – формиране, използване, отчитане. Книги и статии. 1993–2016. 56 загл. Бълг. ез. Май 2016. РБР

336.3 Държавни заеми. Държавни дългове

Държавен дълг на Република България за периода 2005–2015 г. Книги, статии и интернет ресурси. 2001–2015. 46 загл. Бълг. ез. Януари 2016. РБР

336.4 Митническо управление

Митнически контрол на шосейни превозни средства. Книги и статии. 1992–2015. 43 загл. Бълг. ез. Април 2016. РБР

339.13 Пазар. Анализ на пазара. Търсене. Предлагане. Конкуренция. Маркетинг

Общественостнозначими въпроси при директния маркетинг. Книги и статии. 1997–2015. 52 загл. Бълг. ез. Май 2016. РБР

Организационни форми на продажбите от производителите. Книги статии и интернет ресурси. 1993–2015. 35 загл. Бълг. ез. Април 2016. РБР

Пазар и пазарна структура. Конкуренция в енергетиката. Книги, статии и интернет ресурси. 1995–2014. 56 загл. Бълг. и англ. ез. Март 2016. РБР

34 Право. Наука за държавата и правото

Юридическа аргументация. Книги, статии и интернет ресурси. 1982–2016. 90 загл. Бълг., рус., англ. и нем. ез. Май 2016. РБР

343 Наказателно право

Нормативна уредба и тълкувания на законодателната база при арест, употреба на сила при арест и задържане под стража. Книги и статии. Бълг. език. 35 загл. Юни 2016. НБКМ

343.98 Криминалистика. Криминална техника

Изследване на косми (човешки и животински) в криминалистиката. Книги и статии. 1965–2015. 38 загл. Бълг. и рус. ез. Февруари 2016. РБР

347.72 Търговски дружества

Командитни дружества. Статии (пълн текст). 7 загл. Англ. ез. Юли 2016. НБКМ

Командитно дружество, търговски дружества, несъстоятелност. Книги (1891–1991) и статии (1992–2016). 162 загл. Бълг. ез. Юни 2016. НБКМ

368 Социално осигуряване. Застрахователно дело

Фирмено пенсионно осигуряване в България – състояние, проблеми, перспективи. Книги, статии и интернет ресурси. 2004–2015. 15 загл. Бълг. ез. Април 2016. РБР

37 Възпитание. Образование. Просвета

Образователното дело в гр. Русе от Освобождението до Втората световна война. Книги и статии. 1889–2015. 167 загл. Бълг. ез. Май 2016. РБР

372.36 Развиване на мисълта. Подвижни упражнения

ИКТ в педагогическия процес на детската градина. Книги, статии и интернет ресурси. 1992–2015. 42 загл. Бълг. ез. Март 2016. РБР

Подготовка за преход към училищно обучение посредством играта. Книги и статии. 1991–2015. 56 загл. Бълг. ез. Април 2016. РБР

372.8 Методика на обучението на отделните учебни предмети

Адаптирани живописни техники в контекста на проектнобазираното обучение. Книги, статии и интернет ресурси. 1974–2015. 47 загл. Бълг. и англ. ез. Февруари 2016. РБР

Значение на алтернативните графични техники за надграждане естетическата култура и компетентности на обучаваните. Книги и статии. 1963–2014. 51 загл. Бълг., англ. и рус. ез. Февруари 2016. РБР

Иновативен прочит на илюстративното изкуство в интерактивна образователна среда. Книги статии и интернет ресурси. 1994–2015. 43 загл. Бълг. ез. Април 2016. РБР

Учебно познавателни задачи, задачи обучение природни науки в училище. Книги и статии. 113 заглавия. Бълг. и англ. ез. Септември 2016. НБКМ

373.52 Специални общообразователни средни училища

Исторически преглед на католическите училища в България. Католически училища в Русе. Книги и статии. 1873–2015. 30 загл. Бълг. ез. Май 2016.РБР

398.3 Народни вярвания. Народни обичаи

Минало и настояще на българските народни игри. Книги и статии. 1899–2015. 48 загл. Бълг. ез. Януари 2016. РБР

502 Природа. Изучаване и опазване на природата. Опазване на растителния и на животинския свят

Ценностни проекции на природозащитната политика в България и Великобритания. Книги, статии и интернет ресурси. 1991–2015. 47 загл. Бълг. и англ. ез. Март 2016. РБР

550.34 Сеизмология

Публикации за земетресението в Стражица. Статии. 1986–1987. 6 загл. Бълг. ез. Септември 2016. НБКМ

551 Обща геология. Метеорология. Климатология

Международни преговори, свързани с климатичните промени 2010–2015. Книги, статии и интернет ресурси. 2007–2015. 47 загл. Бълг. и англ. ез. Април 2016. РБР

614 Здравеопазване

Административни нарушения в здравната система. Статии (пълен текст). 28 загл. Англ. ез. Август 2016. НБКМ

616.5 Дерматология. Кожни болести

Устройство и болести по космите. Книги, статии и интернет ресурси. 1899–2015. 43 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Юни 2016. РБР

616.89 Психиатрия

Психиатрия и соматична медицина. Книги и статии. 1912–2014. 534 загл. Бълг., рус., англ., нем. и пол. ез. Януари 2016. РБР

620.9 Обща енергетика

Създаване на енергийни плантации от бързорастящи дървесни видове. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2015. 41 загл. Бълг. ез. Януари 2016. РБР

622.32 Добиване на течни и газообразни минерални вещества

Шистовият газ като катализатор на промените и световната геополитика. Книги, статии и интернет ресурси. 2003–2015. 70 загл. Бълг. и англ. ез. Януари 2016. РБР

630.9 Гора и горско стопанство

Възникване и развитие на Горско стопанство – Бяла (област Русе). Книги и статии. 1937–2015. 47 загл. Бълг. ез. Май 2016. РБР

Възникване и развитие на Регионална дирекция по горите – гр. Русе и Природен парк „Русенски Лом“. Книги, статии и интернет ресурси. 1896–2015. 71 загл. Бълг. ез. Май 2016. РБР

636.22/.28 Говеда

Технология за отглеждане на говеда от месодайно направление с проектиране на ферма. Книги и статии. 1982–2015. 54 загл. Бълг. ез. Май 2016. РБР

636.3 Дребен рогат добитък

Технология за отглеждане на овце от млечно направление с проектиране на ферма. Книги, статии и интернет ресурси. 1970–2015. 48 загл. Бълг. ез. Май 2016. РБР

64.024.1 Хотели

Качество и конкурентоспособност на българския хотелски продукт. Книги, статии и интернет ресурси. 1992–2015. 44 загл. Бълг. ез. Януари 2016. РБР

65 Управление и организация на предприятията

Адаптиране на бизнес стратегиите на мултинационалните компании за пазара на България. 1990–2016. Книги и статии. 41 загл. Бълг. и англ. ез. Юли 2016. НБКМ

65.012 Методи на управление

Изследване въздействието на стила на ръководство върху дейността на служителите. Книги, статии и интернет ресурси. 1990–2015. 57 загл. Бълг. ез. Януари 2016. РБР

656.07 Управление на транспортните предприятия

Изследване и анализ на транспортното стопанство на предприятие. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2015. 41 загл. Бълг. ез. Юни 2016. РБР

656.96 Куриерски услуги

Въвеждане на нов продукт в куриерска организация. Книги, статии и интернет ресурси. 1994–2015. 50 загл. Бълг. ез. Февруари 2016. РБР

658.3 Работна сила. Кадри. Производствени взаимоотношения. Трудови условия

Анализ на производствения процес в индустриалното предприятие във времето и пространството. Книги и статии. 1992–2014. 22 загл. Бълг. ез. Март 2016. РБР

Екипна работа в организацията. Книги и статии. 1989–2014. 60 загл. Бълг. и англ. ез. Февруари 2016. РБР

Изследване мотивацията на служителите в организацията. Книги и статии. 1992–2015. 73 загл. Бълг. ез. Март 2016. РБР

Организационна култура на Общински младежки дом – Русе. Книги, статии и интернет ресурси. 1991–2015. 58 загл. Бълг. ез. Май 2016. РБР

Разработване на работни инструкции за прилагане на методите на анализ на риска, съгласно ISO 18000 OHSAS. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2014. 38 загл. Бълг. ез. Януари 2016. РБР

664 Хранителна и консервна промишленост

Международните инвестиционни проекти на българска територия като фактор за повишаване конкурентоспособността на хранително-вкусовата промишленост. Книги, статии и интернет ресурси. 1983–2016. 93 загл. Бълг. и англ. ез. Май 2016. РБР

745 Приложно и декоративно изкуство

Ролята на декоративно-приложните изкуства за съхраняване националните традиции. Книги, статии и интернет ресурси. 1961–2015. 47 загл. Бълг. ез. Февруари 2016. РБР

796 Спорт. Спортни игри. Физическа култура

Физическа дееспособност и психическа устойчивост при юноши и девойки 14–17 години. Книги. 1990–2016. 32 загл. Бълг. и англ. ез. Юли 2016. НБКМ

800:159.9 Психолингвистика

Научни публикации на проф. Юлиана Иванова Стоянова в областта на психолингвистиката на детската реч. Книги и статии. 1983–2015. 43 загл. Бълг. и англ. ез. Юни 2016. РБР

Развитие на психолингвистиката на детската реч в България. Книги и статии. 1905–2015. 49 загл. Бълг. ез. Май 2016. РБР

82–93 Детска литература

Списък с подбрани детски книги от български писатели. Книги. 32 загл. Бълг. ез. Юли 2016. НБКМ

Тенденции в развитието на българската драма за деца през 30-те години на XX век. Книги и статии. 1925–2014. 159 загл. Бълг. ез. Април 2016. РБР

82.085 Култура на речта

Формиране граматиката на вежливата реч у 9–10-годишните деца. Книги и статии. 1971–2015. 46 загл. Бълг. ез. Февруари 2016. РБР

886.7 Българска литература

Критически материали и рецензии на доц. Руси Русев за литературни творби на поети и писатели, публикувани в местни и национални печатни издания. Книги, статии и интернет ресурси. 1983–2014. 54 загл. Бълг. ез. Април 2016. РБР

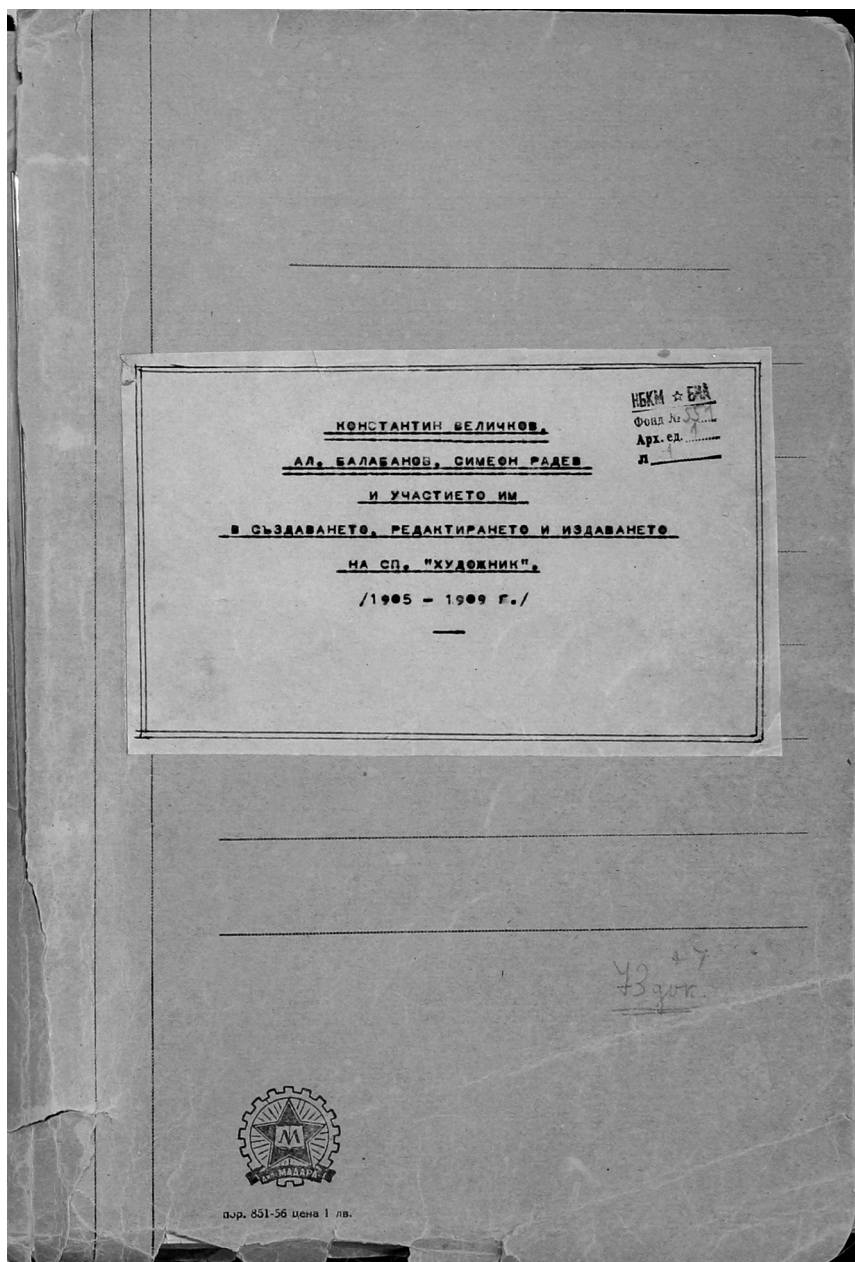
Произведения от Валери Станков във фонда на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Книги и статии. 1980–2016. 144 загл. Бълг. ез. Септември 2016. НБКМ

Списък на библиотеките участници

НБКМ – Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

РБР – Регионална библиотека „Любен Каравелов“, Русе

Редактор Величка Шардина
v.shardina@nationallibrary.bg

Павел Генадиев

Константин Величков, Ал. Балабанов, Симеон Радев и участието им в създаването, редактирането и издаването на сп. „Художник“ (1905–1909 г.)¹

Кое къде е

I. Предговор

II. Как създадох списанието „Художник“

III. Кое групира писателските сили около „Художник“

IV. Константин Величков

V. Александър Балабанов

VI. Симеон Радев

VII. Заключение

VIII. Документи

I. Предговор

На Петровден, 1952 г., един от гостите ми, г[-н]² Ник. Кинов, заговори за списанието „Художник“ с думите:

– Когато Ал. Балабанов³ и Сим. Радев⁴ започнаха списанието „Художник“...

Прекъснах го и му казах, че Ал. Балабанов и Симеон Радев никога не са започвали списанието „Художник“, а са били само негови сътрудници.

¹ Текстът се публикува тук за пръв път, точно разчетен. Полемичен, написан с нерв и с привеждане на документи, той е сериозен принос в осветляването на историята на едно от най-прочутите български списания в миналото. Представлява машинопис, съхраняван във фонда на Павел Генадиев (№ 551, а.е. 1) в Българския исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Списание „Художник“ е достъпно онлайн: <http://bgmodernism.com/Hudojnik>

² Добавките в квадратни скоби в текста и бележките, в които не е упоменато чии са, са на разчелия текста Петър Величков.

³ Александър Балабанов (1879, Щип–1955, София) превежда в стихове за пръв път първата част на „Фауст“ от Гьоте, публикувана като премия на сп. „Библиотека“ (1906). За отношенията му с П. Генадиев вж. **Величков**, Петър. Меценат и талант се привличат и отблъскват. [онлайн]. [прегледан 31.01.2017]. http://www.euro2001.net/issues/2_1998/2BR98F16.htm

⁴ Симеон Радев (1879, Ресен–1967, София) е редовен сътрудник от 1901 г. на в. „Вечерна поща“ на Стоян Шангов, като кореспондент в чужбина, а в 1903 г. постъпва на работа в редакцията. Двата тома на капиталния му труд „Строителите на съвременна България“ излизат последователно през 1910 и 1911 г.

– Ама това е писано бе, г[осподин] Геннадиев⁵. Има го в юбилейния сборник⁶ на Ал. Балабанов от 1934 г.

Помолих Кинов да ми направи услугата и ми даде да прочета тоя юбилеен сборник и той на следния ден ми го донесе. Оказа се, че г[-н] Кинов е напълно прав. В тоя сборник, който за пръв път бе попаднал в ръцете ми, прочетох много неверни работи, писани от Балабанов, от Сим. Радев и от повлияния вероятно от техните думи и писания уредник на тоя сборник, г[-н] Т. Боров⁷.

По тоя повод няколко дни по-късно имах продължителна среща с г[-н] Боров – да узная от него кой го е въвел в заблуждение, за да напише толкова неверни работи на стр. 568 и 569 от своята статия в юбилейния сборник, относно участието в създаването, редактирането и издаването на сп. „Художник“, от страна на Балабанов и Радев, като му представих и някои документи в подкрепа на дадените му факти и обяснения. В желанието си да установя самата истина обаче, аз на 13.IX. [19]52 г. предадох на г[-н] Боров едно писмо изложение от 103 страници, в което посочвам факти и давам съответните за целта обяснения и документи.

Преди десетина дни узнах, че сътрудници на Библиографския институт при Народната библиотека „В. Коларов“⁸ в София, към фиша на „Художник“ са прибавили и следните бележки.

С. Радев обяснява:

Верно е, че с редактирането слабо съм се занимавал. За съвети са ме питали. Преглеждал съм материали, но рядко. Не исках да фигурирам като редактор и се съгласих да стои името ми по настояването на П. Геннадиев.

Отговор на С. Радев:

– Защо от година III се махнат имената на П. Геннадиев и Ал. Балабанов?

– Пав. Геннадиев, като редактор на в. „Българска независимост“ води остра борба с Демократическата партия, към която е и Ал. Балабанов. А Ал. Балабанов

⁵ Павел Геннадиев (1873, Битоля–1959, София) – български издател, общественик, публицист и революционер, деец на Вътрешната македоно-одринска революционна организация и Върховния македонски комитет. Внук е на митрополит Геннадий Велешки, син на Иван Геннадиев, брат на изтъкнатия български общественик, политик и министър Никола Геннадиев и на журналиста Харитон Геннадиев. Занимава се с издателска и публицистична дейност. Издава списанията „Библиотека“ (1902–1909), „Художник“ (1905–1909) и „Поука“ (1906–1909). Пише и движи финансовите дела на редактирания от брат му Никола и Трифон Кунев в. „Българска независимост“. Публикува във вестниците „Балканска зора“ (1890–1900), „Светлина“ (1912), „Новини“ (1890–1912), „Искра“ (1911–1912) и др. През 1946 г. П. Геннадиев протестира срещу предаването на Пиринска Македония на Югославия като стъпка към федерация между Югославия и България и срещу насилствената македонизация в областта в писмо до министър-председателя Кимон Георгиев.

⁶ **Балабанов**, Александър. Из един живот. юбилеен сборник. София, 1934. [онлайн]. [прегледан 31.01.2017]. <http://strumski.com/biblioteka/?id=257>

⁷ Т. Боров – псевдоним на Тодор Цветанов Тодоров (1901, Лом–1993, София). Ученик и близък на проф. Ал. Балабанов. Виден български библиограф, директор на Българския библиографски институт (1941–1964) и на Народната библиотека в София (1944–1949). Баща е на известния френски литературовед Цветан Тодоров и на акад. Иван Тодоров.

⁸ Сега Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. По това време Библиографският институт се помещава в сградата на Библиотеката.

е редактор на в. „Време“ с Хербст⁹ и Ал. Гиргинов¹⁰. Упреквали го, че стои на два стола – при П. Геннадиев и при тях. Ал. Балабанов настоял пред П. Генадиев да му се махне името. След падането на партията П. Генадиев също станал непопулярен и прицел на нападки – и затова се оттегля с името си. Той настоява С. Радев да е редактор.

Също обяснява С. Радев:

През г[одина] П. П. Генадиев е администратор редактор. Редактор е Ал. Балабанов. П. Генадиев се занимава изключително с избиране на картини. С. Радев помага за избора на романи за „Библиотека“.

Г. I – П. Генадиев е близък до К[онстантин] Величков¹¹, но Ал. Балабанов вербува сътрудници от писат[елските] среди.

Така: в ред[актирането] С. Радев има малко участие, но и казаното от П. Генадиев не е верно.

Извлечено от в. „Обзор“ и приложено към фиша:

– Кажете ни, г[и] Радев, как основахте сп. „Художник“?

– Един хубав ден Ал. Балабанов и П. Генадиев ме заловиха да издаваме списание. Заехме се с „Художник“.

От младите чувам сега, че „Художник“ оставил име. Аз оттогава не съм имал случай да го прелистям – между нас казано, боя се да намеря работите си много момчешки. Кое ме накара да се занимавам с литературна критика? – настояването на Балабанов. Той е и причината, задето написах студията си за д-р Кръстев¹², за която понякога се приказва.¹³

Това са сведения на Пав. Генадиев по създаването на „Художник“:

„Художник“, I–III. Създател, собственик и изключителен уредник на трите години Павел Генадиев, а в началото и с единственото съдействие на К. Величков.

Бележка към г. II:

Въпреки че на кориците на г. II са поставени [за] редактори имената на С. Радев, Ал. Балабанов и П. Генадиев, всъщност първите двама, както и през първата година, си остават само редовни сътрудници и не вземат абсолютно никакво учас-

⁹ Йосиф Хербст (1875, Одрин–1925, София) – български журналист и общественик. Произхожда от семейството на заможен еврейн преселник от Австро-Унгария след революционните събития от 1848 г. Баща му е инспектор по Хиршовата железница, а при строежа на отсечката Вакарел–София се преселва в Княжество България (1879). Хербст „безследно изчезва“ по време на априлските събития от 1925 г.

¹⁰ Александър Гиргинов (1879, Търново–1953, концлагер „Белене“) – български политик, един от лидерите на Демократическата партия. След 1944 г. е осъден от т.нар. „народен съд“ заради участието си в правителството на Константин Муравиев. Изселен е от София, а от 1952 г. е въдворен в концлагера на остров Белене.

¹¹ Константин Величков (1855, Татар Пазарджик–1907, Гренобъл) – български писател, художник и политик от Народната партия. Русофил. Близък приятел на Иван Водов. Превежда в стихове „Ад“ от Данте Алигиери, премия на сп. „Художник“ (1906).

¹² Студията „Д-р К. Кръстев като литературен критик“ навремето предизвиква фурор с критиките на Радев спрямо кръга „Мисъл“. Вж. Радев, Симеон. За групата „Мисъл“ и по-особено за П. К. Яворов. [онлайн]. [прегледан 31.01.2017]. http://www.sitebulgarizaedno.com/index.php?option=com_content&view=article&id=672:py&catid=29:2010-04-24-09-14-13&Itemid=61

¹³ Вж. К. Попов. Разговор със Симеон Радев. – „Обзор“, г. I – 1935 г., 18 март, бр. 1 – бел. П. Генадиев.

тие в самото редактиране, а П. Генадиев си остава единствен редактор на своето списание.

Бележка към г. III:

Също обяснение на П. Генадиев:

През III г[одишнина] на кориците личи за редактор само името на С. Радев, а ония на Ал. Балабанов и П. Генадиев са махнати. Под несериозен и обиден за Балабанов претекст С. Радев искал да махне името му от кориците. И П. Генадиев, който ценял способностите и сътрудничеството на С. Радев, за да го запази, се съгласил, но за да не обиди и Балабанов, махнал и своето име. Въпреки това и през г. III С. Радев не само никакво участие в ред[актирането] не е взел, но още по-слабо сътрудничил. Ред[акторството] е лежало изключ[ително] върху П. Генадиев.

Заклучение на службата в Библиографския институт:

Въпреки тая мотивировка и явно отричане всяко ред[акторско] участие на С. Радев и Ал. Балабанов и настояване за еднолично редакторство – въпросът не е изяснен и можем да се съмняваме в пълната вярност на това изказване, породено вероятно от лоши лични отношения.¹⁴

От горните данни става очевидно, че за едно просветно учреждение от първа величина, каквото е Народната библиотека в София, въпросът за създаването, редактирането и издаването на най-хубавото литературно-художествено сп. „Художник“ – най-разпространеното в епохата отпреди 50 години – не е изяснен по един категоричен начин, за да не могат да се правят несериозни и съмнителни заключения. Това ме заставя да напиша настоящия си малък труд, за да възстановя самата истина и да премахна всяко съмнение относно създаването, редактирането и издаването на сп. „Художник“ и участието на Конст. Величков, Ал. Балабанов и Сим. Радев в него. Толкоз повече, че от сътрудниците ми от оная епоха са останали живи само няколко души – Сим. Радев, Ал. Божинов, Людмил Стоянов, Елисавета Консулова-Вазова, Андрей Протич, Ив. Радославов и Ив. Йотов, първите двама от които недомислено и вероятно умишлено, лично заинтересовани, са разпространявали абсолютно неверни работи, а останалите шестима нямат никакъв интерес да крият истината, освен ако паметта им, поради възрастта и отдалечеността на събитията, им е изневерила.

Сам аз, вече встъпил в 84-ата си година, бих желал да напиша историята на своите списания „Библиотека“, „Художник“ и „Поука“, като отдам безпристрастно заслуженото всекиму от моите сътрудници и като възстановя самата истина. Независимо от това, че тя за някого може би ще бъде неприятна. Най-трудната част от тая история аз вече съм отдавна завършил със своята подробна библиография от 192 страници, изпълнена само със сухи, но истински данни, които дават една ясна представа както за моята скромна, никога и пред никого неманифестирана досега литературна дейност от 1892 до 1940 г., така и за участието на моите сътрудници с оригинална и преводна литература в моите три списания.

От тая моя библиография се установява, че от 1892–1940 г. сам аз съм дал оригинална проза 1097 стр. и поезия 265 реда, а преводна проза – 6549 стр. и

¹⁴ Виж П. Генадиев, Библиография – ръкопис. – бел. П. Г.

Ръкописът на Павел Генадиев „Библиография (21 януарий 1892 г.–2 юний 1940 г.“ е наличен във фонда му (№ 551, а.е. 1, л. 224–424).

поезия 1233 реда, или всичко проза 7646 стр. и поезия 1499 реда. А всичките ми останали сътрудници в списанията ми „Библиотека“, „Художник“ и „Поука“ са дали, както следва:

- жена ми¹⁵ – проза 827 стр., поезия – [0] р[еда];
- моите братя Харитон, Никола, Михаил – [проза] 1216 стр., поезия – [0] р[еда];
- всички останали сътрудници – проза 10 877 стр., поез[ия] 7021 р[еда].

Попълних отчасти историята на своите списания със спомените си за моите сътрудници от старото поколение, начело с Вазов. За всички сътрудници художници, начело с Христо Станчев¹⁶ и Ярослав Вешин, от по-новото поколение – само за Елин Пелин, и с труда си „Спомени и факти за създаването и редактирането на литературно-художественото списание „Художник“. Сега пиша за останалите сътрудници от това по-ново поколение, вече всички покойници и ще завърша, ако успея, разбира се, и с останалите няколко живи, поменати по-горе. И смятам, че с това изпълнявам един голям свой дълг.

Към историята на моите списания спада и настоящият ми малък труд – Константин Величков, Ал. Балабанов, Симеон Радев и участието им в създаването, редактирането и издаването на сп. „Художник“. Ще положа всички усилия да бъде обективен и безпристрастен, като дам и неопровержими данни, факти и доказателства.

II. Как създадох списанието си „Художник“

Тая работа не е тъй лесна и проста, както ни я описва г[-н] С. Радев на 1935 г. в изявлението си пред редактора на в. „Обзор“:

„Един хубав ден Ал. Балабанов и П. Геннадиев ме заловиха да издаваме списание. Заловихме се с „Художник“.

Същото Радев е написал на 1934 г. в юбилейния сборник на Балабанов (стр. 482), като го е украсил с едно пишно и прекалено описание на извънредните способности и качества на П. Геннадиев...

Това създаване, редактиране и издаване на „Художник“ не е тъй, както ни казва и г[-н] Боров на стр. 569 от юбилейния сборник на Балабанов:

„И вече на есента на 1905 г. Балабанов започва със Сим. Радев и с издателя Павел Геннадиев великолепно списание за изкуство „Художник“, което си остана ненадминато и досега в своята област. [...] Списанието, особно през първите две години, има колосален успех сред публиката: издава се в 12 000 екземпляра и достига до много къщи, които не познават друга българска книга, достига и до най-затъntenите краища на страната. Балабанов тук пише всичко: стихове, разкази, оригинални и преводни, статии, театрални рецензии и обяснения към картините. Заедно с отличния критик, блестящ стилист и фин есеист Симон Радев, те издигат „Художник“ до наистина завидна висота¹⁷...“

¹⁵ Невена Кесякова, съпругата на П. Геннадиев, произхожда от прочутия копривщенски род Кесякови. Дъщеря им Василка Геннадиева е известна художничка.

Синът им Асен Геннадиев е инженер-химик, а негова съпруга е прочутата балерина Фео Мустакова. Вж. **Мустакова**, Фео. Живот в света на балета. – София : Изток-Запад, 2001.

¹⁶ Христо Станчев (1870, Аджар–1950) – български художник, илюстрира първото издание на Яворовите „Безсъници“ (1906–1907), излязло като премия на сп. „Библиотека“ (1906–1907).

¹⁷ Всички подчертавания почти навсякъде – и тук, и по-нататък са мои. – бел. П. Г.

Подготовката за създаването, редактирането и издаването на сп. „Художник“ започна още на 1903/[190]4 г. с обръщане през II годишнина на сп. „Библиотека“ в илюстрирано и с даване в края на тая годишнина като безплатна премия велико-лепната картина на Пол Туман – „Амур и Психея“ (40/55 см).

През третата годишнина на „Библиотека“ (1904/[190]5 г.) аз откривам новия отдел „Художествен преглед“, истинският подготвител и предвестник на „Художник“. Тоя отдел се печати не на обикновената груба хартия на списанието, а на по-хубава, гланцирана. В тоя отдел откривам пет подотдела – белетристика, живопис и скулптура, театър, музика и наука, първите четири от които се застъпват на следната година в „Художник“. За да дам възможност на някои млади и способни хора да се проявят и едновременно с това да направя за абонатите си по-интересно списанието си, аз назначих за редактори на тия подотдели: за белетристика и наука – Ал. Балабанов; за живопис и скулптура – Ал. Божинов; за театър – Нед. Щърбанов¹⁸; и за музика – виолониста Ник. Петров, баща на днешния художник Ил. Петров¹⁹.

По това време (1904 г.) Сим. Радев е в Петербург, изпратен там, без да зная защо и до днес, от редакцията на ежедневника „Вечерна поща“. Скарал се бил с едного от стопаните на вестника, покойния Ставре Наумов, а последният отказал да му изпраща пари в Петербург. По тоя повод Радев ме моли да му изпратя бързо малко пари, за да се върне. Между другото ми съобщава, че в руския държавен архив попаднал на много ценни данни и документи по нашето Освобождение и по първите години от управлението на току-що освободената от русите България. Пратих на Радев или 300, или 400 лв. зл.²⁰ и му писах да не се връща, а да остане да събира историческите данни за България, като го уверих, че пак ще му пратя пари. Казах му между другото, че аз смятам, какво той е единственият човек, според мене, който най-добре би написал новейшата история на България.

(Смятайки, че работата, която върши Радев в Петербург – със събираните от него данни за освобождението на България и за нейното първоначално управление, е извънредно полезна, направих постъпки пред тогавашния министър на външните работи, Рачо Петров, да изпрати на Радев по-голяма сума, за да остане той там по-дълго време. Рачо Петров се съгласи при условие, че сам Радев ще го помоли писмено за това. Убеден, че Радев няма да стори това, аз не му и обадох нищо, а му изпратих сам за втори път пари.)

Вероятно в първото си писмо или в някое друго ще да му съм съобщил за откриването на „Художествен преглед“ в списанието „Библиотека“. Сигурно когато съм му изпратил втори път пари – пак 300 или 400 лева. По този повод той ме е помолил да го назнача за редактор на „Художествен преглед“. Защото в своето писмо от Пловдив до жена си в София от 27.IX.[1]904 г. по повод нейно писмо, в което ми съобщава, че получила телеграма до мене от Петербург, с която Симон

¹⁸ Неделчо Щърбанов (1878, Панагюрище–1913, София) – български драматичен артист. От 1895 до 1898 г. завършва Драматическата школа „Масе“ в Париж и взема частни уроци от Ж. Муне Сюли. След завръщането си в България играе в „Сълза и смях“ и в Народния театър. Превежда пиеси от френски език.

¹⁹ Илия Петров (1903, Разград–1975, София) – неговото име носят Националната художествена гимназия за изящни изкуства в София и Художествена галерия „Проф. Илия Петров“ в родния му Разград.

²⁰ Лв. зл. – лева златни.

съобщава, че се връща, аз ѝ пиша между другото и следното (през лятото на тая година аз се бях венчал. Прескачам интимностите. От първите цитати по-доле личи с каква трескавост съм работил):

Снощи не успях да ти пиша нито един ред. Бях [...] Сега току-що свърших коректурите на адресите, получих снощното ти писмо и седнах да ти пиша. Подир половин час заминавам за Станимака²¹, отдето ще се върна привечер. Утре заминавам за Борисовград²², а оттам за Чирпан и Ст. Загора. Писмата си адресирай утре и вдругиден в Ст. Загора, а в четвъртък – в Сливен. В Ст. Загора – в писалището на Д. Ачков, а в Сливен – чрез В. Панчев, учител в гимназията. От Ст. Загора ще ти дам нов адрес.

Сега току-що се канех да пращам на Симон пари. Добре стори, че ме предупреди. Като стигне, обади му, че неговото писмо получих при самото си тръгване и че съм съгласен да редактира худ. отдел.

Защо точно не биде назначен Сим. Радев за редактор на „Художествен преглед“ на „Библиотека“, не си спомням. Вероятно защото бях вече ангажирал и други хора. Но онова, което не се нуждае нито от моята памет, нито от неговата, е обстоятелството, че на кориците на книга 1, за месец септември 1904 г., бе напечатано на първа страница, пред годишното съдържание на „Библиотека“ следното:

Стопанин П. Генадиев

Редактори на „Худ. преглед“

1. Белетристика – г[-н] Ал. Балабанов
2. Живопис и скулптура – г[-н] Ал. Божинов
3. Музика – г[-н] Н. Петров
4. Театър – г[-н] Н. Щърбанов
(критиката ще води друг)
5. Наука – г[-н] Ал. Балабанов

Преводачи на „Библиотека“

от френски: г.г. М. Генадиев, М. Бояджиев и т.н.

Сътрудник: г[-н] Симеон Радев

От моето писмо до жена ми от 27.IX.904 г. и от корицата на книга първа от година III на „Библиотека“ се установяват следните факти:

1. Че аз съм пращал пари на Радев в Петербург.
2. Че той ме е молил да го назнача за редактор на „Художествен преглед“.
3. Че съм назначил за редактори на тоя отдел Балабанов, Божинов, Щърбанов и Петров, а под техните имена с едри букви съм поставил името на Радев като сътрудник.

По тоя повод в юбилейния сборник на Балабанов, на стр. 568, г-н Боров ни казва:

²¹ Сега Асеновград.

²² Сега Първомай.

„Още със завръщането си²³ Балабанов сътрудничи и в широко разпространената Павел-Генадиева „Библиотека“, а през 1904–[190]5 става и редактор на художествено-литературния отдел на списанието. Тук излизат от него статии за Чехов, Сенкевич, Ибсен, Хайне, Шекспир, за интимната преписка на Жорж Санд и Алфред де Мюсе, за Изадора Дънкан²⁴ и др.“.

След това вече г-н Боров ни съобщава на стр. 569 от своята статия в юбилейния сборник:

„И вече на есента 1905 г. Балабанов започва заедно със Симеон Радев и с издателя Павел Генадиев великолепно списание за изкуство „Художник“, което си остана ненадминато и досега в своята област...“.

Нека сега се опитаме да възстановим истината.

Балабанов не е сътрудничил в широко разпространената Павел-Генадиева „Библиотека“, нито веднага след завръщането си от Лайпциг, нито няколко години по-късно. Това личи ясно от първа страница от кориците на „Библиотека“ във всичките ѝ годишници, където са дадени имената на авторите и съчиненията, които ще бъдат преведени и напечатани през цялата година, както и имената на техните преводачи. През I, II, III и IV годишнина на „Библиотека“ (1902–1906 г.) няма дадено името на Балабанов като преводач, нито съчинението, което ще превежда, за да бъде наистина сътрудник на „Библиотека“. Което значи, че казаното в тоя смисъл от г[-н] Боров е неверно. Вероятно той е введен в заблуждение от самия Балабанов.

И казаното от г[-н] Боров в тая статия, че през 1904/5 г. Балабанов става и редактор на художествено-литературния отдел на списанието, е полуневверно като казано и съвсем неверно като осъществено. Полуневверно е като казано, защото той е назначен за редактор само на подотдела белетристика, а на чисто художествения отдел – живопис и скулптура – е назначен художникът Ал. Божинов, а не Балабанов. А като осъществено е съвсем неверно, защото Балабанов (както и Сим. Радев) не е дал абсолютно нищо в „Художествен преглед“ през цялата III годишнина на „Библиотека“.

Г-н Боров ни казва на стр. 568 от юбилейния сборник, че:

„...тук излизат от него²⁵ статии за Чехов, Сенкевич, Ибсен, Хайне, Шекспир, за интимната преписка на Жорж Санд и Де Мюсе, за Изадора Дънкан и др.“.

Уви! Няма капка истина във всичко това. Сам Боров, непосветен ни най-малко в самата същност на работата, е станал жертва на самохвалствата на Балабанов и на безкритичните негови почитатели, почти изключително негови студенти.

Впрочем в това отношение и останалите „редактори“ на „Художествен преглед“ не изпълниха поетите си задължения. (Редакторството се състоеше в това: да приготвяват – всеки от редакторите – за своя подотдел материали, както и да преглеждат пристигналите такива от случайни сътрудници и, с мое съгласие, да бъде нареждан всеки подотдел за предстоящата за печат книга.) За да бъде ясна

²³ От Лайпциг – бел. П. Г.

²⁴ Isadora Duncan (1877, Сан Франциско–1927, Ница) – американска танцьорка от ирландски произход, основателка на модерния танц. У нас е установен друг изговор на малкото ѝ име – Айседора.

²⁵ От Балабанов – бел. П. Г.

картината, нека съобща кой що е дал в четирите първи книги в „Художествен преглед“ от III годишнина на „Библиотека“.

От 16-те статии, бележки и музикални композиции, дадени в „Художествен преглед“ на книга I от „Библиотека“, 13 статии са мои, една от К. Мутафов, а двете композиции – едната из „Жизнь за царя“ от Глинка, а другата – „Вила се гора“ от Ал. Кръстев. От г[оспода] „редакторите“ няма нищо.

В „Художествен преглед“ на книга II от „Библиотека“ от 15-те статии, бележки и музикални композиции 10 статии са мои, 3 от К. Мутафов, а от музикалните композиции едната – „Свободният хор“ на Вагнер, а другата – песен за деца, текст и музика мои. Г[оспода] „редакторите“ пак ги няма никъде и с нищо.

От 15-те статии, бележки и музикални композиции в „Художествен преглед“ на книга III от „Библиотека“, 8 статии са мои, 3 от К. Мутафов, а от 4-те музикални композиции едната (текст и музика) – моя.

В „Художествен преглед“ на книга IV има само три работи, от които две статии мои и една песен за деца (текст и музика) също моя.

Всеки може да си представи неприятностите, които съм имал със своите „редактори“, за да се принудя най-после на кориците на книга V от „Библиотека“ да напечатам следното с по-едри букви:

„В книга V не даваме никакъв художествен материал. Нека ни извинят читателите. Това го правим, защото не сме доволни от досегашното редактиране на „Художествен преглед“. Занапред тоя отдел ще се редактира само от стопанина на „Библиотека“ при сътрудничеството на добри сили“.

И магнах от кориците на „Библиотека“ имената на г[оспода] „редакторите“, а оставих само името на „сътрудника“ С. Радев, който през цялата годишнина не написа нито един ред...

Що се отнася до статиите, поменати от г-н Боров като дело на Балабанов, те са писани:

За Чехов, книга I – от мене;

За Сенкевич, книга I – от мене;

За Ибсен, книга I – от мене;

За Хайне, книга II – от мене;

За Шекспир, книга III – от мене;

За Санд и Де Мюсе, книга III – от Коста Мутафов;

За Изадора Дънкан, книга III – от Ал. Божинов.

Всички работи, писани от Балабанов и дадени в кое да е от моите списания, без изключение, са били подписвани с цялото му име, или най-малко с инициалите му. Разбира се, че това г[-н] Боров не е знаел. А всички мои работи и в трите ми списания са давани обикновено без подпис. И за тях Боров е могъл да допусне, че са Балабанови. Но в поменатите от него статии има две с подписите на техните автори – за Санд и Де Мюсе от Коста Мутафов, и за Изадора Дънкан – от Ал. Божинов. Не биваше така безразборно г[-н] Боров да вярва на Балабанов и безогледните му почитатели. [В]се трябваше поне да поразгърне кориците на „Библиотека“, па и да запита и мене.

Останалите трима редактори до края на III годишнина на „Библиотека“ [в]се дадоха по нещо всякой в своя отдел, а Балабанов – нищо. Разгърнете „Библиотека“ и нейния „Художествен преглед“ и ще се уверите.

Както споменах, „Художествен преглед“ от III годишнина на „Библиотека“ имаше за цел да подготви почвата за бъдния „Художник“. Литературни списания имаше много, някои от които добре реномирани, но художествени затвърдени – нито едно. Ето защо и в „Художествен преглед“ бяха дадени статии и репродукции за и от големи световни художници. Нека ги споменем:

<u>От мене:</u>	<u>Стр.</u>	<u>Илюстрации</u>
<u>Книга I. Франц Ленбах</u>	10	7
<u>Книга II. Василий Василиевич Верещагин</u>	9½	13
Художествена хроника	1½	–
<u>Книга III. Макс Клингер</u>	10	5
Паметник на Царя Освободителя и <u>Арнолдо Цоки</u>	2	2
<u>Книга IV. Арнолд Бьоклин</u>	15¼	8
<u>Книга VII. Изложението в Сен Луи</u>	6¼	6
Всичко	54 ½	41

От Ал. Божинов:

Книга VI. Югославянската художествена изложба в Белград	5¾	–
Книга VII. Изадора Дънкан	5	4
Книга VIII. Адолф фон Менцел	10	8
Всичко	20¾	12

Така че в „Художествен преглед“ от III годишнина на „Библиотека“ е даден чисто художествен материал 75¼ страници с 63 репродукции от световноизвестни художници. Заедно с това в книга I на „Библиотека“ за същата година е даден много ценният труд на великия руски критик В. Г. Белински – „Изкуство. Художество. Творчество. Талант. Гений. Бездарни писатели. Публика“. А в книга-премия през юни с.г. е даден друг труд на Белински – „Литература. Поезия. Театър“. Те са преведени от покойната ми жена, а дадените стихове в тях – от мен (П. о. л. – Пол (Павел); и [от] В-на – Вена (Невена). Те имаха за цел да подготвят български читател да разбира онова, което ще се дава в бъдния „Художник“.

Дадени са и други безплатни премии в тоя дух: картините „Флора“, „Нидия“, „Милосърдие“ и „Молитва“.

*

Нека дойдем сега на непосредственото създаване, редактиране и издаване на „Художник“.

На 1934 г., на стр. 482 от юбилейния сборник на Балабанов, г[-н] Радев ни казва:

„...Как Балабанов и Павел²⁶ се намериха, не знам. Както и да е, един хубав ден те ме заловиха да издаваме списание. Заехме се с „Художник“.

²⁶ Геннадиев – бел. П. Г.

Почти същото повтаря Радев на следната година пред редактора на в. „Обзор“. Има ли, може ли да има сянка от истина в тия леки и несериозни думи на Радев? Сякаш се касае да се отиде някъде, за да изпием по чаша бира. Може ли една сериозна работа, в която се изискват голям труд, познания, съчувствие, участие на видни писатели и художници, плащане на хонорари, осигуряване на много абонати и поемане на големи рискове и отговорности, да се започне по тоя лек и несериозен начин? Текнало на Балабанов и Павел, отишли един хубав ден при Сим. Радев и те се заели със сп. „Художник“...

Предварителната работа с подготовката за създаването, редактирането и издаването на „Художник“ чрез „Художествен преглед“ е последвана от друга, също така предварителна сериозна работа, за която намираме доказателства пак в кориците на „Библиотека“. Нека ги разгърнем и видим какво е писано там.

На стр. 4 от кориците на книга IX на „Библиотека“ за 1 май 1905 г. обявявам между българските художници конкурс за заглавната корица на „Художник“, чийто първи брой излиза от печат на 26.IX.905 г. – близо пет месеца по-късно.

В книга X на „Библиотека“ от 1 юни 1905 г., след текста на „Герои и героическо в историята“ от Карлейл²⁷, както и на стр. 2, 3 и 4 от кориците на списанието, обявявам започването на „Художник“ и между другото казвам:

На стр. 3.

„Художник“ е името на новото изящно литературно списание, което годишно ще дава 40 печатни коли чисто художествен материал със 120 до 160 хубави големи илюстрации с един, два и три цвята.

Като приложение на „Библиотека“²⁸ ще се издава, под редакцията на г-н К. Величков, новото списание „Художник“, което...“.

Има ли тук смисъл и място Балабанов и Павел един хубав ден да отидат при Радев, та те и тримата да се заемат с издаването на „Художник“? Ами ясно и категорично е заявено на кориците на книга X от „Библиотека“, че бъдното списание „Художник“ ще се редактира от Конст. Величков и следователно няма нужда от съвсем неизвестния тогава млад гимназиален учител Ал. Балабанов и от добрия вестникар, но съвсем неизвестен дотогава в литературното поприще Сим. Радев.

По-доле, на същата страница, от кориците на „Библиотека“ казвам:

„Страниците на списанието ще бъдат отворени за всички признати наши автори. Като се нагърбваме с извънредно трудната задача да създадем едно чисто художествено списание, ние се ласкаем от мисълта, че всички наши поети и писатели ще оставят настрана всичко лично и ще съумеят да поставят идеята по-високо от всички дребнавости. Една от нашите цели е да сплотим **нашите поети и писатели** и по тоя начин чрез „Художник“ да поднесем на българския читател едно истинско букетче от цветя на българската мисъл“.

И изреждам небивалите дотогава хонорари за оригинални и преводни трудове.

²⁷ Томас Карлайл (на английски: *Thomas Carlyle*, 1795–1881) – шотландски писател, философ, историк-медиевист. Той е сред философите, формирали мисленето на западноевропейското общество.

²⁸ Вместо както досега на „Художествен преглед“ – бел. П. Г.

Страниците на „Художник“, казвам, ще бъдат отворени за всички признати наши автори, и още – нашата цел е да сплотим нашите поети и писатели, за да поднесем на читателите си едно истинско букетче от цветя на българската мисъл. Ние не желаем да сплотяваме чрез „Художник“ новоначинающи учители и реномирани вестникари, а само нашите поети и писатели.

А кои бяха те в епохата отпреди 50 години? – Вазов, Величков, Пенчо Славейков, Кирил Христов, Пейо Яворов, Елин Пелин, Ив. Андрейчин²⁹. Между тях не бяха Ал. Балабанов и Сим. Радев.³⁰ Аз подирих нашите признати вече поети и писатели, за да осигуря тяхното сътрудничество. Подирих у дома му Вазов, поканих Величков за редактор с 300 лв. зл. месечна заплата, поканих лично още Славейков, Елин Пелин, Пейо Яворов, Андрей Протич³¹ и Ив. Андрейчин, а писмено и Кирил Христов. Поканих лично така също и художниците Ярослав Вешин, Хр. Станчев и Ник. Михайлов³². И преди да съм започнал издаването на „Художник“, аз бях осигурил вече ръкописи и картини за почти цели три броя на „Художник“. Аз не отидох да каня Балабанов и Радев, а те дойдоха при мене и ми предложиха сътрудничеството си. Особно Радев, който по това време имаше известни задължения към мене, за които по-нататък ще поговорим.

Аз успях да осигуря сътрудничеството на всички тия поети, писатели и художници, с изключение само онова на Пенчо Славейков от дервишкото теке на д-р Кръстев³³. И едва тогава се осмелих да обявя издаването на „Художник“.

И го обявих с един грамаден афиш на хромова хартия, формат 105/126 см, в подобие на атинския Акрополис, заето от руското художествено списание „Новъ“, в чиито празни полета между колоните бяха дадени пет изящни илюстрации, имената на редактора и на стопанина на списанието, имената на сътрудниците, съдържанието на списанието и условията на абонирането. Аз лично осигурих най-напред поетите, писателите и художниците, а афишът и отдавна уредените настоятели – абонатите. Изданието започнах в 5000 екземпляра, за да се принудя скоро, поради големия наплив на абонати, да препечатам първия и втория брой още в 4000 екземпляра.

Не е верно следователно казаното от Боров в статията му в юбилейния сборник, че „Художник“ се издава в 12 000 екземпляра. И тук сигурно Балабанов го е заблудил. „Художник“ се печатеше в 9000 екземпляра, от които над 7600 за редовните му абонати, а останалите – за ръчна продажба.

Тоя голям брой от абонати учудва всекиго и днес. Освен на големите хора,

²⁹ Иван Ст. Андрейчин (1872, Габрово–1934, София) – български поет, критик, преводач, публицист, теоретик на модернизма, театрален деец. Създава списание „Нов път“ (1907–1910), което е теоретически орган на модернизма.

³⁰ Другаде аз ще опиша запознанството си с тия двама свои сътрудници. – бел. П. Г.

³¹ Андрей Протич (1874, Велес–1959, София) – български изкуствовед, археолог, литературен критик, публицист и белетрист. Гимназиален учител в София (1902–1907), по-късно е началник на културното отделение на Министерството на народната просвета (1908–1912).

³² Никола Михайлов (1876, Шумен–1960, Хамбург) – от 1902 г. се завръща в България и става художник на Министерството на народното просвещение. Придворен художник е на цар Фердинанд. През 1910 г. се завръща в Германия при съпругата си Ида в Берлин. Между Първата и Втората световна война е сред най-търсените и скъпо платени портретисти не само в Европа, но и в Южна и в Северна Америка.

³³ Дервишкото теке на д-р Кръстев – Геннадиев нарича така кръга „Мисъл“, в който освен споменатите влизат П. К. Яворов и П. Ю. Тодоров.

които участваха в списването на „Художник“, освен на изящността на самото издание, освен на добрата организация от интелигентни настоятели по всички градове на страната, големият брой на абонати се дължеше и на една дребна наглед причина: абонаментът на моите списания да се плаща постепенно почти изключително в началото на всеки месец, а размерът на тоя абонамент да бъде колкото е възможно по-малък – до допустимите размери, разбира се. Аз се ръководах в тая работа от едно просто, но разумно начало: предпочтително е да имам 5000 абоната при годишен абонамент само 6 лева, отколкото само 500 при годишен абонамент 20 лева. В първия случай ще получа 30 000 лв. годишно, а във втория – само 10 000 лв.

На стр. IV от книга-премия за втората годишнина на „Библиотека“ е напечатана една сравнителна таблица за абонаментната стойност на българските списания, към която е добавено заключението:

„От тая таблица личи, че сп. „Библиотека“ средно е два пъти по-евтино от „Ново време“, „Учител“ и „Мисъл“, почти три пъти по-евтино от „Право дело“, „Демокр[атически] преглед“ и „Общо дело“ и повече от три пъти по-евтино от „Българска сбирка“ и „Светлина“³⁴.

Както на кориците на „Библиотека“ и в грамадния афиш на „Художник“ и „Библиотека“, така и в поканите за записване на абонати, никъде и за нищо не се споменуват имената на Ал. Балабанов и Сим. Радев, които решили били в един хубав ден да се заемат с „Художник“... Може ли да се допусне, че при едно голямо име за редактор на „Художник“, като онова на Конст. Величков, ще стане нужда младият учител Балабанов и вестникарят Радев да се заемат с „Художник“?

Напълно съм убеден, че нито Балабанов, нито Сим. Радев са имали каквото и да е понятие за големите трудности, с които е придружено издаването на художествено списание преди 50 години: прецизна печатарска машина, специални скъпи разноцветни печатарски мастила, специална скъпа хромова хартия, идеално изработени клишета за картини, богата чуждестранна литература и пр. В България по онова време само Държавна печатница притежаваше прецизна машина и опитни машинисти за печатене на винетки и картини в няколко цвята. Тогава не съществуваха още днешните огромни ротативни машини за няколкоцветен печат. Специални разноцветни мастила за картини имаше само Държавна печатница. В никой книжен склад в България нямаше хромова хартия и тя трябваше да се поръча в странство няколко месеца по-рано. В София имаше само един беден цинкограф – Густав Паперман, който приготвяваше клишета за грубите карикатури на ежедневния печат. Той не бе в състояние да приготви никакво художествено неподатливо на влагата клише с всичките сенки и полусенки на изящна картина и всички клишета за репродукциите на „Художник“ трябваше няколко месеца по-рано да се поръчват в странство – Будапеща, Берлин и Мюнхен, а по-късно и в Прага, и в Париж. В моята копирна книга от 1904/[190]6 г. са оцеляли две писма за поръчки на клишета в странство. Едното е отворена карта до някой Йосиф Варашич в Будапеща от 22/2.XII.[1]904 г., комуто съм изпратил монографията на Верещагин, за да приготви клишета за статията ми, дадена за тоя голям руски худож-

³⁴ Заглавия на излизащите тогава списания.

ник в „Художествен преглед“ на книга II, година III от „Библиотека“.³⁵ Другото е за една голяма поръчка от 30.XII.[1]905 г., тоя път за „Художник“ и до редакцията на списанието Kunst Fur Alle в Мюнхен. То е преведено и написано на немски от Ал. Балабанов и е копирано на стр. 715 и следната. Поръчката е за 30 големи клишета за репродукции от Алберт фон Келер, Огюст Роден, Гонзало Билбао, Евгений Лерманс, Конст. Сомов, Рафаел Санцио, Гео Берниер, Ф. А. фон Каулбах, Хелман Йохан Пагелс, Андрея Вермар и Адолф Хелцел. Писмото завършва с фразата:

Hochachtungsvoll
Die Redaction der „Hudoschnik“
*P. Genadieff.*³⁶

Тук няма нито името на Балабанов, нито онова на Радев, а само името на Пав. Генадиев.

(По-късно всички поръчки правех на френски и писмата ми превеждаше моят брат Михаил, което бе за мене много по-удобно.)

Та тия двама приятели – Балабанов и Радев, един хубав ден се заели със сп. „Художник“...

За нещастие, имало е хора, които са вярвали на тия леки и несериозни брътвежи, както има и сега хора несведущи, които вярват още на думите им.

Г[-н] Боров на стр. 569 от юбилейния сборник ни казва още:

„...Балабанов тук пише всичко: стихове, разкази, оригинални и преводни, студии, театрални рецензии и обяснения към картините. Заедно с отличния критик, блестящия стилист и фин есеист Симон Радев, те издигат „Художник“ до наистина завидна висота“...

Тая пресилена фраза на Боров няма нищо общо с действителността. Издигането на „Художник“ се дължи на обединените усилия на всичките му сътрудници, начело с Вазов, Величков и Вешин, както и на опитността, умението и усилията на неговия стопанин-създател.

Една малка наглед подробност, която подчъртано сочи за оценката, която, криво или право, съм давал на своите сътрудници в „Художник“. Още в първия брой на „Художник“ трудовете на по-ценните автори се явяват отпечатани на края със саморъчните им подписи. В първия брой на „Художник“ имаме саморъчните подписи на Вазов, Елин Пелин, К. Величков и Андрейчин, а във втория – и ония на Кирил Христов и Протич. И понеже аз познавах много добре Радев и го ценях като сериозен писател, макар дотогава да не бе се занимавал с литература, първата му работа, поместена едва в 3 и 4 брой на „Художник“, се явява със саморъчния му подпис.

Балабанов бе един от най-редовните сътрудници на „Художник“ с дребни работи още от първия му брой. Но те не носеха саморъчния му подпис, а се печатаха както произведенията на всички поети и писатели от най-младото тогавашно

³⁵ Виж Документи, буква А, точка 1. – бел. П. Г.

Според документа обаче малкото име на Варашич (или Варашик) не е Йосиф, а Йохан. Датата на писмото също не е цитирана точно от П. Генадиев – тя е 6.XI.1904 г. – бел. П. В.

³⁶ Виж Документи, буква А, точка 2. – бел. П. Г.

поколение – Йовков, Булев³⁷, Траянов, Пан. Тодоров³⁸, Людмил Стоянов, Еман. п. Димитров и др. – подписите им бяха печатни, а не ръкописни. Едва през втората годишнина на „Художник“, след превода на „Фауст“ и след като дадох името му на редактор, и Балабановият подпис се дава вече ръкописен.

През II годишнина на „Художник“ творбите на Яворов и Т. Кунев³⁹ се явяват, макар и за пръв път, в страниците на „Художник“ пак със саморъчните им подписи.

Очевидно легендата, която ни разправя Сим. Радев за заемането му с „Художник“ е най-обикновената, непростима за никой човек лъжа.

*

Всеки би се запитал: „Защо след като е било обявено името на Конст. Величков и на кориците на „Библиотека“, и в големия афиш на „Художник“ и „Библиотека“, и в поканите за записване на абонати, още в първия брой на „Художник“ липсва името му, а личи само моето име като стопанин на списанието. Работата е много проста, но тя не можеше тогава да стане достояние на всички. Нека я обясня.

Решили бяхме с Величков аз да преглеждам най-напред всички, постъпили в редакцията ръкописи и с по-добрите от тях да отивам у дома му и да му ги прочитам, за да даде той заключителното си мнение като отговорен редактор. За картините – същото: аз ги избирах на първо време от каталозите на къщата „Бонг и с-ие“ в Берлин или носех фотографии от картини на български художници и той си даваше и за тях заключителното мнение. За първия брой на „Художник“, за двойната страница – 8 и 9, бях избрал една голяма великолепна картина от известния художник Козак, представляваща разгонването от казаци на тълпа по един мост във Варшава. Като я видя, Величков отказа да даде съгласието си тя да бъде поместена. Това ме много изненада и поисках да узная защо той не я одобрява.

– Картината сама по себе си е великолепна, но тя противоречи на моите политически чувства и убеждения. Тя е насочена против Русия.

Обещах на Величков да не я помествам, но му заявих, че аз със списанието си не правя политика и напред ще трябва да се ръководим и двамата само от предназначението на списанието: поезия, литература, музика и живопис. Той отказа при тия условия да работи, не желаше да върви против своите политически чувства и разбирания. Тогава решихме да остане само редовен сътрудник на „Художник“, да му платя заплатата за три месеца и да махна името му като редактор на „Художник“, без да обявявам причините за това.

Както и стана.

Но Величков остана до края на своя живот сътрудник на „Художник“ и мой

³⁷ Илия Булев (1883, Стежерово–1966, София) – български поет-символист, писател и публицист. Негови творби са включени в „Българска антология“ с редактори Димитър Подвързачов и Димчо Дебелянов. (1910).

³⁸ Панайот Тодоров (1883, Сливен–1943, София) – български художник, по-известен с псевдонима си Сирак Скитник.

³⁹ Трифон Кунев (1880, Ъглен–1954, София) – български поет и деец на БЗНС. През 1908 г. завършва право в Софийския университет. Започва работа като журналист и редактор във вестника на Народнолибералната партия „Българска независимост“. На 8 юни 1946 г. той е жестоко пребит в редакцията на в. „Народно земеделско знаме“, след което е затворен в Централния софийски затвор за 5 месеца, без обвинение.

личен приятел. Фактът, че аз още към края на 1905 г. се наех с издаването на Величковия превод на Дантевия „Ад“ – най-голямото и разкошно илюстрирано и подвързано българско издание до днес, показва и доказва, че отказът на Величков да бъде редактор на „Художник“ ни най-малко засегна нашите човешки и приятелски чувства и отношения.

Никой не е казал толкова хубави думи за списанието ми „Художник“ и лично за самия мене и то публично, както Конст. Величков в своето отворено писмо, поместено в брой 836 на в. „Ден“ от 3.V.[1]1906 г. Каква голяма разлика, каква пропаст между думите на Величков и недомислията на Балабанов и Радев.

През II годишнина на „Художник“, в желанието си да създам литературна популярност и авторитет на Балабанов и на Радев – първият, макар и демократ, бе вече станал мой кумец, а вторият се бе зачислил в редовете на Стамболовата партия, чийто шеф бе моят брат Никола⁴⁰, по тяхно желание и с тяхно съгласие поставих имената им като мои съредактори в „Художник“. Трябва да призная, че аз вярвах в дарованията и способностите и на единия, и на другия. Особено в ония на Сим. Радев, когото познавах много добре, както никой друг преди мене и след мене. Знаех, че и единият, и другият са заплеснати и пръснати хора, но все се надявах, че щом поставя имената им на кориците на „Художник“, поне от кумова срама ще облекчат работата ми, която се бе много набрала: вън от „Библиотека“ и „Художник“ започнал бях и списанието „Поука“, което смятах да стане настолна книга на всяко грамотно семейство в страната.

Една привечер съобщих и на двамата да дойдат да прегледаме набралите се ръкописи, преди да определя съдържанието на бр. 1 от година II на „Художник“. Седнахме. Почнах аз да чета, както правех и пред Величков. Третият или четвъртият ръкопис бе един разказ от покойния Николай Райнов⁴¹. Видях, че те не влагат никакъв интерес в тая работа, че тя ги просто отегчава.

– Слушайте – казах, – от вашето редакторство нищо няма да излезе. Хайде, вървете си. Ще я карам, както съм я карал досега.

Трябва да подчъртая, че за своето „редакторство“ Балабанов и Радев не получаваха никакво възнаграждение. Едничката им награда беше тая, че имената им личеха на кориците на „Художник“.

В навечерието на III годишнина на „Художник“, която започваше на септември 1907 г. и продължи до края на 1909 г., една привечер се втурна у дома ми Сим. Радев и без всякакви предисловия, явно ядосан, ми заяви, че той ще спре сътрудничеството си в „Художник“, ако не махна името на Балабанов като един от редакторите на списанието. Вероятно някой, който е познавал слабостите на Радев, го е закачил как той не се стеснява неговото име да бъде на кориците на „Художник“ заедно с името на един пияница, който е станал посмешище на хората. Казах на Радев, че той не е прав. Но щом поставя тоя въпрос в свързка със своето сътрудничество, а аз държа на това, обещах да махна не само името на Балабанов,

⁴⁰ Никола Геннадиев (1868, Битоля–1923, София) – виден български политик от Народнолибералната партия. Министър е на правосъдието (май 1903–януари 1904), а по-късно на търговията и земеделието (1904–1908). След убийството на министър-председателя Димитър Петков на 26.II.1907 г., Геннадиев става лидер на партията. Н. Геннадиев е разстрелян на ъгъла на ул. „Кракра“ и „Шипка“ от Димитър Стефанов от ВМРО.

⁴¹ Н. Райнов умира на 20 май 1954 г.

но и своето, за да не обидя последния. И повиках художника Никола Петров и му поръчах да приготви нова заглавна корица на „Художник“, като остави за редактор само името на Сим. Радев. Пред Балабанов се извиних с желанието си да впрегна в по-сериозна работа самия Радев:

– Нали виждаш, че махам и своето име?

Сега Радев заявява пред сътрудниците на Библиографския институт при Народната библиотека „В. Коларов“:

„П. Генадиев, като редактор на в. „Бълг. независимост“, води остра борба с Демокр. партия, към която е и Ал. Балабанов. А Ал. Балабанов е редактор на в. „Време“ с Хербст и Ал. Гиргинов. Упреквали го, че стои на два стола – при П. Генадиев и при тях. Ал. Балабанов настоял пред П. Генадиев да му се махне името. След падането на партията П. Генадиев също станал непопулярен и прицел на нападки – и затова се оттегля с името си“.

Радев изглежда е забравил, че ако Балабанов не е вече между живите, аз съм още жив⁴² и в състояние да опровергая блудкавите му и напълно неверни обяснения. Правейки своите изявления, Радев е забравил, че III годишнина на „Художник“ започва през септември 1907 г., когато демократите не са дошли още на

власт. Неговото редакторство е илюстрирано на кориците на „Художник“ от художника Ник. Петров още през лятото на 1907 г.

Радев не си е дал така също сметка, че аз наистина съм създал най-големия ежедневник от осем големи страници – в. „Българска независимост“ – в началото на април 1908 г., но, че за негов главен редактор съм назначил бившия временен⁴³ професор Милан Марков⁴⁴, а за негови помощници редактори адвокатът Никола Кисовски и бившите временни професори д-р Пиперов, Вл. Шак и Кирил Христов.⁴⁵

Вярно е, че в „Бълг. независимост“, когато съм бивал в София, аз съм полемизирал с

- 141 -

12

Кирил

Господин Кирил Христов,

в. „Време“

От вчерашното заседание акционерите на Дружбо „Българска независимост“ Ви наричат за редактор-ответствеността на в. „Българска независимост“ от идващата година. Вие се отнасяте от Кирил т.г.

За съжаление си, моля, да Ви уведомята своевременно и писмено.

Ваш почитател
Директор: П. Генадиев

Писмо на П. Генадиев до Кирил Христов

⁴² Ал. Балабанов умира на 30 ноември 1955 г., а Генадиев споменава, че тия спомени пише 84-годишен, тоест през 1957 г.

⁴³ Т.е. извънреден професор.

⁴⁴ Марков издава в. „Право“ през 1911–1915 г.

⁴⁵ Виж Документи, буква Б, точки 3, 4, 5, 6 и 7. – бел. П. Г.

всички партии, противници на нашата и без съмнение, най-много с демократи и народняци, но никъде с името си. Даже и в една статия в защита на самия Радев, насочена изключително против народняците и поместена в брой 110 на вестника от 28.VII.908 г., аз пак не съм се подписал. Моят подпис личи само в няколко литературни бележки и в една разправа по стари македонски работи. Независимо от това, в никой от политическите вестници от оная епоха не е засегнато моето име като партизанин. В „Бълг. независимост“ няма нито дума, писана против в. „Време“. Това, което сега ни казва Сим. Радев и за Балабанов, и за мене, е най-обикновената и плоска, и неокачествима лъжа.

Радев сигурно не знае, че Хербст ми е бил съученик и на туй отгоре добър приятел. (В чековата ми книга по текуща сметка при „Бълг. банка и търг. акц. др-ство“ в София съм издал на 3.VIII.[19]21 г. чек № 38 381 на името на Йосиф Хербст за сумата 20 000 лв.), че Гиргинов е свирил първа цигулка в оркестра на работническото певческо др-ство „Гусла“ в Пловдив⁴⁶, основан и дирижиран от мене; и че през 1899 г., като завършил Пловдивската гимназия, по моя молба Гиргинов е играл заедно с мене в две последователни благотворителни представления в Пловдив в драмата „Престъпникът“, чини ми се от Джакометти⁴⁷.

С. Радев не знае най-важното: че когато биде основан демократическият в. „Време“, неговите редактори – Хербст, Гиргинов и Балабанов, ме поканиха на вечеря у Балабанов, нещо, което винаги може да установи живата още г-жа Лия Балабанова. На тая вечеря аз не бях поканен от моите кумци – в такъв случай трябваше да присъства и жена ми, а от моите приятели и редактори на новия в. „Време“.

Аз не мога да си обясня как може толкова несериозни работи да разправя един човек, който божем минава за сериозен.

В своите изявления пред сътрудниците на Библиографския институт С. Радев е казал и друга една нелепост:

„През г[одина] II П. Геннадиев е администратор редактор. Редактор е Ал. Балабанов. П. Геннадиев се занимава изключително с избиране на картини. С. Радев помага за избора на романи за „Библиотека“.

Г[одина] I – П. Геннадиев е близък до Величков, но Ал. Балабанов вербува сътрудници от писателските среди. Така: в редакт[ирането] С. Радев има малко участие, но и казаното от П. Геннадиев не е вярно“.

(Вероятно сътрудниците на Библиографския институт са посочили на Радев писаното в моята библиография.)

Нека опровергаем нелепостите, казани от Радев за П. Геннадиев със собствените му думи, намерили място на стр. 482 в неговата статия от юбилейния сборник на Балабанов за същия Пав. Геннадиев. В тая статия Радев между другото ни казва:

„...Павел Геннадиев е човек необикновен. Има хора, които, когато създателят е създавал енергия, не са се намерили дома. У Павле той е оставил вместо една торба, десет. Тая негова динамика (за да се изразим по-учено) го прави способен

⁴⁶ Семейството на П. Геннадиев се премества в Пловдив през 1876 г., където баща му най-напред е учител по история и музика в Пловдивската гимназия, а след 2 години става секретар на пловдивския митрополит.

⁴⁷ Става дума за пиесата „ЕДНА ДОСТОЙНА СМЪРТ или ПРЕСТЪПНИКЪТ“ от Паоло Джакомети. Играна е също в Русенския драматичен театър на 25.X.1908 г.

да кара едновременно двадесет предприятия и никой да не може да ми извади из ума, че в регистрите там, горе, той бе записан да се роди в Чикаго (Илинойс) и да има писалището си в един небостъргач, на тридесет и осмия етаж. Но като се хвърли в толкова дейности, той изостави тая, за която бе призван. Аз (заедно с мнозина други) вечно ще съжалявам, че той напусна издателството. Той е рядък род издатели, *rara avis*⁴⁸, които обичат литературата. На това отгоре той обича и литературите. (Едното не върви необходимо с другото.)“...

(Радев, сигурен съм, не знае и до днес, че аз от 1892 г. до 1940 г. от време на време пиша и превеждам; че голяма част от „Художник“ за първа и втора годишнина е писана от мене. Само че всичките ми работи, и оригиналните, и преводните, са или без подпис, или само с инициали, или с псевдоними. В първата годишнина на „Художник“ са дадени две оригинални мои стихотворения от 39 реда, пет преводни малки стихотворения от 38 реда, пет статии и бележки за художници, заемащи 7¼ страници и шест обяснения към картините, заемащи други 3¾ стр.; че през втората годишнина аз съм дал над 34 страници.)

Кое да вярваме у Радев: изказванията му пред сътрудниците на Библиографския институт, в които обявява Пав. Геннадиев за някакъв администратор редактор, за каквато длъжност пръв път чуваме, или венцехваленията за Пав. Геннадиев, намерили място в статията му на стр. 482 от юбилейния сборник на Балабанов?

Тия два, дадени по-горе, цитата са достатъчни да дадат един релефен портрет на самия Радев. Първият цитат е изтъкан от явни лъжи, а вторият – от прекалени възхвали. В зависимост от вятъра, под чието влияние се е намирал сам Радев.

Балабанов пред своите приятели, които са го питали злорадно или невинно защо е махнато името му като редактор от кориците на „Художник“, убеден съм да е заявявал, че той сам е поискал от мене това и сигурно е намерил някой благовиден повод. Но Балабанов, твърде естествено, се чувстваше много оскърбен от тая работа. Сам аз също така се чувствах стеснен пред него, толкоз повече, че не можех, па и не желяех да му кажа истинските причини, сами по себе си много по-оскърбителни.

Отгде нагде след падането от власт в началото на 1908 год. на Стамболовата партия сам аз съм бил станал непопулярен и прицелна точка на политическия печат? По-скоро Радев и като вестникар, и като стамболовист, бе станал непопулярен, за да се видя принуден сам аз да защитавам неговото име и чест в колоните на „Българска независимост“. Но да допуснем, че наистина аз съм бил станал непопулярен, което е абсолютно изключено през лятото на 1907 г. Какво общо може да има тая моя непопулярност, дошла цяла година преди идването на демократите на власт, със списанието ми „Художник“, в което аз съм всевластният господар, та да махна името си на редактор, а да оставя популярното име на Радев, за когото в своята статия против народняците между другото казвам:

„...даровития вестникар, вълшебния владетел на писателското перо, смелия изобличител на вашите позорни дела, верния син на отечеството вие наричате блудница“. И т.н.

⁴⁸ *Rara avis* (лат.) – рядкост, „рядка птица“, бяла врана, нещо необикновено (необичайно).

Ами не беше ли по-редно сам Радев да поиска да се махне името му на единствен, на главен редактор на „Художник“, както го обявявам аз на кориците на „Библиотека“ и „Художник“, след тия красиви епитети, които му прикачат народняците, толкоз повече, че всъщност той нито през втората, нито през третата годишнина на „Художник“ не е редактирал нито един от броевете му? Сега той ни заявява, че Ал. Балабанов бил редакторът на „Художник“. Ами що дири и неговото име във II годишнина и само неговото в III, щом Балабанов бил редакторът, а сам той имал малко участие в редактирането?

Той формално е единствен редактор на „Художник“ и ни казва, че с него не се бил занимавал, а помагал при избора за романи на „Библиотека“...

Не знам как да нарека тия брътвежи на Радев, които не приличат и на най-посредствения човек.

Има една наглед дребна работа, която опровергава думите и на Балабанов, и на Радев. На кориците на „Библиотека“, „Художник“ и „Поука“ от време на време в обявленията ми за откриване подписка за трите списания се явява следната забележка с по-тълсти букви:

„Пари и ръкописи се адресират само до П. Генадиев, София“.

Разгърнете книга VI от год. V на „Библиотека“ и ще намерите тая бележка на IV страница.

Радев, за голямо чудо, е имал куража да заяви пред моя приятел Петър Карчев⁴⁹ не само че той не е създал и никога не е редактирал „Художник“, но че и никога пред никого не бил казал това, въпреки обстоятелството, че го е дори писал. Той заявил пред Карчев, че щял да напише всичко това в своите спомени. Нека добавя – ако не забрави...

Да резюмираме казаното от Радев и го опровергаем с по няколко думи. Радев казва: [С. Радев]1. Верно е, че с редакторството слабо съм се занимавал.

[П. Генадиев] – *Никога нито слабо, нито силно.*

2. За съвети са ме питали.

– *Кой? Кога? По що? – Абсолютно никога!*

3. Преглеждал съм материали, но рядко.

– *Чиш материали? Кога? Само веднъж аз съм чел пред него и Балабанов, без той да е взел в ръката си кой да е от ръкописите. – И това е лъжа.*

4. Не исках да фигурирам като редактор и се съгласих да стои името ми по настояването на П. Генадиев.

– *Значи не е бил редактор, а само е стояло името му като такъв. Какво значение има настояването на П. Генадиев, ако Радев наистина не желае да му стои името? Ами той от Петербург⁵⁰ ме моли да редактира „Художествен преглед“ и името му като сътрудник стои напечатано с едри букви на кориците на III годишнина на „Библиотека“, без да е написал нито един ред през цялата година. Кой може против неговата воля да постави името му на редактор?*

⁴⁹ Петър Карчев (1889, Охрид–1965, София) – български публицист и революционер, деец на Вътрешната македонска революционна организация (обединена). Деец е на Народнолибералната партия и е един от най-близките сътрудници на Никола Генадиев. Занимава се с журналистика от 1908 г. Автор е на спомени: През прозореца на едно полу столетие (1900–1950). – София : Изток-Запад, 2004.

⁵⁰ Виж писмото ми от 27.IX.904 г. до моята жена. – бел. П. Г.

5. През г[одина] II П. Генадиев е администратор редактор.

– Такава длъжност не съществува в никоя редакция. За своите списания Павел Генадиев е имал следните администратори: Ал. Иванов, мой възпитаник, по-късно съдия в Окръжен съд; Георги (Людмил) Стоянов, сега директор на Литературния институт; Стр. Кринчев, млад писател, починал⁵¹; Ал. Савов от Ямбол, студент, по-късно висш чиновник в Бълг. нар. банка и сътрудник на в. „Мир“; Филип Григоров Чочков от Дебър, мой съученик от детинство; и още няколко души, тяхни помощници. Ем. п. Димитров, по-късно професор, и Ив. Йотов, сега вероятно някъде учител по френски, временно бяха зачислени към администрацията и получаваха за издръжка седмично по 20 лв. зл.⁵²

(През първата годишнина на сп. „Библиотека“ аз съм и един от главните преводачи, и неговият редактор, и единственият администратор, коректор и експедитор. Едва през втората годишнина назначих за администратор своя възпитаник от Пловдив Ал. Иванов, който едновременно с това следваше и право в Университета, а за негов помощник в експедицията – един великолепен момък от с. Лобош, Радомирско, Никола Янев, който прислужваше и вкъщи. Моят Кольо бе душата на експедицията и за трите ми списания, за всичките ми безплатни премии и за издаването на „Ад“.)

6. Редактор е Ал. Балабанов.

– Отгде знае това Радев, когато в редакцията на „Художник“ той е идвал само тогава, когато ми е носил своите ръкописи или за някой свой дерт? Намирал ли е той някога Балабанов, седнал на единствената ми редакторска маса? Предавал ли му е някога своите ръкописи? – Абсолютно никога!

7. П. Генадиев се е занимавал изключително с избиране на картини.

– Павел Генадиев се е занимавал изключително с редактирането и на трите си списания и участва сериозно и в списването и на трите. Без съмнение, една от длъжностите на редактора на художествено списание е и да избира неговите картини. Тая работа не е на никой от администраторите.⁵³

8. С. Радев помага за избора на романи на сп. „Библиотека“.

– Как? Кои романи? Кога? Новото годишно съдържание на „Библиотека“ се дава предварително в последната книга от старата му годишнина и се повтаря на лицевата корица на всяка книга от списанието. Тоя избор е изключително мой от I, включително и VI годишнина. Що дири тук редакторът на „Вечерна поща“, станал само формално и редактор на „Художник“, да помага в избора на романи, които през цялата година са само два-три?

9. През I г[одишнина] П. Генадиев е близък на К. Величков, но Ал. Балабанов вербува сътрудници от писателските среди.

– С Величков аз се запознах в края на април 1905 г., когато за пръв път го видях у дома му, където бях отишъл да го моля да стане редактор на „Худож-

⁵¹ Страшимир Кринчев (1884, Ямбол–1913, Дупница) – участва като редник в Балканската и в Междусъюзническата война. Проявява героизъм. Ранен тежко в сражението край село Ураново, Благоевградско, той умира на 29 години в Дупница. Автор на разкази, пътеписи, рецензии за театрални постановки.

⁵² Виж Документи, буква В, точки 8, 9, 10 и 11. – бел. П. Г.

⁵³ Виж Документи, буква Г, точки 12, 13, 14 и 15. – бел. П. Г.

ник“. По-късно верно е, че станахме близки. Причините се знаят. Балабанов през първата годишнина на „Художник“ бе млад гимназиален учител, известен само в средата на своите състуденти от Лайпциг и един от постоянните участници във веселия кръжок⁵⁴ на Божинов в „Дълбок зимник“⁵⁵ и в кръчмата на „Юрука“. Той не познаваше ни лицето на Вазов, нито онова на Величков и трепереше пред сянката на Пенчо Славейков. Може ли в едно списание, на което редактор е Конст. Величков, а стопанин-редактор Павел Геннадиев, младият гимназиален учител Балабанов да вербува сътрудниците на „Художник“ от писателските среди, в които той още няма никакъв достъп и влияние? И след като сам Пав. Геннадиев е вече редактор на „Библиотека“ цели три години?

10. Така, в редактирането С. Радев има малко участие.

– Никакво!

11. Но и казаното от Пав. Геннадиев не е верно.

– Това тепърва ще видим, ако досега не сме го още установили.

Не е безинтересно относно редактирането на „Художник“ да дам една извадка от едно мое писмо до жена му от 9.XII.[1]909 г., когато единствен формален редактор на „Художник“ бе Симеон Радев. Пиша го набързо от Пловдив и на път за миналата „Цар Асен“⁵⁶, в която е съсредоточено всичко ми внимание и която поглъща всичкото ми време и всичките ми средства. Ето какво казвам:

Пращам ти ръкописи за „Художник“. Прати ги на Трифон⁵⁷ и му съобщи по телефона, че ръкописите са предназначени за два броя. В тях – ще видиш – има два бяли листа с обозначение „Т. Кунев“ и „С. Радев“. Там трябва да влязат стихове от Трифон и статия от Симон. Кажу ми още, че ако получи стихове от Кирил⁵⁸ и Яворов, може да махне някои от стихотворенията на Людмил⁵⁹ и Емануил⁶⁰ и да ги замени с тях. А ако получи разказ от Елин Пелин или напише той сам, може да махне някой от дадените разкази и ги замени с новите. Във всяки случай всичко това трябва да стане най-късно до края на седмицата и в понеделник всички ръкописи трябва да бъдат дадени непременно в печатницата.

Не съм останал минутка свободен. Наредих ръкописи и за „Библиотека“ и „Поука“⁶¹.

Тая извадка от моето писмо установява интересни неща.

1. Че макар да личи на кориците на „Художник“ като редактор само името на С. Радев, не той, а аз, въпреки претрупаната си работа, редактирам и „Художник“,

⁵⁴ Геннадиев визира компанията, начело с карикатуриста Александър Божинов, която списва хумористичния вестник „Българан“ (1904–1909). Нейното предпочитано място обаче е гостилница „Средна гора“.

⁵⁵ Бирария „Дълбок зимник“ на братя Прошек се е намирала на ъгъла на бул. „Цар Освободител“ и ул. „Сан Стефано“.

⁵⁶ Павел Геннадиев става концесионер на мина „Цар Асен“ в Родопите с указ на цар Фердинанд I от 1911 г.

⁵⁷ Кунев – бел. П. Г.

⁵⁸ Христов – бел. П. Г.

⁵⁹ Стоянов – бел. П. Г.

⁶⁰ Попдимитров – бел. П. Г.

⁶¹ Последните [става дума за „Библиотека“ и „Поука“] се печатеха в Пловдив. – бел. П. Г.

и „Библиотека“, и „Поука“.

2. Че моят приятел, съпартизанин и кумец Трифон Кунев е упълномощен да получи вместо мене ръкописите на Радев, Елин Пелин и Яворов и да ги помести там, където им съм определил мястото. А не „действителният“, според Радев, „редактор“ Балабанов, или единственият „редактор“ Сим. Радев. Тая работа върши само „администраторът“ редактор П. Геннадиев, вън от своята длъжност „да избира“ само картините...⁶²

За основаването на „Художник“ от Радев и Балабанов говорихме вече достатъчно.

Но на въпроса за сътрудниците на Библиографския институт Радев казва пак някои интересни работи, на които заслужава да се поспрем. Радев казал:

1. От младите чувам сега, че „Художник“ оставил име.

– Няма нужда Радев да узнае от младите, че „Художник“ бил оставил име. Фактът, че в него участват като сътрудници именити хора като Вазов, Величков, Елин Пелин, Яворов, Кирил Христов и художниците Вешин, Хр. Станчев, Н. Михайлов, Ал. Божинов, Елисавета Консулова-Вазова, е достатъчен, за да разбере всеки, че „Художник“ наистина е оставил име; че това списание даде възможност и на самия него, Радев, да се прояви като писател, да се занимава с литература и да прибави и той нещо към името му; че „Художник“ и главно „Библиотека“, чрез превода на „Фауст“, закрепил и името на Балабанов като писател; че „Художник“ отвори път и закрепил имената на няколко млади поети, писатели и художници – Йордан Йовков, Людмил Стоянов, Теодор Траянов, Пан. Тодоров, Ем. п. Димитров, Ал. Миленков и Ник. Петров, които също така имат дял в това оставяне на име от „Художник“. Така че Радев е нямало нужда да пита младите дали „Художник“ е оставил име. Той го знае най-добре от всички.

2. Кое ме накара да се занимавам с литературна критика? – Настояването на Балабанов. Той е и причината, задето написах студията си за д-р Кръстев, за която понякога се приказва.

– Балабанов бе най-недоволният от написването на тая критика. Сам той демократ, неприятно му бе да се пише в „Художник“, в който личи името му на редактор, против когото и да било от редакцията на „Мисъл“, която бе съставена от чистокръвни демократи. Но имаше и друго едно обстоятелство, което плашеше Балабанов: той се боеше от Пенчо Славейков, па и от Кръстев. Въпреки неговото демократство в „Мисъл“ се бе появила първата доста справедлива и малко жестока критика против неговия превод на „Фауст“.

По тоя повод, без да зная и подозирам какво бил казал или казва сега С. Радев пред сътрудниците на Библиографския институт, аз на директора на тоя институт Боров на 13.IX[19]52 г. пиша между другото и следното:

„...През втората годишнина на „Художник“ него⁶³ помолих да нажули Кръстев за грубостите, които си бе позволил да каже за списанията ми и него-

⁶² Виж Документи, буква Г, точки 12, 13, 14 и 15, моите писма до П. Ст. Калканджиев във Варна, г-ца Ст. Черковска в Казанлък, Хр. Цанов в с. Борисово, А. П. Димитров в с. Груинци и Г. Савчев в Станимака, заети от копирната ми книга за 1906 г., стр. 16, 17, 35 и 230. – бел. П. Г.

⁶³ Радев – бел. П. Г.

вите сътрудници. И той изпълни тая работа великолепно. (Аз Кръстев познавах като лош критик и още по-лош писател още от 1892 г., когато една негова статия бе изпратена до брата ми Харитон за напечатването ѝ във в. „Балканска зора“⁶⁴. Видял само подписа „Д-р Кръстев“, брат ми, без да я прочете, ми я даде с останалите ръкописи за набиране. Когато обаче я прочетох, настоях пред брат си и той да я прочете и да се убеди, че не е за печатене. И той наистина, след като я прочете, не я напечати.)“.

По тоя повод помолих Балабанов, който почти всеки ден обядваше у дома ми, да подири и покаже на Симон всичко по-важно, писано от Кръстев, за да може той да обоснове критиката си. (На Радев бях разправил историята с Кръстевата статия и „Балканска зора“.) Макар и неохотно, казах защо, Балабанов изпълни молбата ми и Радев нажули справедливо и унищожително д-р Кръстев.

Не мога да разбера защо Радев и тук не казва самата истина.

*

На стр. 569 от юбилейния сборник на Балабанов г[-н] Боров, след като описва как Балабанов започва заедно със Симеон Радев и издателя Павел Геннадиев великолепно списание „Художник“, между другото казва:

„...Балабанов тук пише всичко: стихове, разкази, оригинални и преводни, статии, студии, театрални рецензии и обяснения към картините“.

И малко по-доле на същата страница:

„...По-едри работи на Балабанов тук са: стиховете „Няма тъга“, „На морски бряг“, „Що ме дремка навалило“...

Балабанов в „Художник“ не е написал никога никакъв оригинален разказ. По-едрите работи, които поменува г[-н] Боров, са три стихотворения от по 8 реда...

През първата годишнина на „Художник“ повече материали са дали Ив. Вазов, К. Величков, Елин Пелин, Йордан Йовков и аз, а най-много Кирил Христов – 666 реда стихове и една музикална композиция, Андрей Протич – 5 статии, 15³/₄ страници, Т. Траянов – 414 реда стихове и една театрална статия, Пан. Тодоров – 353 реда стихове и Сим. Радев – 4 статии, 20¹/₂ страници. Даденото от Балабанов по количество и качество стои едва ли не по-доле и от онова на обикновените млади сътрудници.

*

На стр. 424 от юбилейния сборник сам Балабанов пише:

„Тъкмо в пълния разцвет на „Мисъл“ Елин Пелин бе вече написал своите най-хубави поезии, бяха излязали най-силните му разкази и повест – „Нечиста сила“

⁶⁴ „Балканска зора“ е първият голям и траен български всекидневник след Освобождението. Излиза в Пловдив от 1890 до 1900 г. Издател на вестника и главен редактор първоначално е Харитон Геннадиев, а от 1891 г. – брат му Никола Геннадиев. В редакцията му влизат също и брат им Павел Геннадиев, Иван Стоянович, Владимир Неделев и др. Вж. **Геннадиев**, Михаил. Как се основа и как се редактираше „Балканска зора“. – В: *Вестник на вестниците*, год. 16, бр. 124, 2 юли 1940, с. 4.

и др. Бе излязла в редактираното от мене списание „Художник“ и сътворената с Толстоевски замах и ширина огромна повест „Гераците“, в която...“.

В писмото си изложение до Боров по тоя повод казвам:

„Колко би се издигнал не само в моите очи, но и в очите на всеки почтен човек, ако тук Балабанов относно своето редакторство на „Художник“ бе казал пред всички самата истина: че само името му е стояло на кориците на „Художник“ като редактор, и то придружено от други още две имена, но че самото списание е било редактирано само и изключително от своя създател и стопанин. Той едва ли не иска да каже, че появяването на огромната Елин-Пелинова повест „Гераците“ в „Художник“ е станало благодарение на неговото редакторство на „Художник“... А самата огромна повест е един от по-добрите разкази на Елин Пелин, който заема 6½ страници в двойния брой 7 и 8 от II годишнина на „Художник“. Дали по-късно Елин Пелин го е преработил и дал като повест, както неведнъж ми е казвал, че ще го направи, не знам. А в пълния разцвет на „Мисъл“, за който Балабанов споменува, тя се разпространяваше в 300 екземпляра...

От дадения по-горе цитат от писмото ми до Боров е очевидно, че аз не зная по това време дали Елин Пелин е преработил своя разказ „Гераците“ в повест. Живеех на своята мина всред Родопите, отрупан с грижи и работа и нямах нито време, нито възможност да следя развоя на нашата литература.

Тоя цитат обаче ни дава една ясна представа как някои хора, и особно Ал. Балабанов, изопачават истината и предават всичко преувеличено. При неговото „редактиране“ на „Художник“, което всъщност никога не е било, един разказ от 6½ страници става огромна повест, сътворена с Толстоевски замах и ширина; добре реномираното, но по това време разпространявано само в 300 екземпляра сп. „Мисъл“ било в пълния си разцвет, а всъщност то бе по това време в пълния си упадък.

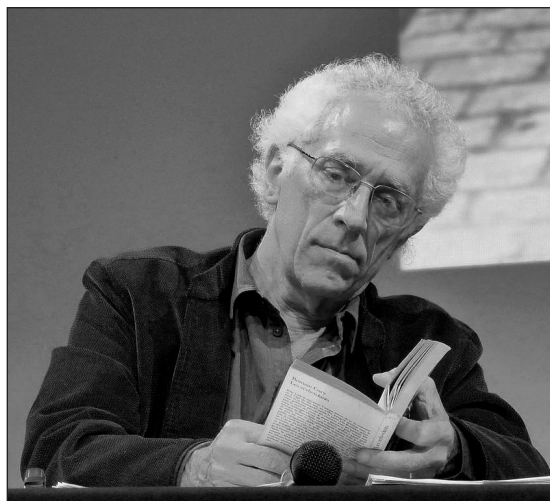
По тоя начин в страната ни се създадоха много имена на инак посредствени хора и им се приписаха много дела, които в повечето случаи не са съществували. По тоя начин хора, призвани за бакали, фигурират като писатели, оратори и дори министри. А истински поети и писатели често кретат в нищета и дори обругани и оклеветени.

В своето писмо-изложение до Боров отделям почти цяла глава на недомислият и лъжите на Балабанов, намерили място във второто малко издание на неговия превод на „Фауст“, отпечатано на 1927 г. от издателство „Право“. В него Балабанов е в стихията си.⁶⁵ Тая цялата слава в писмото ми до Боров представлява особен интерес, но тя излиза извън рамките на настоящия ми труд.

Ще подчертая само това, че няма преводен труд в България, който да е бил тъй скъпо платен, както Балабановият превод на „Фауст“, макар сам аз, по негова молба, да казвам на кориците на „Библиотека“, че той се бил отказал да получи хонорар.

Следва

⁶⁵ Виж страници 249, 250, 251, 252 и 253. – бел. П. Г.

In memoriam

Големият френски интелектуалец от български произход Цветан Тодоров, теоретик на литературата и историк на идеите, автор на много трудове, посветени на литературата, историята и политиката, един от най-влиятелните

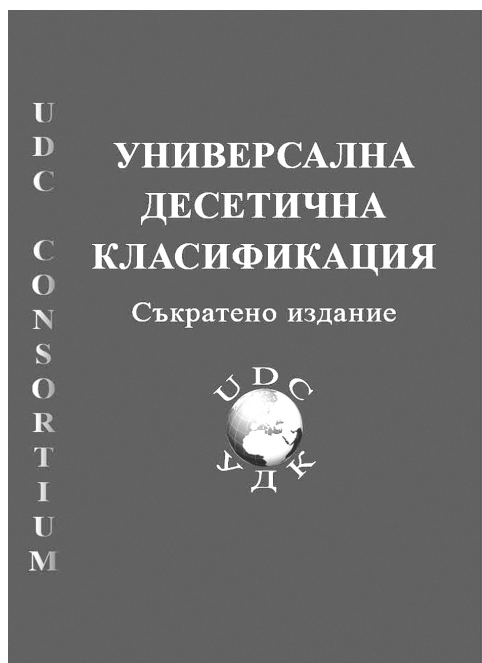
хуманитаристи на нашето време, почина на 7 февруари т.г. на 77 години.

Цветан Тодоров дари на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ ценния архив на своя баща – проф. Тодор Боров.

Царство му небесно!

Сп. „Библиотека“

Очаквайте новото издание на УДК!

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ ще публикува **ново издание на Универсалната десетична класификация** в близките дни.

В българските библиотеки и информационни центрове УДК е широко разпространена като единна класификационна система, но в използваните досега издания са направени редица отклонения от международния еталон, наложени по идеологически причини. Настоящото национално издание е одобрено и лицензирано от Консорциума за УДК (UDC Consortium), който е носител на авторските права за всички издания на класификацията.

В резултат от сътрудничеството с Консорциума Националната библиотека разполага с правата за публикуване на съкратено издание на български

език, което отговаря на всички изисквания за съответствие с международния референтен еталон на класификационните таблици до края на 2016 г. и с възможността в бъдеще да предоставя информация за ежегодните допълнения и изменения в тях.

С публикуването на това издание се създават условия библиотечно-информационната общност в България да работи с международно утвърден инструмент за организация на знанието и обмен на библиографска информация. Прилагането му при преподаване и изучаване на характеристиките и основите на работата с Универсалната десетична класификация ще подпомогне обучението на студенти и бъдещи специалисти в областта на библиотеките и информационните технологии. Актуализираната версия на класификацията може да бъде полезна и на специалисти от различни отрасли на науката, като им позволява да намират по-бързо термините, използвани при класифицирането на масивите от информация с помощта на азбучно-предметния показалец, изработен специално за класификационните таблици на български език.

Новото издание на УДК ще бъде 446 страници. Цена – 40 лв.

Националната библиотека осигури достъп до East View

От 2017 г. единствено Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ предоставя на своите потребители достъп до **East View – пълнотекстова руско-езична онлайн база данни Библиотечное и информационное обслуживание**, която включва 28 списания. Универсалната база данни по библиотекознание обхваща най-важните професионални периодични издания на руски език, предлагащи актуална информация от библиотечната теория и практика, библиографията, научната информация, книгознанието, архивистиката.

1. Библиография и книговедение
2. Библиосфера
3. Библиотековедение
4. Библиотечное дело
5. Бібліотечний форум: історія, теорія і практика
6. Вестник архивиста
7. Информационный бюллетень РБА
8. Молодые в библиотечном деле
9. Музей и мы
10. Научная периодика: проблемы и решения
11. Научные и технические библиотеки
12. Обсерватория культуры
13. Современная библиотека
14. Справочник руководителя учреждения культуры
15. Университетская книга
16. Школьная библиотека
17. Вестник Дальневосточной государственной научной библиотеки
18. Власть книги: библиотека, издательство, ВУЗ
19. Книжное обозрение
20. Библиотечная столица
21. Бібліотечний форум України
22. Вестник библиотек Москвы
23. Восточная коллекция
24. Книга в пространстве культуры
25. Новая библиотека
26. У книжной полки
27. Электронные библиотеки
28. Отечественные архивы архив

Ползването на базата данни е само за регистрирани читатели на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Четири от колекциите на Alexander Street са достъпни в Националната библиотека

През 2017 г. Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ ще осигури достъп на своите читатели до нови и изключително разнообразни по съдържание бази данни.

Сред тях са тези на издателство Alexander Street, което е водещ доставчик на над 170 специализирани тематични колекции от образователни аудио-визуални и текстови материали в областта на литературата, музиката, психологическото консултиране и терапия, историята, медицината, театъра, киното и сценичните изкуства, религията, антропологията и пр. Издателството е пионер в предоставянето на онлайн достъп до над 62 000 академични видеа, над 10,2 милиона аудиозаписи, стотици хиляди изображения, но и на десетки милиони страници текст, архивни материали в своите хибридни продукти. Alexander Street има водещи в света позиции и по отношение на разработените специализирани платформи и софтуер, които позволяват достъпа до висококачествени ресурси в различни медийни формати. Благодарение на своите иновативни съдържание и платформи издателството променя начина, по който се осъществяват научните изследвания, обучението, преподаването и ученето в почти всяка научна дисциплина.

Предлаганите от Alexander Street ресурси, включващи видеоклипове, интервюта, документални филми, монографии, ръкописи и учебници, статии от научни списания, казуси и модули за корпоративно обучение, намират широко приложение както в научноизследователската, така и в учебно-преподавателската дейност.

Националната библиотека подбра четири от колекциите на Alexander Street, като три от тях са сред най-новите заглавия на издателството, а именно: ***Border and Migration Studies Online*** ; ***Twentieth Century Religious Thought. Vol. I: Christianity*** и ***Twentieth Century Religious Thought. Vol. II: Islam***, както и колекцията ***Social Theory***.

През 2015 г. светът записа в своята съвременна история най-голямата бежанска вълна. Мигрантите и граничните спорове и въздействието им върху околната среда, политиката, финансите и културата се превърнаха в доминираща тема. За да се обясни съвременната криза, жизненоважно е да се разберат историческите, демографските, икономическите, социалните и дипломатическите измерения на граничните и миграционни въпроси и проблеми от миналото.

Именно това цели да постигне Alexander Street чрез своята нова колекция ***Border and Migration Studies Online***. В сътрудничество с Националния архив на Великобритания, чрез първични източници, архивни документи, филми и карти, отнасящи се до значими гранични и миграционни проблеми от XIX до XXI в., колекцията се стреми да осветли настоящите събития. Над 100 000 страници текст, 175 часа видео и 1000 изображения разкриват теми като трафик на хора, гранични спорове, нелегална миграция, миграция по море, гранични престъпления и др. с териториален обхват не само САЩ, Мексико, Африка, но и Източна Европа (вкл. България и останалите балкански страни), Турция, Сирия, Афганистан, Ирак, Йордания, Палестина.

Многотомната колекцията *Twentieth Century Religious Thought* е събрала в едно основополагащи трудове и архивни материали на религиозни мислители от цял свят от началото на XIX до XX в.

Първият том е посветен на християнството и предлага съчинения не само на влиятелни теолози, но и на по-малко известни такива. Включени са библийски коментари, екзегетична литература, канонично и църковно право, катехизис, религиозно обучение, професионални съчинения, философски текстове, лекции. Създадена с мисълта да служи за научна и изследователска работа, колекцията съчетава оригиналните материали с допълнителни ресурси, като коментари, тълкувания на текстовете. Тези 150 000 страници текстове дават изключителната възможност да се достигне до различните идеи, оформили разбирането за християнството във времето. За първи път учените могат да търсят сред хиляди дигитализирани документи и едновременно да сравняват как различните теории, наименования и културни групи са се пресичали, различавали и повлиявали една от друга.

В колекцията *Twentieth Century Religious Thought. Vol. II: Islam* са събрани трудовете на едни от най-влиятелните специалисти в областта на съвременната ислямска теология и на преданията за Пророка Мухаммад (хадисите). Те представляват обширна база за бъдещи изследвания.

Включени са основополагащи текстове и монографии от края на XIX в. до днес. Около 95% от авторите са мюсюлмани. Те идват от Египет, Гамбия, Индия, Ирак, Мароко, Пакистан, Швейцария, Сирия, Турция и САЩ и представят голямото разнообразие на идеи и течения в исляма. Застъпени са теми като: жените и исляма, традиции и новости, текст и причина, Коранът и хадисите, салафитски учения, ислямско право, ислямът и Западът, суфизъм и др. Изследователите и студентите могат не само да сравняват религиите в света и теологичните учения, но и да изучават историята на Близкия изток и света.

Платформата и подробното индексирание на материалите позволяват търсене в дълбочина, включително и в текстовете с арабски шрифт.

Четвъртата колекция е *Social Theory*, която задълбочено проследява историята на социалната теория и еволюцията на социологическата мисъл. Обширният подбор от документи позволява да се изучава и интерпретира сложността и природата на социалното поведение и организации.

Представени са основополагащи трудове на едни от най-ярките мислители в областта на социалните науки, като Жан Бодрияр, Симон дьо Бовоар, Улрих Бек, Хауърд Бекер, Нанси Чодороу, Емил Дюркем, Мишел Фуко, Ървин Гофман, Робърт Мъртън, Талкот Парсънс, Юрген Хабермас.

Колекцията включва не само монографии, но и статии от списания, издавани в началото на миналия век. Особено внимание е отделено на индексирането на тези материали по специално създаден тезаурус от ключови термини в социологията, така че да може да се търси в дълбочина. Потребителите бързо могат да разпознаят всички пасажки, например у Дюркем, отнасящи се до „интервенционистката реформа“ (дори терминът да не е използван изрично) или пък да проследят еволюцията на отделна доктрина или философска мисъл в различни съчинения.

Не на последно място трябва да се отбележи, че *Social Theory* е интердисциплинарна колекция, която също така намира приложение и в изучаването на политика, икономика, история, философия, психология, антропология, религия и литература.

DMS KNIGA на 17 777: кампания на Националната библиотека за закупуване на камера за аноксия

Уважаеми дами и господа,

Обръщаме се към Вас като наши съмишленици в общата кауза за опазването на българското книжовно наследство. Надяваме се да получим Вашата подкрепа и Ви каним да станете наши партньори в кампанията за набиране на 50 000 лева за закупуване на камера за система за дезинфекция по метода „Аноксия“.

Закупуването на подобна камера ще ни даде възможност да използваме най-съвременната екологична технология за нетоксично почистване и спасяване на старинни книги и документи – паметта на България.

Активиран е **номер за еднократни дарения**. Всеки, който желае, може да подкрепи каузата, като изпрати съобщение с текст DMS KNIGA към номер 17 777. Стойността на 1 SMS при еднократните дарения е 1 лев за абонати по договор с Telenor, VIVACOM и Mtel, като не се начислява ДДС. За потребители на предплатени услуги на трите оператора цената на 1 SMS е 1,20 лева, като в нея е включен ДДС. Цената на съобщението е 1 лев.

Можете да ни подкрепите и на откритата дарителска сметка:

УниКредит Булбанк АД

София 1000

Ул. „Княз Александър Батенберг“ 12

IBAN: BG20UNCR76303100112993

BIC: UNCRBGSF

Методът „Аноксия“ представлява нетоксична дезинфекция посредством контролирана безкислородна среда и контрол срещу нашествия от насекоми, без никакъв риск за книжовното културното наследство, за хората и околната среда. Това е изкуствена промяна на атмосферата, чрез премахването на кислорода до нива под 0,5% и въвеждане на инертен газ (в този случай азот). В същото време се контролират нивата на температурата и относителната влажност, които се поддържат в определени параметри за ефективност на метода. Аноксия елиминира 100% паразитите чрез дехидратация и задушаване.

В Националната библиотека се съхраняват над 8 000 000 книжни документа, много от които са в един-единствен екземпляр. Голяма част от културното наследство във фонда обаче е в лошо състояние и трябва да бъде възстановено. Чрез камерата Националната библиотека ще осигури условия за съхраняване на книжния си фонд и ще помогне за запазването на книжовно-документалното наследство в библиотеките в цялата страна.

Вярваме в подкрепата за нашата кауза и във Вашата съпричастност и воля да подпомогнете усилията ни да съхраним книжовното богатство!

Предварително благодарим за подкрепата Ви!

Дано нашата кауза е близка до Вашите сърца!

ТАЛОН

ЗА АБОНАМЕНТ НА СПИСАНИЕ „БИБЛИОТЕКА“, издание на
НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“, ЗА 2017 г.

Име. Презиме. Фамилия.

Фирма (библиотека)

ИЗПРАЩАЙТЕ АБОНАМЕНТА НА АДРЕС:

Пощенски код. Град (село). Област.

Улица. бл. вх. ет.

ап. тел.

Заплащам сумата от. лева за:

	Бр. кн.	Ед. цена	6 м.	12 м.
☐ Сп. „Библиотека“	6	9,00 лв.	☐ 27 лв.	☐ 54 лв.

ЗА КОНТАКТИ И ИНФОРМАЦИЯ:

Дора Керейска – тел. 9183 120, 9183 152

e-mail: d.kereyska@nationallibrary.bg

МОЖЕТЕ ДА ИЗПРАЩАТЕ ТАЛОНИТЕ НА АДРЕС:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Дора Керейска

По сметка:

IBAN сметка: BG20UNCR76303100112993, BIC код:

UNCRBGSF, Уникредит Булбанк,

Бизнес център София Батенберг, 1000 София.

С пощенски запис:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Дора Керейска

**Прилагам към поръчката копие от платежния банков документ
или квитанция от изпратения пощенски запис.**